

VÄKIVALTA JA PARISUHDE  
Nuorten naisten kokeman  
parisuhdeväkivallan  
määrittely surveytutkimuksessa

Minna Piispa



Tilastokeskus  
Statistikcentralen  
Statistics Finland

Kannen suunnittelu  
Maija Sohlman

Taitto  
Hilkka Potila

© Tilastokeskus 2004

ISSN 0355–2071  
ISBN 952–467–349–5

Yliopistopaino

Helsinki 2004

# Kiitokset

Naisen turvallisuus 1997 -tutkimuksen suunnittelun alkutaipaleella kollegani Markku Heiskanen kysyi minulta, olinko joutunut parisuhteessani väkivallan kohteeksi. Kysymys sai minut hämilleni. Ei siksi, että olisin, vaan siksi, että se tuntui liian intiimiltä ja tungettelevalta. Mietin, voiko tuollaista kysymystä esittää toiselle, suomalaisessa yhteiskunnassa. Tätä asiaa pohdimme vielä moneen kertaan tutkimusta varten kootussa ohjaustyöryhmässä ja pitkät pohdiskelumme väkivallan määritelmästä, parisuhteesta ja vastaamisesta yhdessä Markun kanssa innoittivat minua tekemään väitöskirjaa aiheesta.

Monet henkilöt ovat vaikuttaneet väitöskirjani valmistumiseen. Ensimmäiseksi haluan kiittää Suvi Ronkaista. Suvi otti minut mukaan tutkijaryhmäänsä, joka myöhemmin muotoutui tutkimuskonsortiumiksi ja sai Akatemialta rahoitusta. Suvista tuli työn toinen ohjaaja. Hän on vuosien varrella kommentoinut ja korjannut tekstiäni, tarjonnut ideoita ja vaatinut minua perustelemaan ajatuksiani niin, että pienistä iduista on lopulta kypsynyt kokonainen väitöskirja. Olen monista lähdevinkeistä ja ajatuksista kiitollinen myös muille ”The Violence of Sex” -projektin jäsenille: Jeff Hearnille, Teija Hautaselle, Arto Jokiselle, Marjut Jyrkiselle, Suvi Keskiselle, Emmi Latulle ja Minna Nikuselle. Työni etenemisen ja valmistumisen kannalta projektiryhmän tarjoama tuki ja keskusteluyhteys ovat olleet ehdottoman tärkeitä. Jeff Hearnia saan kiittää myös niistä neuvoista, joita hän on antanut laajalla kokemuksellaan kansainvälisellä julkaisemisen alueella.

Ilman Pirkko Kiviahoa tätä työtä ei olisi koskaan tehty. Pirkko Kiviaho on suomalaisia uranuurtajia naisiin kohdistuvan väkivallan määrittelemisessä sosiaalisesti ongelmaksi. Pirkon ansiosta ja aktiivisuudesta tämä ja muut aiheita käsitelleet tutkimuksemme saivat rahoituksen tasa-arvoasian neuvottelukunnalta ja sosiaali- ja terveysministeriöltä.

Monet henkilöt ovat lukeneet artikkeleitani työn erivaiheissa. Toinen ohjaajani Anni Vilkkonen on ollut korvaamaton kommentoidessaan ja hioessaan tekstiäni, sekä antaessaan väittelyyn liittyviä käytännön vinkkejä prosessin aikana. Päivi Honkatukialla on ollut usein vaikein tehtävä. Päivi on jaksanut lukea artikkelien ensimmäisiä versioita, raakileita, joista hän on onnistunut nostamaan esiin tärkeimmät kohdat, joita on kannattanut lähteä työstämään eteenpäin. Päivin kanssa olemme käyneet pitkiä keskusteluja naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja naistutkimuksesta, mitkä ovat osaltaan vaikuttaneet työni hioutumiseen. Liisa Rantalaiho on toimiessaan Tilastokeskuksen sosiaalitieteellisenä neuvonantajana antanut kullannarvoisia vinkkejä osaan artikkelikäsitelöistä. Kiitän myös Jussi Simpuraa, Anneli Junttoa ja Markku Heiskasta tärkeistä kommentista yhteenvetoartikkeliin. Raija Julkunen ja Jukka Mäkelä olivat tutkimuksen esitarkastajia. Heille kiitokset kritiikistä sekä parannusehdotuksista.

Työnantajani Tilastokeskusta kiitän taloudellisesta tuesta ja fyysistä resursseista tutkimukseni tekemiseen. Risto Lehtonen ja Eero Tanskanen loivat projektin alkuvaiheessa mahdollisuudet työskentelylle yhteistyösopimuksen

muodossa. Tilastokeskuksen menetelmäyksiköstä kiitän Johanna Laihoa ja Timo Bycklingiä tilastollisissa analyysimenetelmissä opastamisesta.

Lopuksi haluan kiittää perhettäni, puolisoani Ristoa ja lapsia. Perhe on elänyt ja kasvanut omaa elämäänsä väitöskirjaprojektini rinnalla asettaen työn oikeisiin mittasuhteisiin. Poikani Henri ja Johannes ovat molemmat aloittaneet koulunkäynnin rinnan äidin jatko-opintojen kanssa. Väitöskirjaprojektini keskellä perheemme kasvoi vielä yhdellä jäsenellä, Heinillä. Heinin syntymä antoi uutta puhtia työlleni, ja äitiysloman suoma välivuosi tutkimustyöhön antoi aikaa työstää ajatuksia eteenpäin. Omistan väitöskirjan lapsilleni.

Helsingissä 22.9.2004

# Sisältö

Kiitokset . . . . .	3
Tiivistelmä . . . . .	7
Summary . . . . .	9
Luettelo alkuperäisartikkeleista: . . . . .	11
Yhteenvetoartikkeli . . . . .	13
1 Tutkimuksen tausta ja kysymyksenasettelu . . . . .	15
1.1 Johdanto . . . . .	15
1.2 Tutkimusprosessi . . . . .	19
1.3 Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan määrittely sosiaalisesti ongelmaksi . . . . .	20
1.4 Tutkimuksen rakenne . . . . .	24
2 Toimijuus. . . . .	29
2.1 Toimijuus, ikä ja sukupolvi . . . . .	31
2.2 Toimijuus tutkimuksessani. . . . .	37
3 Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja väkivallan kokemisen tutkimus . . . . .	39
3.1 Väkivallan määrittelystä, tunnistamisesta ja nimeämisestä . . . . .	39
3.2 Väkivallan dynamiikka ja kokemus . . . . .	41
3.3 Naisiin kohdistuvan väkivallan surveytutkimuksen päälinjat . . . . .	45
3.4 Naisiin kohdistuvan väkivallan selvittämiseen erikoistuneet kyselyt . . . . .	47
4 Sukupolvittaiset muutokset väkivallan tunnistamisessa ja nimeämisessä . . . . .	51
4.1 Ruumiin oikeuksien tiedostamisesta väkivallan tunnistamiseen . . . . .	51
4.2 Vahvuus ja hoiva määrittävät suhtautumista väkivaltaan . . . . .	53
4.3 Parisuhde väkivallan tapahtumapaikkana . . . . .	58
5 Merkitysten rakentuminen ja toimijuus surveyvastaamisessa . . . . .	69
5.1 Survey toimijuuden kenttänä . . . . .	69
5.2 Kenen äänellä survey puhuu? . . . . .	76
5.3 Surveyn tuottama kuva väkivallasta . . . . .	78
6 Lopuksi . . . . .	83
Kirjallisuus . . . . .	87
Artikkelit . . . . .	99
Liitteet . . . . .	195



# Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan surveytutkimuksen tuottamaa kuvaa parisuhdeväkivallasta ja sitä, miksi erityisesti nuoret naiset ovat kokeneet parisuhteessaan väkivaltaa muita useammin. Lähestyn näitä kysymyksiä iän, sukupolven ja modernisaation näkökulmista. Tutkimuksen aineistona on vuonna 1997 kerätty 18-64-vuotiaiden naisten kyselyaineisto miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta (n=3 500).

Tarkastelen tutkimuksessani ensiksikin, liittyvätkö nuorten naisten väkivaltakokemukset parisuhteessa tiettyyn elämänvaiheeseen ja onko nuorten naisten elämäntavassa tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka lisäävät väkivallan uhkaa. Toisena tarkastelun kohteena on, suhtautuvatko nuoret naiset väkivaltaan eri tavalla kuin vanhemmat naiset eli ovatko he yksinkertaisesti herkempiä tunnistamaan väkivallan kuin vanhemmat sukupolvet. Kolmanneksi tarkastelen, eroavatko nuorten naisten konkreettisesti kokemat väkivaltakokemukset vanhempien kokemuksista ja miten koettu väkivalta vaikuttaa sille annettuihin merkityksiin. Neljänneksi tarkastelen, miten aineiston menetelmälliset valinnat, kuten käytetty väkivallan määritelmä ja surveyn konteksti, ovat vaikuttaneet tulokseen, jonka mukaan parisuhteessa tapahtuva väkivalta kohdistuu erityisesti nuoriin naisiin. Tutkimus koostuu neljästä artikkelista ja yhteenvetoartikkelista. Surveytutkimuksen tuottama kuva muodostuu tutkimuksessani sekä artikkeleissa kuvattujen parisuhdeväkivallasta kuvaavien analyysien että parisuhdeväkivaltakysymykseen vastaamatta jättämisen muodostamasta kokonaisuudesta.

Tulosten mukaan nuorten naisten väkivallan kokemukset ovat erilaisia kuin vanhempien naisten kokemukset, heillä on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa tilanteeseen ja pitkäkestoisen parisuhdeväkivallan fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset vaikutukset eivät ole vaikuttaneet heidän käsityksiinsä itsestään, parisuhteesta ja väkivallasta. Surveymenetelmä tavoittaa nuorten naisten pariväkivallan kokemukset paremmin kuin vanhempien naisten kokemukset ja nuoret naiset suhtautuvat eri tavalla väkivallasta puhumiseen ja kertomiseen tutkimuksessa.

Tarkastelen tutkimuksessa surveyn tuottamaa kuvaa naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta eletyn elämän kuvauksina. Tutkimuksen keskeisenä tuloksia kokoavana käsitteenä on toimijuuden käsite. Toimijuus viittaa tutkimuksessani naisten yhteiskunnallisen toiminnan mahdollisuuksien lisääntymiseen ja siten erilaisiin mahdollisuuksiin toimia väkivaltaisessa parisuhteessa. Lisäksi viitataan toimijuudella siihen, millaisessa sosiaalisessa ja kulttuuri-sessa kontekstissa naiset tunnistavat ja nimeävät parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ja millaisia merkityksiä väkivallalle annetaan. Menetelmän osalta pohdin sellaisia seikkoja, kuten kykeneekö survey tavoittamaan sellaista sensitiivistä aihetta kuin naisiin kohdistuva väkivalta, millainen on surveyn puhemaailma ja millaisen kuvan parisuhdeväkivallasta survey tuottaa. Tätä kuvaa rakentaessani käytän hyväksi ajatusta surveystä tutkijan ja tutkittavan välisenä vuorovaikutuksena.

Tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat ovat feministisessä keskustelussa naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja viktimologisessa tutkimuksessa. Tutkimukseni liittyy myös siihen kansainväliseen metodologiseen keskusteluun, jossa on pohdittu naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimusta kyselymenetelmin sekä feministiseen ja konstruktionistiseen tietoteoreettiseen keskusteluun siitä, miten metodologiset valinnat vaikuttavat osaltaan tutkimuksessa tuotettavaan tietoon.



## Summary

This study considers the picture survey conveys of partnership violence against women and the question, why young women particularly experience violence in their partnerships more often than other women do. I approach these questions from the perspective of age, generation and modernisation. I used the data from a survey done 1997 about male violence against women for women aged 18 to 74 ( $n=3,500$ ).

In my study I consider firstly, whether women's experiences of violence connected with a specific stage in life, and are that kind of changes in the lifestyle of young women, which are making them more vulnerable to violence than older women. Secondly I consider whether young women are simply more likely than the older generations to recognise violence and do they have a different attitude where violence is concerned. The third target for consideration is, whether young women's experiences of violence differ from those of older women and how does the experience of violence affect on meanings of violence. Fourthly, I consider how do the methodological choices made in the survey, like the used definition of violence and the context of survey, may partly effect on the result that violence is directed especially toward young women. The study consists of four separate articles and a summary. The picture on partnership violence against women conveyed by survey is shaped in my study both from the data analyses describing the partner violence and from the analyses of partial non-response to the question on partner violence and from the entirety these together forms.

The results showed that the experiences of violence among young women differ from those of older women and they do have better opportunities to act to change their life. Also the long lasting physical, psychological and social consequences of violence have not affected yet on their conceptions of themselves, partnerships and violence. The survey method reaches the experiences of violence of younger women better than those of others do and young women have different attitudes on telling and speaking about violence.

In my study I consider the picture conveyed on partner violence against women by survey as representations of lived life. The central concept, which is summing up the results, is the concept of agency. Agency refers in my study to the increased possibilities for women agency in society and thus, for better possibilities to respond in partnership where the husband is violent. Agency refers also to the context where women recognise and name violence in partnerships and give meanings to their experiences. Methodological consideration focus on questions, whether such a sensitive subject as violence against women can be studied by survey, what kind of speech is allowed in the survey and what kind of picture of violence is drawn from the survey data. While constructing this picture, I use the idea of survey as communication between the researcher and the respondent.

The theoretical bases of my study are feminist debate on violence against women and victimology. My study connects also with that methodological discussion on researching violence against women by surveys and feminist and constructionism debate on how the methodological choice effect on the knowledge produced in research.



## *Luettelo alkuperäisartikkeleista:*

- I. Piispa Minna (2000). Modernisaation paradokseja. Nuorten naisten kokema parisuhdeväkivalta Suomessa. Naistutkimus kvinnoforskning 4: 4–18. (Viitattaessa *Modernisaation paradokseja*.)
- II. Piispa Minna (2002a). Complexity of Patterns of Violence Against Women in Heterosexual Partnerships. Violence Against Women. Volume 8, Number 7, July 2002; 873–900. (Viitattaessa *Complexity of Patterns of Violence*.)
- III. Piispa Minna (2004). Age and Meanings of Violence. Women's Experiences of Partner Violence in Finland. Journal of Interpersonal Violence. Volume 19, Number 1, January 2004; 30–48. (Viitattaessa *Age and Meanings of Violence*.)
- IV. Piispa, Minna (2002b). Violence against women as conveyed by surveys – the Finnish case. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention. Volume 3, Number 2; 173–193. (Viitattaessa *Violence against women as conveyed by surveys*.)



Yhteenvetoartikkeli:  
**VÄKIVALTA JA PARISUHDE**

*Nuorten naisten kokeman parisuhdeväkivallan  
määrittely surveytutkimuksessa.*



# 1 Tutkimuksen tausta ja kysymyksenasettelu

## 1.1 Johdanto

Ensimmäinen Suomessa tehty nimenomaan miesten naisille tekemää väkivaltaa selvittänyt kyselytutkimus osoitti, että joka viidennessä parisuhteessa nainen on joskus joutunut puolisonsa väkivallan kohteeksi. Väkivalta parisuhteessa kohdistui erityisesti nuoriin, 18–29-vuotiaisiin, naisiin. (Heiskanen & Piispa 1998.) Ulkomaisissa tutkimuksissa naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta on liitetty naisen alistaiseen asemaan ja taloudelliseen riippuvaisuuteen miehestä. Suomessa naisten ansiotyössä käynnin yleistyminen ja lisääntynyt koulutus ovat vapauttaneet naiset taloudellisesta riippuvaisuudesta ja miehistä perheen elättäjinä ja samalla mahdollistaneet naisten yksilöllistymisen. Yksilöllistymisen myötä mahdollisuudet vaikuttaa omaa elämäänsä ja parisuhteen muodostamista koskeviin valintoihin ovat lisääntyneet. Kun naisilla ei ole enää taloudellista pakkoa eikä moraalisia velvoitteitakaan pysyä väkivaltaisessa suhteessa, kyselytutkimuksen tulos tuntuu hämmäntävältä. Jatkan väitöskirjassani kyselytutkimuksen tulosten analysointia ja selvitän, miksi juuri nuoret naiset, joiden pitäisi olla tasa-arvoisia ja hyvinvointivaltion sukupuolineutraalien mahdollisuuksien malliesimerkkejä, joutuvat parisuhteessaan väkivallan uhreiksi muita naisia useammin. Pohdin väitöskirjassani sitä, onko kyse todellisesta kokemusten erosta vai voisiko ero johtua väkivallan erilaisesta tulkinnasta.

Tarkastelen tutkimuksessani suomalaisen kulttuurin ja naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan välisiä yhteyksiä iän, tarkemmin sanottuna elämänvaiheen, ja sukupolven tematiikasta käsin. Suomessa on 2000 -luvulle tultaessa tapahtunut monia yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet naisten elämään ja toiminnan edellytyksiin sekä sitä kautta naisten mahdollisuuksiin toimia väkivaltaisissa parisuhteissa. Väitöskirjani *ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä on tarkastella, liittyvätkö naisten väkivaltakokemukset parisuhteessa tiettyyn elämänvaiheeseen ja onko nuorten naisten elämäntavassa tapahtunut sellaisia muutoksia, jotka lisäävät väkivallan uhkaa*.

Naisten elämässä tapahtuneet kulttuuriset muutokset ja yksilöllisyyttä korostavien arvojen yleistyminen voivat vaikuttaa siten, että käsitykset väkivallasta ovat muuttuneet. Suomalaiset sukupolvitutkimukset ovat osoittaneet sukupolvittaisia muutoksia elämäntavoissa, suhtautumisessa työhön, alkoholinkäyttöön ja seksuaalisuuteen (Roos 1987; Sulkunen 1980; Kontula & Haavio-Mannila 1987; Haavio-Mannila ym. 1997). Voi ajatella, että väkivallan kokemisella on oma sukupolvittainen rakenteensa. Siten ikä sosiaalisena ja kulttuurisena tiettyyn historialliseen aikaan liittyvänä kontekstina on tärkeä näkökulma tarkasteltaessa muutoksia väkivallan kokemuksissa ja väkivallalle annetuissa merkityksissä. Väitöskirjani *toisena kysymyksenä on tarkastella, suhtautuvatko nuoret naiset väkivaltaan eri tavalla kuin vanhemmat naiset eli ovat-*

*ko he yksinkertaisesti herkempiä tunnistamaan väkivallan kuin vanhemmat sukupolvet.* Toisaalta väkivallan kokeminen, väkivaltaisessa parisuhteessa eläminen ja väkivallan seuraukset (fyysiset, henkiset ja sosiaaliset) vaikuttavat osaltaan naisen elämään ja hänen käsityksiinsä väkivallasta ja itsestään. *Kolmantena tutkimuskysymyksenä on, eroavatko nuorten naisten konkreettisesti kokemat väkivaltakokemukset vanhempien kokemuksista ja miten koettu väkivalta vaikuttaa sille annettuihin merkityksiin.*

Väitöskirjani neljäntenä tutkimuskysymyksenä on se, miten aineiston menetelmälliset valinnat, kuten käytetty väkivallan määritelmä ja surveyn konteksti, ovat vaikuttaneet tulokseen, jonka mukaan parisuhteessa tapahtuva väkivalta kohdistuu erityisesti nuoriin naisiin. Menetelmän valinnasta on voinut seurata se, että osa väkivallan kokemuksista on jäänyt tutkimuksen ulkopuolelle tai, että survey tavoittaa tietyn tyyppisiä tai tiettyjen väestöryhmien väkivallan kokemuksia paremmin kuin muita.

Väitöskirjani perustuu neljään jo julkaistuun artikkeliin (luettelo s. 11), joissa on käsitelty näitä tutkimuskysymyksiä. *Tämän yhteenvetoartikkelin ensimmäisenä tavoitteena on tarkastella surveytutkimuksen tuottamaa kuvaa väkivallasta. Toisena tavoitteena on johdatella lukijoita lukemaan artikkeleitani sekä iän ja sukupolven näkökulmasta että surveytutkimuksen metodologisesta näkökulmasta.* Surveytutkimuksen tuottama kuva muodostuu sekä artikkeleissa kuvattujen parisuhdeväkivaltaa kuvaavien analyysien että parisuhdeväkivaltakysymykseen vastaamatta jättämisen muodostamasta kokonaisuudesta. Keskustelutan yhteenvetoartikkelissa artikkeleiden tuloksia keskenään pohtien, minkälaisen osasen kokonaisuudesta kukin itsenäinen artikkeli on tuonut esiin, ja minkälainen kokonaiskuva näistä yhdessä muodostuu. Tarkastelen tuloksia vastaajien eletyn elämän kuvauksina ja tulkintoina. Käyn yhteenvetoartikkelissa läpi perhettä ja naiseutta käsittelevää teoreettista keskustelua sekä suomalaisen naisen elämässä tapahtuneita muutoksia kuvaavia aikaisempia tutkimuksia. Reflektoin oman tutkimukseni tuloksia suhteessa näihin ja pohdin, miten eri-ikäisten naisten elämässä tapahtuneet muutokset ovat olleet vaikuttamassa heidän käsityksiinsä väkivallasta ja väkivallalle annetuista merkityksistä.

Koko tutkimusprosessin ajan mieltäni on askarruttanut kysymys siitä, millaisen kuvan väkivallasta surveyaineisto tuottaa. Naisen turvallisuus 1997 -tutkimuksen esitutkimusvaiheessa teimme 15 teemahaastattelua väkivallan kohteeksi joutuneille naisille. Haastateltavamme olivat pääasiassa turvakodeissa asuvia naisia, ja monilla heillä oli takanaan juuri koettu väkivalta. Naiset olivat muutamia päiviä aikaisemmin tulleet turvakotiin miehen väkivaltaisuutta pakoon. Monilla väkivaltaa ja henkistä alistamista oli kestänyt vuosia. Mietin, miten näiden naisten kokemukset siirtyivät kyselylomakkeelle. Kykenikö kyselytutkimuksen jäykkä formaatti tavoittamaan kaiken sen pelon ja ahdistuksen, mitä nämä naiset olivat parisuhteissaan kokeneet? Nämä naiset olivat tiedostaneet kokemuksensa väkivallaksi. Samaan aikaan eri puolilla Suomea oli naisia, jotka eivät koskaan olleet puhuneet kokemastaan väkivallasta, eivätkä välttämättä tiedostaneet asiaa. Miten kysely puhutteli heitä?



Kyselytutkimuksen tuottama kuva tyypillisestä väkivallasta poikkesi paljon siitä kuvasta, mikä meille on julkisuudessa parisuhdeväkivallasta välittynyt ja millaisena parisuhdeväkivallan stereotyyppisesti näemme. Sen mukaan väkivalta oli tyypillisesti lievää, eikä siitä aina aiheutunut fyysisiä vammoja. Väkivalta kohdistui erityisesti nuoriin naisiin. Julkisuudesta ja turvakodeissa tehdystä tutkimuksista välittyvän kuvan mukaan väkivalta taas on monesti kohdalokasta. Useinhan saamme lehdistä lukea tapauksista, joissa nainen on päättänyt pitkään jatkuneen väkivallan jälkeen erota miehestään ja mustasukkainen mies tappaa entisen vaimonsa.

Väitöskirjani perustuu Naisen turvallisuus 1997<sup>1</sup> -tutkimuksen kyselyaineistoon. Tutkimusaineisto kerättiin postikyselynä syksyllä 1997 ja siihen vastasi 4 955 suomalaista 18–74-vuotiaista naista (70,3 %). Otos poimittiin väestön keskusrekisteristä. Tutkimuksen rahoitti Sosiaali- ja terveysministeriö ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Tutkimus keskittyi naisten kokemaan parisuhdeväkivaltaan. Parisuhdeväkivallan osalta selvitettiin, miten yleistä ja millaista naisiin kohdistuva väkivalta on luonteeltaan, millaisia fyysisiä ja henkisiä seurauksia väkivallasta on aiheutunut, kenen kanssa naiset ovat keskustelleet kokemastaan väkivallasta ja mistä he ovat hakeneet apua. Lisäksi selvitettiin miehen vallan ja kontrollin käyttöä (liite). Jatkan väitöskirjassani näiden kysymysten analysointia väkivallan kohteeksi parisuhteessaan joutuneiden osalta. Kysymysten suunnittelua ja operationalisointia on kuvattu tarkemmin artikkeleissa sekä raportissa *Usko, toivo, hakkaus* (Heiskanen & Piispa 1998). Tutkimuksen perustulokset ja väestöön suhteutetut jakaumat on esitetty raportissa.

Naisen turvallisuus 1997 -tutkimus pohjautuu viktimologiseen tutkimusperinteeseen. Viktimologia on tieteenala, jossa selvitetään uhriksi joutumisen ja henkilökohtaisten piirteiden tai uhrin elämäntyylin välisiä yhteyksiä ja näin pyritään selittämään rikoksen uhriksi joutumista ja sen todennäköisyyttä. Uhritutkimukset ovat yksi viktimologisen tutkimuksen alalajeista. Viktimologiseen tutkimukseen liittyy perinteisesti tutkimusparadigma, jonka mukaan kyselytutkimuksesta tuotettu tieto kertoo suoraan vastaajien kokemuksista ja todellisuudesta. Olen halunnut kyseenalaistaa tutkimuksessani tätä paradigmaa tarkastelemalla, miten eletty elämä ja väkivallan kokemuksellisuus välittyvät kyselyaineiston vastaamiseen antaen väkivallalle erilaisia merkityksiä. Lähestymistapani perustuu kontekstuaaliseen konstruktionismiin, mikä tarkoittaa sitä, että uskon, että väkivaltatilanteet ovat olemassa ruumiillisina *kokemuksina* (ml. väkivallalla uhkailun aiheuttamat tuntemukset), mutta niille annetut *merkitykset* ja *tulkinnat* voivat vaihdella (Goode & Ben-Yehuda 1994).

Tutkimukseni keskeiset käsitteet ovat ikä, sukupolvi, parisuhde ja fyysinen väkivalta ruumiillisena kokemuksena. Tutkimukseni käsittelee nuor-

---

1 Puhuessani tutkimusaineistosta ja sen tekemisestä viittaan Naisen turvallisuus 1997 -tutkimukseen. Valmiista tutkimuksesta ja sen tuloksista puhuessani viittaan *Usko, toivo, hakkaus* -raporttiin (Heiskanen & Piispa 1998).

ten, 18–29 -vuotiaiden naisten parisuhdeväkivallan kokemuksia ja niiden tulkintaa. Ikä viittaa tutkimuksessa paitsi kronologiseen ikään myös laajempiin iän myötä tuleviin elämänmuutoksiin, kuten elämänvaiheeseen sekä parisuhteessa ja väkivallassa ajan myötä tapahtuviin muutoksiin. Se kulkee tutkimuksessani rinnakkain sukupolven käsitteen kanssa. Sukupolvella viitataan laajempiin eri-ikäisten naisten elämisen ja toimimisen olosuhteissa ja heidän käsityksissään tapahtuneisiin muutoksiin (ks. tarkemmin luku 2.1). Kolmannen ajan perspektiivin, muutosten tarkastelun nuorten naisten parisuhdeväkivaltakokemuksissa eri ajankohtina, rajaan tutkimukseni ulkopuolelle. Käyttämäni aineisto on poikkileikkausaineisto, jonka avulla ei muutoksia pystytä tarkastelemaan.

Käsite naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta sisältää paitsi väkivallan sukupuolistuneen luonteen, myös väkivallan ja seksuaalisuuden kytkeytymisen toisiinsa sekä väkivallan syntymisen sukupuolten välisestä valtasuhteesta<sup>2</sup> (Ronkainen 1998a, 7-8 ). Parisuhdeväkivalta-käsitteellä haluan kertoa, että väkivalta rajautuu tutkimuksessani nimenomaan parisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan. Parisuhteella ymmärrän vastaajien nykyiset avo- ja avio- liitot.

Väkivalta on tutkimuksessani määritelty fyysiseksi ja seksuaaliseksi väkivallaksi tai uhkailuksi<sup>3</sup>. Se pitää sisällään erilaisia väkivallantekoja alkaen väkivallalla uhkailusta ja edeten törkeämpiin väkivallan tekotapoihin<sup>4</sup>. Väkivallan käsittäminen ruumiillisena kokemuksena viittaa laajemmin väkivallan kokemuksellisuuteen sekä niihin fyysisiin ja henkisiin seurauksiin, joita väkivallasta aiheutuu. Siten olennaista eivät ole vain väkivallan jättämät mustelmat, vaan myös tunteet, joita väkivalta herättää, kuten pelko, syyllisyys ja häpeä, joita olen käyttänyt arvioidessani väkivallan vakavuutta ja sen merkitystä kokijan elämässä. Ruumiillisuus viittaa myös väkivallan kohteena olevien naisten ruumiilliseen olemukseen tiettyyn aikaan ja paik-

---

2 Käsitteenä naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta eroaa perheväkivaltakäsitteestä. Perheväkivalta piilottaa osapuolten sukupuolistuneet valtaerot ja sukupuolierot. Perheessä sen jäsenet eivät enää ole naisia ja miehiä vaan isiä, äitejä ja lapsia. Perheessä on kyse yhteisestä projektista ja yhteisestä vastuusta ja sitä, miten valta perheen sisällä ja ulkona jakautuu ei kysellä. Kun puhutaan perheestä, seksuaalisuus unohtetaan helposti. Seksuaalisuus nähdään vain suvunjatkamisena ja siihen liittyvä valta-asetelma unohtetaan. Kolmas perheväkivaltakäsitteen ongelmakohta on se, että käsite viittaa kaikenlaiseen perheenjäsenten keskinäiseen väkivaltaan. (Ronkainen 1998a, 11–12.)

3 Uhritutkimuksia on kritisoitu siitä, että väkivallalla uhkailu sisältyy väkivallan yleisyyttä kuvaaviin lukuihin. Naisiin kohdistuvassa parisuhdeväkivallassa uhkailu on yksi tärkeä osa väkivallan dynamiikkaa, ja uhkailu yhdistyy usein muuhun fyysiseen väkivaltaan. Usko, toivo, hakuus -raportin mukaan 22 prosenttia nykyisessä parisuhteessa olevista naisista oli joskus parisuhteen aikana kokenut fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai uhkailua. Väkivalta oli lähes aina ollut fyysistä väkivaltaa (20 % prosenttia ilmoitti kokeneensa fyysistä väkivaltaa), joten niiden osuus, joita oli pelkästään uhkailtu on hyvin pieni.

4 Tällaista lähestymistapaa, missä fyysinen ja henkinen väkivalta erotellaan toisistaan, on kritisoitu feministisen tutkimuksen piirissä lähestymistapana, joka on tekokeskeinen eikä ota huomioon naisten kokemusta ja itseymmärrystä (esim. Nyqvist 2001, 86; Bograd 1988, 20–21; Yllö 1988, 33–40). On esitetty, että naiset kuvaavat mieluummin sitä, miltä heistä tuntui, kuin mitä heille tapahtui.

kaan sidottuina, jolloin tarkasteluun mukaan tulee se kulttuuri ja sosiaalinen ympäristö, jossa naiset elävät. (vrt. Husso 2003, 47–50. )

Tämän yhteenvetoartikkelin johdanto-osassa kuvaan aluksi tutkimusprosessiani ja sitä, mihin teoreettisiin keskusteluihin tutkimukseni linkittyy. Sen jälkeen esittelen, miten naisiin kohdistuva väkivalta määriteltiin sosiaalisesti ongelmaksi Suomessa ja miten käyttämäni Naisen turvallisuus 1997 -tutkimus on ollut mukana tässä määrittelyprosessissa. Lopuksi kuvaan tutkimuksen rakennetta esittelemällä artikkelit, joihin väitöskirjani perustuu ja kuvaamalla yhteenvetoartikkelin sisällön.

## 1.2 Tutkimusprosessi

Feministisessä keskustelussa on pohdittu paljon tiedon ja tiedon tuotannon valtaa ja merkitystä (esim. Braidotti 1994; Haraway 1991; Harding 1986 ja 1987). Feministisen tutkimuksen mukaan tieto ei ole koskaan täysin objektivista, tutkijan kulttuurisista uskomuksista ja käytännöistä riippumatonta, vaan tutkija vaikuttaa tuottamaansa tietoon ja tieto rakentuu tutkimuskäytännöissä (Harding 1987). Naistutkimuksessa on perätty tutkimukseen moraaliteettia, joka vaatii, että tutkijan on tunnistettava vastaajan ja tutkijan välinen ero osaksi tietämistään ja tunnettava vastuu siitä, mitä esittää tietona (Ronkainen 1999a, 117). Tämä tarkoittaa Marja-Liisa Honkasalon (1994, 15) mukaan sitä, että tutkija tunnistaa lähtökohtansa ja sitoumuksensa, pohtii kysymyksenasettelunsa, käsitteidensä ja menetelmiensä rajoja ja pystyy siten tehdessään kontekstualisoimaan väitteensä.

Oma tutkimukseni pohjautuu kyselyaineistoon, jonka juuret ovat syvässä viktimologisessa tutkimusperinteessä, enkä voi täysin irtisanoutua tästä perinteestä, vaikka olenkin väitöskirjassani pyrkinyt tarkastelemaan väkivallan luonnetta ja sen merkityksiä (ks. *Complexity of Patterns of Violence*). Olen itse ollut mukana suunnittelemassa kyselylomaketta, vaikka lomaketta ei siinä vaiheessa suunniteltu oman väitöskirjani tarkoituksiin.

Väitöskirjani liittyy paitsi viktimologiseen keskusteluun, myös feministiseen keskusteluun väkivallasta ja ottaa kantaa siihen, miten parisuhteessa tapahtuva väkivalta sukupuolistuneena väkivaltana määriteltiin sosiaalisesti ongelmaksi Suomessa. Tutkimukseni liittyy myös siihen kansainväliseen metodologiseen keskusteluun, jossa on pohdittu naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimusta kyselymenetelmin. Naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimiseen erikoistuneet kyselyt yleistyivät maailmalla 1990 -luvun lopulla. Suomalainen tutkimus oli näistä ensimmäisiä. Tutkimukseni on osa Suomen Akatemian rahoittamaa projektia "The Violence of Sex: meanings, emotions, practices and policies of sexualised violence", jonka yhtenä tavoitteena on ollut tarkastella metodologisten valintojen vaikutusta tuotettuun tietoon sekä sitä, mikä on tutkijan positio suhteessa tutkimukseen ja sen tuloksiin. Keskustelua menetelmän valinnoista ja niiden vaikutuksesta tuotetun tiedon laatuun käydään myös työpaikallani Tilastokeskuksen Elinolot -yksikössä. Nämä tiedeyhteisöt sekä feministiset tietoteoriat ovat antaneet minulle virikkeitä tar-

kastella surveyaineistosta tuotettua tietoa tutkijan ja tutkittavien tuottamana, aikaan ja paikkaan sidottuna tietona.

Naisen turvallisuus 1997 -tutkimus on osa laajempaa naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimusten sarjaa, joissa olen ollut mukana, ja jotka kaikki ovat ohjanneet omaa väitöskirjaprosessiani. Naisen turvallisuus 1997 -tutkimuksen toteuttamista ohjaamaan perustettiin ohjausryhmä, johon kuului ammattiauttajia eri organisaatioista ja järjestöistä (ks. Heiskanen & Piispa 1998, 1). Ohjausryhmä vaikutti paljon siihen, että kyselyn sisällössä otettiin huomioon väkivaltaa kohdanneiden naisten kokemuksia. Ohjausryhmältä opin paljon naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen vaikutuksista. Toinen, voimakkaasti aihealueeseen perehtymiseeni vaikuttanut tekijä on ollut teemahaastattelut, jotka teimme aineistonkeruun alussa parisuhteissaan väkivaltaa kokeneille naisille (ks. Heiskanen & Piispa 1998, 69). Haastatteleamalla parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneita naisia saimme tärkeää tietoa väkivallan sisällöstä ja väkivaltaisen suhteen dynamiikasta. Haastatteluiden yhteydessä testasimme myös kyselylomaketta ja pyysimme haastateltavia arvioimaan lomaketta ja kertomaan sen täyttämiseen liittyvistä ongelmista. Nämä haastattelut ovat paljolti vaikuttaneet väitöskirjani kysymyksenasetteluihin ja tulosten tulkintaan, vaikka ne eivät ole olleet suoranaisesti väitöskirjani aineistoa. Lisäksi olen tutkimusprosessin edetessä osallistunut väkivaltaa kokeneiden naisten keskusteluryhmiin ja haastatellut ryhmiin kuuluvia naisia väkivallan määrittelemisestä. Tehdessäni tutkimuksia naisiin kohdistuvan väkivallan kustannuksista ensin kansallisella tasolla ja sitten paikallisella kuntatasolla haastattelin lukuisia henkilöitä, jotka kohtasivat työssään väkivaltaa kokeneita naisia (Piispa & Heiskanen 2000; Heiskanen & Piispa 2002). Heidän kauttaan sain tietää, miten naisiin kohdistuva väkivalta näyttäytyy erilaisten auttajaorganisaatioiden työssä ja miten laajalle väkivallan vaikutukset ulottuvat yhteiskunnassa. Kaikki projektieni kautta tapaamani ihmiset ja käydyt keskustelut parisuhdeväkivallasta ovat omalta osalta vaikuttaneet tietämykseeni aiheesta ja näkyvät tiedostettuina tai tiedostamattomina prosesseina työssäni.

### *1.3 Naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan määrittely sosiaaliseksi ongelmaksi*

Naisiin kohdistuvan väkivallan määrittäminen sosiaaliseksi ongelmaksi<sup>5</sup> on Suomessa kulkenut kahden erillisen määrittelykierroksen kautta ja määrittely on tapahtunut muihin Pohjoismaihin verrattuna myöhään, vasta 1990-luvulla. Ensimmäisessä määrittelykierroksessa, 1970–80 -luvuilla keskeisinä toimijoina olivat Naisasialiike Unioni sekä Ensi- ja turvakotien liit-

---

5 Tyypillisesti sosiaalinen ongelma määritellään asiantilaksi, jolla on tunnistettavissa oleva alkuperä, joka on uhka tai muodostaa mahdollisen uhan tietyille arvoille tai intresseille sekä joka on mahdollista poistaa tai ainakin haittoja voidaan vähentää ja löytää asiantilalle jonkinlainen ratkaisu (ks. Pehkonen 2003, 11).

to. Naisasialiitto Unionin sisällä toimi väkivaltaryhmä, joka nosti aktiivisesti esiin kysymystä naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tämä ryhmä keräsi ulkomaisten esimerkkien innoittamana kirjan suomalaisten naisten pahoinpitelykokemuksista 'Väkivalta avioliitossa' (Germain ym. 1978). Lisäksi Unionin väkivaltaryhmä järjesti naisille tiedostamisryhmiä väkivallasta ja julkaisi opaskirjansen kodeissaan pahoinpidellyille naisille. Ryhmä pyrki yhteiskunnallisella kritiikillään painostamaan lainsäätäjiä ottamaan naisiin kohdistuvan väkivallan huomioon lainsäädännössä (Pehkonen 2003, 41–46). Unionilaisten perustamien Naisten Apu -yhdistysten tavoitteena oli perustaa Suomeen ulkomaisen esimerkin ohjaamana feministiselle toimintamallille pohjautuvia turvakoteja.

1970-luvun lopulla Ensi Kotien Liitto otti naisiin kohdistuvan väkivallan määrittelijän roolin Suomessa. Taustalla oli liiton huoli oman toimintansa jatkuvuudesta, sillä 1970-luvulle tultaessa yksinhuoltajaäitien yhteiskunnallinen asema oli parantunut ja se heijastui myös ensikotien käyttöasteeseen. Ensi Kotien Liiton turvakotitoiminta alkoi projektiluonteisena, mutta vakiintui osaksi liiton toimintaa 1980-luvulla, ja liitto muutti nimensä vuonna 1987 Ensi- ja turvakotien liitoksi. Heti alusta lähtien Ensi- ja turvakotien liiton turvakotitoimintaa muovasivat lastensuojelullinen näkökulma, koko perheen huomioonottaminen ja yhteistyö muiden auttavien tahojen kanssa. (Pehkonen 2003, 46–50.) Pehkosen (2003, 57; ks. myös Julkunen 1997) mukaan 1970-luvulla Suomessa vallitsi voimakas tasa-arvoa korostava ilmapiiri eikä feministinen näkemys naisiin kohdistuvasta väkivallasta sukupuolten etujen ristiriitana näin ollen saanut vastakaikua. Ensi Kotien Liitto profiloitui sukupuolineutraaliksi, perheen etuja ajavaksi järjestöksi, jolla oli lisäksi takanaan sekä A-klinikkasäätiön ja Mielenterveysseuran tuki sekä toiminnan rahoittamisessa yhteyksiä Raha-automaattiyhdistykseen. Ensi Kotien Liitto teki selvän eron feministiseen ajatteluun ja painotti toiminnassaan perheenhoidon ja lastensuojelun näkökulmaa feministien painottamien naisen itsetunnon kohentamisen ja omatoimisuuden sijaan. Ensi Kotien Liitto pystyi hyödyntämään toiminnassaan julkisuutta paremmin kuin parisuhdeväkivaltaa terminä kannattanut Naisasialiitto Unioni, mikä oli yhtenä syynä sen kannattaman perheväkivaltakäsitteen juurtumiseen Suomessa. (Pehkonen 2003, 50–51.) Teuvo Peltoniemi (1984) tutkimuksillaan, jotka käsittelivät perheväkivaltaa ja Ensi Kotien Liitto, joka etsi toiminnalleen uutta suuntaa, vaikuttivat ensimmäisellä määrittelykierroksella voimakkaasti perheväkivaltakäsitteen omaksumiseen ja asian määrittelyyn sosiaalseksi ongelmaksi.

1990-luvun alussa naisiin kohdistuvan väkivallan määrittelyssä alkoi Suomessa uusi kierros. Tuolloin kansainväliset sopimukset (CEDAW-sopimus 1986, YK:n julistus naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi 1993, YK:n neljäs naisten aseman kokouksen julistus Pekingissä vuonna 1995) ja Suomen sitoutuminen niihin loivat pohjaa naisliikkeen vaatimuksille. Keskeisenä toimijana oli valtionhallinnon elin, tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) ja siinä toimiva väkivaltajaosto. Väkivaltajaosto laati naisiin koh-

distuvasta väkivallasta mietinnön. Sen yhtenä osiona oli ehdotus väkivaltaa kuvaavan tilastoinnin ja tutkimuksen kehittamisestä, jotta tiedot silloista paremmin kuvaisivat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Kansainvälisiin sopimuksiin sitoutuminen oli herättänyt tarpeen saada perustietoa ilmiöalueen yleisyydestä Suomessa. (Väkivaltajaoston mietintö 1991, 129–130.)

Myös Suomen hallituksen laatimassa tasa-arvo-ohjelmassa mainittiin tarve saada tietoa väkivaltaongelman laajuudesta, haitoista ja kustannuksista (Pekingistä Suomeen ...1997, 42–49). Jo ensimmäisellä määrittelykieroksella oli havaittu yhdeksi vaikeudeksi asian esille nostamiseen se, ettei naisiin kohdistuvasta väkivallan yleisyydestä ollut riittävästi tilastotietoa (Germain ym. 1978, 127–129). Tasa-arvoasian neuvottelukunta ja Sosiaali- ja terveysministeriö rahoittivat Tilastokeskuksen tekemän tutkimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä, ja tulokset julkaistiin vuonna 1998 raportissa Usko, toivo, hakkaus (Heiskanen & Piispa 1998). Tutkimuksen tulokset ovat omalta osaltaan olleet määrittämässä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa sosiaalisena ongelmana. Aiheen esiin nostamisen eteen työskennelleet olivat aikaisemmin törmänneet asenteisiin, joiden mukaan kyseessä oli yksittäisiä ihmisiä koskettava ongelma, jonka määrää feministit olivat paisutelleet. Tutkimus osoitti, että kyseessä on laajaa ihmisjoukkoa koskeva ongelma, jota ei voinut enää sivuuttaa. Usko, toivo, hakkaus -raportin merkitys naisiin kohdistuvan väkivallan vastustamistyössä on arvioitu korkealle ja tuloksia on käytetty laajasti väkivallan ehkäisytyössä (Pehkonen 2003, 97).

1990-luvun puolivälin paikkeilla naisiin kohdistuvan väkivallan yhteiskunnallisessa määrittelyssä tapahtui läpimurto. Aiheen tiimoilta käynnistyi lukuisia väkivallan eri osapuolille suunnattuja palveluja (mm. Lyömätön Linja 1993, Raiskauskriisikeskus Tukinainen 1994). Lisäksi vuosina 1998–2002 Stakesissa toimi Naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyhanke, jonka tehtävä oli välittää tietoa, järjestää koulutusta väkivaltatyötä tekeville ja kehittää tukipalveluja väkivallan kohteeksi joutuneille. Ajanjaksolla tehtiin lainsäädäntöön muutoksia naisiin kohdistuvan väkivallan osalta (raiskaus avioliitossa kiellettiin vuonna 1994, yksityisellä paikalla tehty pahoinpitely tuli yleisen syytteen alaiseksi vuonna 1995, laki lähestymiskiellosta säädettiin 1999<sup>6</sup>) ja Suomen Akatemia myönsi tutkimusrahoja sukupuolistuneen väkivallan tutkimiseen. (ks. myös Pehkonen 2003, 86–101.)

Suomessa käsite "naisiin kohdistuva väkivalta" omaksuttiin verrattain myöhään muuhun maailmaan verrattuna. Silloinkin, 1990-luvulla, käsite tuli Suomeen paljolti kansainvälisten sopimusten kautta. Monissa muissa maissa käsite omaksuttiin jo toisen aallon feminismin myötä 1960–70 -luvuilla. Vielä 1960-70 -luvuilla Suomessa sukupuolten välinen ero piilotettiin vaatimukseen samanlaisista mahdollisuuksista molemmille sukupuolil-

---

6 Ruotsissa raiskaus avioliitossa kiellettiin jo vuonna 1962, pahoinpitely tuli yleisen syytteen alaiseksi vuonna 1982 ja lähestymiskielto tuli käyttöön vuonna 1988.



le. Esimerkiksi tasa-arvoasiain neuvottelukunnan toiminnassa tämä näkyi tuona aikana vaatimuksina naisten ja miesten samanarvoisuudesta työmarkkinoilla ja koulutuksessa muun muassa samanpalkkaisuusvaatimuksissa. Vasta 1980-luvulla alettiin pyrkiä samanarvoisuuteen erojen huomioinnin kautta (Holli 1995, 23–24). Suomalaisen hyvinvointivaltion haluttomuus puuttua naisen ruumiin oikeuksiin raiskauksen, parisuhdeväkivallan, seksuaalisen häirinnän ja prostituution alueilla voi Raija Julkusen (1997, 58–60) mukaan johtua suomalaisten haluttomuudesta nostaa esiin sukupuolten välisiä konflikteja yleisen tasa-arvoneutraalin ajattelutavan rinnalle. Naisiin kohdistuvan väkivallan esiin nostaminen poliittisella tasolla vaatii yhä selkeämmin naisten mobilisoitumista naisina ja kysymysten tematisointia sukupuolten välisinä konflikteina, mikä eittämättä johtaa miesten vallan ja oikeuksien kyseenalaistamiseen. Kyseessä ei ole enää vain naisten oikeuksien lisäämisestä päättää omasta ruumiistaan, kuten abortissa. Suomalainen sukupuolineutraali kulttuuri korostaa yhteisymmärrystä ja pyrkii välttämään konflikteja ja yhteenottoja (Rantalaiho 1994, 26).

Toisena syynä siihen, miksi naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyviä kysymyksiä on ollut vaikea nostaa esiin Suomessa, Julkunen (1997, 58–60) näkee pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin, joka ei ole yksilön etuja ajava vaan kansalaisten tasa-arvoa toteuttava valtio. Tällöin sellaiset kysymykset kuten prostituutio nähdään ennemmin huono-osaisuuskysymyksenä kuin naisiin kohdistuvana väkivaltana. Esimerkiksi amerikkalainen yhteiskunta poikkeaa pohjoismaisesta monessa suhteessa. Amerikkalaisessa kulttuurissa sukupuoli on tärkeä osa identiteettiä/subjektiviteettiä eikä sukupuolten välistä konfliktia vältellä. Poliittinen kulttuuri ja tyyli rakentuvat ryhmille ja liikkeille, ja kulttuuri suosii yhteenottoja ja konflikteja. Poliittikka rakentuu tehokkaiden ja suhteellisten autonomisten intressiryhmien toimintaan. Amerikkalainen kulttuuri nojaa yksilönvapauksiin, eikä luokkien tasa-arvoon, mutta yksilöt nähdään intressiryhminä. Lisäksi poliittiseen kulttuuriin kuuluu hakea ratkaisuja tuomioistumista. Amerikkalainen naisliike on alusta alkaen säilyttänyt autonomisen luonteensa. Se kykeni käyttämään julkisuutta tehokkaasti hyväkseen, ja naiset vaativat lakia suojelemaan naisten elämää ja ruumista miesten väkivaltapotentiaalia vastaan.

Pohjoismaiseen valtiofeminismiin liittyy Anna Maria Hollin (2003, 11) mukaan se, että valtio nähdään naisten liittolaisena eikä vihollisena naisten aseman parantamiseen pyrkivissä hankkeissa. Sukupolineutraalia tasa-arvoajattelua ei ole siksi haluttu kyseenalaistaa. Lisäksi tähän suomalaisen naisen tasa-arvoisuutta ja vahvuutta korostavaan kulttuuriin ei sovi ajatus naisesta uhrina (Nousiainen 1998, 46). Suomalaisen yhteiskunnan sukupuolineutraaliuden juuret ulottuvat viime vuosituhannen alkuun. Suomessa kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien ajaminen ovat liittyneet tiiviisti toisiinsa viime vuosituhannen alussa, ja miehet ja naiset saivat poliittiset oikeutensa samanaikaisesti. Tämä feminismin ja nationalismin liitto on Hollin (2003, 11) mukaan yhtenä selityksenä suomalaiselle sukupuolineutraaliudelle. Kun naiset 1900-luvun alussa pyrkivät mukaan poliittiseen pää-

töksentekoon, he ottivat hoidettavakseen hoivan, huolenpidon ja kasvatuksen alueet eli niin sanotun yhteiskunnallisen äitiyden. Näin naisten poliittisen toiminnan katsottiin täydentävän, ei haastavan, jo olemassa olevaa järjestelmää, jolloin he eivät uhanneet miesten valta-asemia. (Kuusipalo 1999, 57; Rantalaiho 1994, 23). Liisa Rantalaiho (1994, 24) näkee yhteiskunnallisen äitiyden neuvotteluun liittyvän haluttomuuden koskea sukupuolten väliseen hierarkiaan ilmauksena konfliktien välttämisestä. Julkusen (1999, 99) mukaan suomalaisessa sukupuolisovussa ei sukupuolta "konfliktoida vaan se eletään sävyisästi".

## 1.4 Tutkimuksen rakenne

### **Artikkelit ja niiden tutkimuskysymykset**

Väitöskirjani koostuu neljästä artikkelista, joissa olen analysoinut naisten kokemaan parisuhdeväkivaltaan yhteydessä olevia tekijöitä, väkivallan luonnetta ja sen esiintymismuotoja. Lisäksi olen arvioinut, miten hyvin tutkimuksessa käytetty väkivallan määritelmä on tavoittanut vastanneiden kokemuksia ja kuinka menetelmä on vaikuttanut naisiin kohdistuvasta väkivallasta tuotettuun kuvaan. Olen kuvannut eri-ikäisten naisten väkivaltakokemusten ja niiden saamien merkitysten eroja, ja näin pyrkinyt etsimään selityksiä nuorten naisten väkivaltakokemusten yleisyydelle.

Ensimmäisessä artikkelissa *Modernisaation paradokseja. Nuorten naisten kokema parisuhdeväkivalta Suomessa* tarkastelin logistisen regressioanalyysin avulla, mitkä elämäntilanteeseen liittyvät tekijät olivat yhteydessä naisiin kohdistuvaan parisuhdeväkivaltaan ja mitkä näistä tekijöistä liittyivät erityisesti nuorten naisten kokemuksiin. Esittelin artikkelissa niitä perinteisiä tekijöitä, joiden on aikaisemmissa, erityisesti angloamerikkalaisissa tutkimuksissa todettu liittyvän parisuhdeväkivaltaan, ja analysoin, ovatko samat tekijät tärkeitä myös Suomessa. Elämäntilanteeseen liittyvät tekijät, kuten parisuhteen perustaminen, äitiys, pienten lasten hoitaminen kotona ja näihin liittyvät ristiriidat eivät olleet yhteydessä väkivallan esiintymiseen. Nuorten naisten elämäntilanteessa ja valinnoissa oli tulosten mukaan tapahtunut muutoksia vanhempiin verrattuna, mutta nämä muutokset eivät vastoin ennakko-oletuksia selittäneet heidän väkivaltakokemuksiaan. Tuloksia analysoitaessa tarkastelin myös, esiintyykö väkivaltaa useammin parisuhteissa, joissa naiset ovat haastaneet parisuhteen perinteistä hierarkiaa. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi silloin, kun naisen kuukausittaiset ansiotulot ovat korkeat miehen ollessa työtön. Muuttujatasolla tarkasteltuna näillä tekijöillä ei ollut yhteyttä väkivallan yleisyyteen parisuhteessa. Myöhemmässä artikkelissa (*Complexity of Patterns of Violence*) erotui kuitenkin muista väkivallan luonnehdinnoista nuorten naisten ryhmä, joka rikkoi perinteistä hierarkiaa viettämällä aktiivista sosiaalista elämää parisuhteen ulkopuolella esimerkiksi käymällä ravintoloissa. Jälkikäteen tarkasteltuna tästä olisi pitänyt käsitellä enemmän, sillä perinteisten roolien haastaminen voi tapahtua yhtä hyvin parisuhteen sisällä kuin ulkopuolella.



Tulokset osoittivat, että väkivallan esiintyvyys parisuhteessa vaihtelee enemmän miehen kuin naisen käyttäytymisen mukaan. Naisen pahoinpitely parisuhteessa liittyi useimmiten miehen haluun kontrolloida vaimoaan ja miehen tuhoikäyttämiseen. Näiden lisäksi miehen usein toistuva alkoholin humalakäyttö, miehen lapsuuden kodista saama väkivallan malli sekä naisen nuori ikä lisäsivät väkivallan todennäköisyyttä yli kaksinkertaisesti. Keskimmäisellä ikäryhmällä (30–44 -vuotiaat) alle kymmenen vuotta kestäneissä liitoissa esiintyi väkivaltaa lähes kaksinkertainen määrä pidempään kestäneisiin liittoihin verrattuna. Äskettäin solmituissa parisuhteissa ei ollut väkivaltaa muita useammin. Sen sijaan kymmenen vuotta osoittautui rajapyykiksi, jonka jälkeen väkivaltaiset parisuhteet yleensä päättyvät eroon (ks. myös *Complexity of Patterns of Violence*). Nuorten naisten ryhmässä näiden edellä kuvattujen väkivaltaan yhteydessä olevien tekijöiden merkitys oli pienempi. Vaikka väkivalta on yleisintä nuorten parisuhteissa, kaikenikäisten naisten kokema väkivalta perustui miehen kontrollihakuisuuteen; mies käytti väkivaltaa kontrollin ylläpitämiseksi ja saavuttamiseksi. Metodisesti artikkelin tuloksista voidaan vetää johtopäätös, ettei väkivaltaa pystytä selittämään pelkästään perinteisin tilastollisen tutkimuksen menetelmin, etsimällä erillisten muuttujien välisiä yhteyksiä. Tilastollinen tutkimus antaa hyvän yleiskuvan asiasta ja osoittaa tarkennusta kaipaavat kysymykset, mutta haluttaessa tietoa parisuhdeväkivallasta ja siitä, miksi erityisesti nuoret naiset joutuvat parisuhdeväkivallan uhreiksi muita useammin, on tutkittava myös kulttuurisia ja väkivaltaan liittyviä kontekstisia tekijöitä, ja näissä tapahtuneita muutoksia.

Toisessa artikkelissa *Complexity of Patterns of Violence Against Women in Heterosexual Partnerships* tarkastelin, millaisia erilaisia muotoja väkivalta voi saada parisuhteessa tyypittelemällä parisuhteiden todellisuutta. Tarkoituksena oli selvittää, miten nuorten naisten kokema väkivalta poikkeaa vanhempien naisten kokemasta. Erottelin ryhmittelyanalyysin avulla kyselyaineistosta neljä tapaa, joilla väkivallan muodot ja sen seuraukset ilmenevät parisuhteissa. Ne perustuivat väkivallan vakavuutta, sen fyysisiä ja henkisiä seurauksia ja kestoa kuvaaviin ulottuvuuksiin. Rakentamastani neljästä väkivallan luonnehdinnasta yleisin oli väkivalta, jota nimitän *episodiksi menneisyydessä* (39 %). Väkivalta oli tässä ryhmässä useimmiten ollut lievää, siitä ei juurikaan aiheutunut vammoja ja henkiset seuraukset olivat vähäisiä. Toiseksi yleisintä aineistossani oli *lyhyt väkivallan historia* (33 %). Tämä oli erityisesti nuorten naisten, 18–29 -vuotiaiden, kokemaa väkivaltaa, kun taas muut väkivallan luonnehdinnat olivat tyypillisempiä vanhemmille. Väkivalta oli alkanut verrattain äskettäin, useimmiten vasta muutama vuosi sitten. Näyttäisi myös siltä, että väkivalta jatkuisi näissä suhteissa edelleen. Väkivalta oli luonteeltaan vakavaa, ja sen tyypillisiä muotoja olivat lyöminen, potkiminen, kuristaminen ja seksuaalinen väkivalta. Kuitenkaan väkivallasta ei ollut aiheutunut vakavia fyysisiä vammoja. Miehen kontrollilla ei ollut niin suurta osuutta kuin muissa väkivaltaisissa suhteissa. Mies ei pyrkinyt eristämään naista ulkopuolisesta maailmasta, vaan nainen jatkoi sosiaalista elämää parisuhteen ulko-

puolella. Aineistossa esiintyviä harvinaisempia väkivallan luonnehdintoja olivat *henkinen piina* (18 %) ja *parisuhdeterrori* (10 %). Näille molemmille oli luonteenaomaista, että väkivalta oli alkanut kauan aikaa sitten, keskimäärin 5–10 vuotta sitten ja se oli saanut rajujakin muotoja sekä aiheuttanut vakavia vammoja. Henkisessä piinassa miesten harjoittama kontrolli ja alistaminen olivat vuosien kuluessa ottaneet yhä suuremman roolin, mikä ei välttämättä tarkoita sitä, että fyysinen väkivalta olisi täysin loppunut. Parisuhdeterrori kuvaa pitkään jatkunutta miehen kaikkinaista naisen elämän hallintaa fyysisen väkivallan, kontrollin ja alistamisen keinoin. Nämä naiset olivat kaikkein alistetuimmassa asemassa. He olivat vähän koulutettuja, taloudellisesti heikossa asemassa, heidän joukossaan oli muita enemmän niitä, jotka käyttivät runsaasti alkoholia ja heillä oli vähiten vaihtoehtoja oman elämänsä hallintaan.

Aineiston perusteella nuoret naiset olivat väkivallan suhteen erilaisessa asemassa kuin vanhemmat naiset; nuoremmilla oli paremmat resurssit toimia väkivaltaisissa parisuhteissaan, eikä väkivalta ollut kestänyt vielä pitkään, joten sen vaikutukset naisen psyykkiseen ja sosiaaliseen elämään ja käsityksiin itsestään olivat oletettavasti lievemmät. Väkivallan merkitykset naisen elämässä vaihtelivat suuresti sen mukaan, millaiset resurssit sen kohteena olevalla naisella oli vastata väkivaltaan, millaista väkivalta oli luonteeltaan ja millaisessa elämäntilanteessa nainen eli.

Kolmannessa artikkelissa *Age and Meanings of Violence. Women's Experiences of Partner Violence in Finland* tarkastelin väkivallan kokemuksia ja merkityksiä ottaen iän tarkastelun sosiaaliseksi ja kulttuuriseksi kontekstiksi. Tarkastelu piti sisällään sen, miten väkivallan kokeminen, väkivallan fyysiset ja henkiset seuraukset vaikuttavat sille annettaviin merkityksiin. Artikkelin keskeisenä kysymyksenä oli, ovatko nuoret naiset herkempiä tunnistamaan kokemansa väkivallan parisuhteessa ja ilmoittavatko he sen herkemmin tutkimuksessa. Tulokset osoittivat, että nuoret naiset ilmoittavat surveyssä lievempää väkivaltaa kuin muut. He siis nimesivät kokemansa väkivallaksi, vaikka heidän ilmoittamasta väkivallasta oli harvemmin aiheutunut fyysisiä seurauksia ja heidän kyselyssä ilmoittamansa väkivallan muotojen mukaan arvioitu lievempi väkivalta oli kaksi kertaa muita naisia useammin sellaista, josta ei ollut aiheutunut lainkaan fyysisiä seurauksia. Nuoret naiset keskustelivat kokemastaan väkivallasta muita useammin sekä ulkopuolisten että puolisonsa kanssa. Tämä yhdessä sen seikan kanssa, että nuoret keskustelivat sensitiivisistä aiheista, kuten seksuaalisuudesta ja parisuhteen ongelmista muiden kanssa, viittaa sukupolvien välisiin muutoksiin väkivallan merkityksissä. Tässä yhteydessä on kuitenkin muistettava, että väkivallan kokeminen voi muuttaa naisten käsityksiä väkivallasta sekä itsestään. Kaikki naiset eivät välttämättä tunnista lievempiä väkivallan muotoja silloin, kun väkivalta on toistuvaa. Toinen ja kolmas artikkeli selvittivät niitä väkivaltaan liittyviä kulttuurisia ja kontekstisia kysymyksiä, jotka ensimmäinen artikkeli jätti avoimiksi. Näissä artikkeleissa selvitettiin, miten nuorten naisten väkivallan kokemukset poikkesivat vanhempien kokemuk-

sista, miten väkivallan kokeminen vaikuttaa merkityksiin ja miten sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset voivat vaikuttaa väkivallan tunnistamiseen.

Neljäs artikkeli *Violence against women as conveyed by surveys – the Finnish case* keskittyi selvittämään, miten aineiston menetelmälliset valinnat ovat vaikuttaneet tutkimuksen tuottamaan kuvana, jonka mukaan väkivalta parisuhteessa kohdistui erityisesti nuoriin naisiin. Tarkastelin artikkelissani kyselyssä käytettyä parisuhdeväkivallan määritelmää ja niitä tapoja, joilla kyselyssä pyrittiin ottamaan väkivallan sukupuolispesifiys huomioon ja helpottamaan väkivaltatapauksen muistamista. Parisuhdeväkivallan määrittely kyselyssä ei rajoitu pelkästään siihen spesifiin kysymykseen, jolla väkivallan kohteeksi joutumista kysytään, vaan tutkimuksen esittely ja kyselyssä mukana olevat muut kysymykset ohjaavat vastaajia ajattelemaan, mitä väkivallalla tutkimuksessa tarkoitetaan. Analysoin artikkelissani parisuhdeväkivaltakysymykseen vastaamatta jättämistä. Vastaamatta jättäminen kertoo siitä, kuinka hyvin käytetty väkivallan määritelmä on tavoittanut erilaisiin väestöryhmiin kuuluvien naisten väkivallan kokemukset. Erityisesti vanhemmat, vähemmän koulutetut naiset, ja ne, joista parisuhteeseen liittyvistä asioista oli vaikeaa ja häpeällistä puhua, olivat jättäneet vastaamatta väkivaltaa selvittäneeseen kysymykseen. Tutkimus tavoitti parhaiten nuorten naisten väkivaltakokemukset.

Väitöskirjan tekijän on valittava kirjoittaako hän monografian ja artikkeliväitöskirjan. Ryhdyin tekemään väitöskirjaani artikkeleiden muodossa, sillä erillisten artikkeleiden kirjoittaminen mahdollisti aineiston tarkastelun eri näkökulmista. Pidän tätä tärkeänä, koska halusin tarkastella mitä surveyaineisto pystyy kertomaan väkivallan merkityksistä ja millaista kuvaa se tuottaa parisuhdeväkivallasta sitoutumatta lähtökohtaisesti yhteenkään näkökulmaan. Olen tutkimuksessani analysoinut nuorten naisten parisuhdeväkivaltakokemuksia sekä perinteisin tilastanalyysin keinoin pyrkien etsimään yhteyksiä kulloinkin tarkastelun kohteena olevien asioiden välillä (*Modernisaation paradokseja; Violence against women as conveyed by surveys*) että aineistoa kuvaillen (*Complexity of Patterns of Violence; Age and Meanings of Violence*). Olen tarkastellut aineistoa mahdollisimman monesta eri näkökulmasta, kokeillut ja testannut aineiston rajoja. Kysymyksenasetteluni on sallinut tämän, koska tarkoituksenani ei ole ollut etsiä väkivallan tai väkivallan kohteeksi joutumisen syitä, vaan tarkastella väkivaltaan liitetyjä merkityksiä ja väkivallasta kertomisen tapoja kyselyaineistossa. Työskentelytapaa voisi kutsua aineiston mallittamiseksi (Marsh 1982, 73-84; ks. myös Ronkainen 1999a, 129), jolloin aineistosta etsitään systematiikkaa kysymyksiin vastaamisessa.

### ***Yhteenvetoartikkelin rakenne***

Pohdin yhteenvetoartikkelissani yhtäältä naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksen metodologisia kysymyksiä, toisaalta väkivaltailmiötä itseään, ja sitä, miten nämä kaksi asiaa vaikuttavat toisiinsa. Parisuhteessa tapahtuva väkivalta on sensitiivinen tutkimusaihe, eikä metodologisia kysymyksiä

voi tarkastella erikseen, ottamatta huomioon sitä, millaisia seurauksia väkivaltaisessa parisuhteessa elämisellä on, ja miten väkivalta vaikuttaa naisten käsityksiin itsestään, parisuhteesta ja väkivallasta ja miten se näkyy tavassa, jolla vastataan kyselyyn.

Tarkastelen surveyn tuottamaa kuvaa naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta eletyn elämän kuvauksina ja tulkintoina, jolloin toimijuuden käsitteestä tulee tutkimukseni kannalta keskeinen analyttinen väline. Luvussa 2 esittelen, miten ymmärrän toimijuuden tutkimuksessani. Tässä luvussa käsittelen myös ikää ja sukupuolvia suhteessa toimijuuteen ja omaan tutkimukseeni.

Tutkittaessa naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa sukupuolistuneena väkivaltana viitataan väistämättä feministiseen tutkimukseen. Käytän tutkimuksessani hyväksi sitä, miten feministisessä väkivallan tutkimuksessa on käsitelty naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa, sen liittymistä maskuliiniseen vallankäyttöön sekä sitä, miten väkivaltaisessa parisuhteessa eläminen muokkaa käsityksiä väkivallasta ja parisuhteesta. Feministisen väkivallan tutkimuksen vaikutukset naisiin kohdistuvan väkivaltaan erikoistuneiden kyselyiden syntyyn ja sisältöön ovat merkittävä osa metodologista tarkasteluani. Luku 3 käsittelee näitä asioita, sekä sitä, miten väkivallan määritelmä on rakentunut historiallisesti ja kulttuurisesti.

Luvussa 4 jatkan naisten toimijuuden reflektointia aineistossani. Tarkastelen, millaisessa sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa naiset tunnistavat ja nimeävät parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa. Tarkastelen ensiksikin sitä, miten yhteiskunnallinen toimijuus on tehnyt tilaa naisen ruumiilliselle itsemääräämisoikeudelle ja miten tämä keskustelu vaikuttaa väkivallan tunnistamiseen. Toiseksi tarkastelen sitä, miten äitiys, hoiva ja vahvuus voivat estää väkivallan tunnistamista ja nimeämistä parisuhteessa ja voimistaa väkivaltaiisiin parisuhteisiin sitoutumista sekä millaisia sukupuolvittaisia muutoksia suhdeautumisessa naiseuteen on havaittavissa. Kolmantena tarkastelun kohteena on se, miten väkivalta parisuhteessa vaikuttaa väkivallalle annettuihin merkityksiin. Kysyn myös, miten parisuhteeseen liitetyt merkitykset ovat muuttuneet modernisaation myötä.

Yhteenvedoartikkelin keskeisenä teemana on surveymenetelmän tarkastelu keinona tutkia ja tavoittaa väkivaltaa. Menetelmän osalta pohditaan sellaisia seikkoja, kuten kykeneekö survey tavoittamaan sellaista sensitiivistä aihetta kuin naisiin kohdistuva väkivalta, millainen on surveyn puhemaailma ja millaisen kuvan parisuhdeväkivallasta survey tuottaa. Tätä kuvaa rakentaessani käytän hyväksi ajatusta surveystä tutkijan ja tutkittavan välisenä vuorovaikutuksena. Toimijuuden käsite on keskeisenä tarkastelussa. Nämä teemat muodostavat luvun 5 sisällön. Luvussa 6 vedän yhteen tutkimukseni tulokset ja pohdin niitä haasteita, joita naisiin kohdistuva väkivalta asettaa yhteiskuntapolitiikalle.

## 2 Toimijuus

Olen artikkeleissani tarkastellut parisuhdeväkivaltaan liitettyjä merkityksiä. Tarkastelut ovat osoittaneet, että ymmärtääksemme uhrin väkivallalle antamia merkityksiä on väkivaltaa tarkasteltava sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissaan. On otettava huomioon se, miten väkivallan kokeminen ja väkivaltaisessa parisuhteessa eläminen vaikuttavat sekä uhuriin että väkivallan tekijään ja siihen ymmärrykseen, mikä heillä on tapahtumista. Artikkeleitani yhdistävänä punaisena lankana on kulkenut merkitysten ja kokemusten siirtyminen surveyvastaamiseen ja sen pohdinta, miten survey pystyy tavoittamaan sellaisen monimutkaisen ja sensitiivisen aiheen kuin parisuhteessa tapahtuvan väkivallan (ks. feministinen kritiikki luku 3).

Vastatessaan väkivaltaa koskevaan lomakkeeseen vastaajat kertaavat omia kokemuksiaan ja pohtivat, vastaavatko ne tutkijan väkivallaksi määrittelmiä tekoja. He myös arvioivat, kuinka paljon haluavat elämästään kertoa tutkijalle. Vastaamiseen liittyvää tapahtumaketjua kuvataan surveyn vastaamista selvittäneissä tutkimuksissa nelivaiheiseksi prosessiksi, jonka vaiheet ovat kysymyksen ymmärtäminen ja tulkinta, kysytyn asian mieleen palauttaminen ja arviointi, vastauksen muotoileminen ja varsinainen vastaaminen (Sudman ym. 1996; ks. myös Tourangeau ym. 2000; Groves 1989, 408; Sparks 1983, 65–66). Vastaajan myönteistä vastausta väkivaltaa kartoittaneeseen kysymykseen edeltää, että väkivalta on tapahtunut ja että vastaaja on tunnistanut ja nimennyt sen tapahtumahetkellä väkivallaksi, jotta hän voi palauttaa sen vastaushetkellä mieleensä. Osa tapauksista jää ilmoittamatta kyselyssä, koska vastaaja on nimennyt ne muuksi kuin väkivallaksi, esimerkiksi tappeluksi (Sparks 1983, 65 ja 72). Nimeäminen voi tapahtua vastaamishetkelläkin. Lukiessaan kyselylomakkeella olevaa väkivaltakysymystä, jossa tutkija on määritellyt, millaisia tekoja hän väkivallalla tarkoittaa, vastaaja muistaa oman kokemuksensa ja havaitsee sen täyttävän kysymyksessä määritellyt ehdot. Väkivaltakysymyksen vihjesanojen tehtävänä on paitsi palauttaa kokemus vastaajan mieleen myös kertoa, mitä väkivallalla tarkoitetaan. Ennen väkivaltakokemuksestaan ilmoittamista vastaaja voi vielä arvioida antamansa tiedon vaikutuksia tai sopivuutta eli päättää, vastaako totuudenmukaisesti vai ei (Sudman ym. 1996, 74; Tourangeau ym. 2000, 14). Vastaajat siis refleктоivat eli peilaavat vastaamistilanteessa omaa kokemusmaailmaansa kyselylomakkeen maailmaan ja pohtivat, sopivatko ne yhteen. Samalla vastaamisen kautta määritellään omaa kokemusta ja annetaan sille merkitys. Lähestyn tätä oman kokemuksen reflektioimista kyselylomakkeelle toimijuuden käsitteen kautta.

Toimijuus rakentuu Suvi Ronkaisen (1999a, 95) mukaan siitä, miten subjektiviteetin sukupuolistuneisuus ja sukupuolitettu ruumis 'resonoivat' kokemuksellisesti kyselylomakkeella kysyttyihin asioihin ja kyselylomakkeen luomaan puheen tilaan. Subjektiviteetti muotoutuu elettyinä maailmansuhteena, merkityksiin kiinnittymisenä ja kiintymisenä, tilanteissa rakentuvana ja ne ylittävänä jatkuvuutena. Yhtenä merkityksellisenä elämää

ja sen kokemisen tapaa määrittävänä erotteluna on sukupuoli. Ihmisten toiminnallinen suhde maailmaan määrittyy eri tavoin sen mukaan, ovatko he miehiä vai naisia (Ronkainen 1999a, 42–54). Tyyli kuvaa subjektiviteettia parhaiten. Toimijuus on käsitteenä lähellä subjektiviteettia, mutta sen voisi määritellä oman kokemuksen reflektoinniksi. (Ronkainen 1999a, 95.) Tällainen oman kokemuksen reflektointi ja arviointi liitetään postmodernissa keskustelussa laajemmin osaksi identiteetin rakentamista. Identiteetin rakentamista eivät enää suoraan ohjaa perinteiset normit, vaan omaa itseä arvioidaan ja rakennetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja tekemällä erilaisia elämänvalintoja (Giddens 1991; ks. myös Ahponen & Marttinen 1997). Näin ollen kyselyyn vastaamiseen ei tule mukaan vain vastaajan subjektiviteetti ja käsitys itsestä sekä mitkä ovat ne väkivallan ja parisuhteen kokemukset, joiden pohjalta hän kyselyyn vastaa, vaan myös kulttuurissa vallitsevat normit ja käsitykset väkivallasta (ks. Hydén 1995, 51).

Anthony Giddens (1984, 97–101) käsittää toimijuuden toimimisen jatkuvana virtana. Toiminta ei viittaa sarjaan yksittäisiä tekoja, jotka yhdistyvät yhdeksi kokonaisuudeksi vaan se käsittää ”jatkuvan sarjan fyysisten henkilöiden todellisia tai toteutettavaksi harkittuja kausaalisia toimenpiteitä, joilla nämä henkilöt vaikuttavat maailmassa ilmenevien tapahtumien muodostamaan jatkuvaan prosessiin”. Toimintaan liittyy aina sen luonnetta pohtiva tarkkailu. Tarkkailu viittaa inhimillisen toiminnan tavoitehakuisuuteen, korostaen toiminnan tarkoituksellisuutta. Inhimilliseen toimintaan liittyy rutiininomaisesti jonkinasteinen tarkoituksellisuus, mikä ei kuitenkaan merkitse sitä, että toimijoilla olisi aina selvät, tietoisesti määritellyt tavoitteet mielessään toiminnan aikana. Toiminnan arviointi tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäristön ja sen normien kanssa. Toimijat tarkkailevat muiden toimintaa ja suhteuttavat samalla omat tekonsa toisten toimintaan sekä kohdemaailmaan. Yhtenä inhimillisen toiminnan piirteenä on jälkikäteselitetävyys eli toimijat voivat jälkikäteen tarjota toiminnastaan selityksiä, jotka nojaavat samaan tietovarantoon, jota he käyttivät hyväkseen toimintojensa tuottamisessa ja uusintamisessa. Käyttäytymistä pohtiva tarkkailu tapahtuu paitsi käytännön tietoisuudessa, myös tiedostamattomien motiivien, sisäistettyjen normien ja sääntöjen puitteissa. Toiminta ja toiminnan arviointi ovat sidottuja tiettyyn aikaan ja rakenteeseen. Giddens (1984, 123) huomauttaa, että se, mitä toimija pitää pätevänä, historiallisesti ja toimintapaikkansa suhteen määritettynä, muuntuu ja menettää asteittain merkitystään toiminnan perustana, kun siirrytään uusiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin, jotka ulottuvat paljolti yli toimijan oman päivittäisen toimintapiirin.

Naistutkimuksessa naisten toimijuutta on perinteisesti tarkasteltu suhteessa valtaan ja poliittisen toimintaan. Tästä näkökulmasta on Suomessa tehty tutkimusta muun muassa naisjärjestöjen merkityksestä naisten yhtäläisten kansalaisoikeuksien, kuten äänioikeuden tai opiskeluoikeuden saavuttamiseksi sekä tasa-arvon edistämiseksi. Toimijuus on aina jossain määrin sidoksissa vallan rakenteisiin, mutta se ei ole kuitenkaan niiden määrää-

mää. Naisilla on mahdollisuus neuvotella asemastaan suhteessa olemassa oleviin rakenteisiin. Naisten toimijuuden näkeminen riippuu myös näkökulmasta. Jos naisten toimintaa tarkastellaan ainoastaan virallisten instituutioiden ja muodollisten toimintamekanismien näkökulmasta, suuri osa naisten epävirallisempaa ja epäsuoraa vaikutusvaltaa ja toimijuutta jää näkymättömäksi. Naiset ovat vaikuttaneet arjen, perheen ja kansalaisyhteiskunnan alueella epävirallisesti, välillisen vaikutusvallan kautta. Tällainen toimijuus näkyy tutkimuksissa siinä, miten naiset ovat vastustaneet vallitsevia normeja, arvoja ja hierarkioita ja joko kieltäytyneet niistä tai muuttaneet niiden merkitystä. (Koivunen 1996a, 65–84.)

## 2.1 Toimijuus, ikä ja sukupolvi

Aika ja paikka, se milloin ja missä synnymme ja elämme, antavat raamit sille, millaisten ajattelutapojen ja käsitteiden varassa jäsenämme itseämme. Näin ajatellen ruumiillinen toimija on aina suhteessa aikaan ja paikkaan. (Ronkainen 1999a, 205.) Tämä tarkoittaa paitsi sitä, että eri ajankohtina syntyneillä naisilla on erilaiset yhteiskunnalliset mahdollisuudet toimia väkivaltaisessa parisuhteessa, myös sitä, että he muodostavat käsityksiä itsestään, naiseudestaan, parisuhteestaan ja väkivallasta erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen ehtojen sallimissa rajoissa. Esimerkiksi kaikkina ajankohtina ei seksuaalisuuteen ja parisuhteeseen liittyvistä asioista ole ollut hyväksyttävää puhua. Ihmisten sijoittaminen sukupolviin on yksi tapa hahmottaa ajan ja paikan merkityksiä.

Tutkimusaineistoni naiset ovat syntyneet vuosina 1933–1979<sup>7</sup>. Tähän ajanjaksoon sisältyy monia yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet ajanjakson naisten elämään. 1900 -lukua voidaan luonnehtia naisten yksilöllistymisen, kansalaistumisen ja tasa-arvoistumisen vuosisadaksi. Viime vuosisadalla on tapahtunut monia lainsäädännöllisiä muutoksia, joilla naisten asemaa on parannettu ja sukupuolten välisiä yhteiskunnallisia suhteita on määritelty uudestaan. Naiset ovat saaneet kansalais- ja yksilöoikeudet, oikeuden omaan työhön ja lopulta myös seksuaalioikeudet ja juridisen suojan oman ruumiinsa koskemattomuuteen (ks. Ronkainen 1999a, 196 ja 206–208). Samaten sosiaaliturvaa ja hyvinvointiyhteiskuntaa on rakennettu voimakkaasti ja parannettu naisten työhön sekä koulutukseen osallistumisen mahdollisuuksia. Näin muutokset ovat ulottuneet myös seksuaalisuuden ja äitiyden alueille (Nätkin 1997).

Sosiologiassa sukupolvella viitataan yleensä historialliseen sukupolveen. Sillä tarkoitetaan tiettyä historiallisena ajankohtana ja tiettyyn ikäkohorttiin syntyneitä, jotka ovat kokeneet tietty, samat historialliset tapahtumat

---

7 Rajasin aineistoni 18–64-vuotiaisiin naisiin. Tähän ratkaisuun vaikutti se, että 65 vuotta täyttäneillä oli paikoitellen suurta osittaiskatoa tutkimuksen kannalta keskeisissä muuttujissa. Jossain analyyseissä heidän pitämisensä analyyseissä mukana olisi saattanut antaa lisäarvoa tutkimukselle.



suunnilleen samassa elämänvaiheessa tai saman ikäisinä. Tutkimuksissa sukupolvet määrittyivät usein historiallisten tapahtumien tai yhteiskunnan taloudellisten ja poliittisten muutosten mukaan. Esimerkiksi J.P. Roos (1987) on tutkimuksessaan luokitellut elämäkertakirjoitusten kirjoittajat heidän kokemiensa keskeisten yhteiskunnallisten muutosten pohjalta neljään sukupolveen: sotien ja pulan sukupolvi (1900–19 syntyneet), jälleerakennuksen ja nousun sukupolvi (1920–39 syntyneet), suuren murroksen sukupolvi (1940–49 syntyneet), lähiöiden sukupolvi (1950–59 syntyneet) sekä myöhemmin mukaan tullut jakautunut sukupolvi (1960–79 syntyneet). Jyrki Jyrkämä (1995) sijoittaa tutkimuksessaan vastaajat sukupolviin nojautuen suomalaisen yhteiskunnan taloudellisiin ja poliittisiin muutoksiin. Tällaisia muutoksia ovat esimerkiksi hyvinvointivaltion rakentamiseen liittyvä lainsäädäntö ja sukupuolten suhteita määrittäneet lait, kuten tasa-arvolaki. Jyrkämä (1995, 211) kyseenalaistaa jyrkät sukupolviluokittelut ja käyttää paikallissukupolven käsitettä. Hän korostaa, että samat yhteiskunnalliset ja historialliset muutokset ilmenevät ja näyttäytyvät erilaisina kun ne eletään eri paikoissa ja erilaisissa yhteisöissä, esimerkiksi maaseudulla vai kaupungissa.

Muita suomalaisissa tutkimuksissa käytettyjä sukupolvijaotteluja ovat Osmo Kontulan ja Elina Haavio-Mannilan suomalaisten seksuaalisuutta käsittelevissä tutkimuksissa käyttämä kolmijako; seksuaalisen pidättyvyyden (ennen vuotta 1937 syntyneet), seksuaalisen vallankumouksen (1937–57 syntyneet) ja tasa-arvoistumisen sukupolviin (1957–73 syntyneet) sekä Pekka Sulkusen (1980) erottelu kuivaan ja märkään sukupolveen suomalaisten juomatapoja selvittäneessä tutkimuksessa. Ennen toista maailmansotaa syntyneet kuuluvat kuivaan sukupolveen. Matti Virtanen (2001) on tutkinut väitöskirjassaan sukupolvikokemusta ja suurten ikäluokkien poliittista mobilisaatiota. Hänen tutkimuksessaan sotakokemukset ovat sukupolvia muodostavia avainkokemuksia. Hän jakaa sotasukupolvet talvisodan (1910-luvulla syntyneet) - ja jatkosodan sukupolveen (1920-luvun taitteessa syntyneet). Sotakokemuksilla on hänen mukaansa merkitystä myös seuraavan sukupolven eli sotilaiden lasten poliittiseen mobilisoitumiseen. Varsinaisia 60-lukulaisia olivat hänen jaottelussaan sotien aikana (1939–44) syntyneet, taistolaisia jatko-sodan aikana (1945–47) syntyneet ja nuortais-tolaisia jatko-sodan sotilaiden lapset (1950-luvun alussa syntyneet). (Virtanen 2001 ja 2002.)

Karl Mannheimin (1928/52) mukaan samanikäisyys ei sinänsä riitä määrittämään sukupolvea, vaan sen tekee vasta yhteisesti jaettu kokemusmaailma ja sen eräänlainen huipennus, avainkokemus. Vahvoja avainkokemuksia luovat suuret murrokset, kuten sota, nopea kaupungistuminen tai lama. Uuden sukupolven syntymisen kannalta on oleellista miten murros kohdentuu. Voimakkaimmin sen kokee ikäryhmä, joka murroksen aikana on aikuisen persoonansa muovautumisen kannalta otollisimmassa leimautumisiässä, minkä ajatellaan olevan 17 ikävuoden vaiheilla. Osalle sukupolvesta yhteisestä tilanteesta ja pyrkimyksestä tulee tietoisien toiminnan läh-



de ja sukupolvesta tulee mobilisoitunut sukupolvi. (Virtanen 2002, 43.) Yhteisen kokemuksen kautta sukupolven kuuluville muodostuu samoja aineksia sisältävä tietoisuus itsestä ja suhteesta maailmaan, mikä ilmenee ikäryhmää yhdistävänä maailmankuvana ja mahdollisesti myös samanlaisena poliittisena suuntautumisena. Usein yhteinen maailmankuva ja samansuuntaiset asenteet myös säilyvät elämänsäajan eri vaiheissa; sukupolven jäsenet säilyttävät heitä yhdistävän identiteettinsä ja voivat helposti tunnistaa muut sukupolveensa kuuluvat myöhemmin elämässä. (Alanen 2001, 102.) Suuret ikäluokat (1945–50 syntyneet) ovat Suomessa esimerkki ikäryhmästä, jonka jäsenet jakavat monia yhteisiä murroskokemuksia, kuten sodanjälkeisen jälleenrakennuksen, maalta kaupunkiin muuton ja 1960-luvun opiskelijaradikalismien, ja joita monissa yhteyksissä käsitellään sukupolvena. Suurten ikäluokkien sukupolvitietoisuutta on selvitetty kyselytutkimuksen avulla (Purhonen 2002a). Vaikka suurin osa 1945–50 syntyneistä suomalaisista katsoo kuuluvansa ”suuret ikäluokat” -nimiseen sukupolveen, joukossa on myös muihin, kuten ”60-luvun sukupolveen” itsensä lukevia. Tutkimus osoitti, että kyseiseen ikäluokkaan kuuluvat eivät muodosta yhtä yhtenäistä, samankaltaista sukupolvitietoisuuden jakavaa sukupolvea, vaan tietoisuus vaihtelee vastaajien koulutustason, kulttuurisen pääoman ja poliittisesta kiinnostuneisuuden mukaan. (Purhonen 2002a, 40.)

Suomalaiset sukupolvia käsitelleet tutkimukset eivät yleensä ole erotelleet sukupuolta, vaan sukupolven kokemukset on ymmärretty kaikille samanlaisina. Sukupolvien rajat ovat myös vaihdelleet jonkin verran tutkimuksesta toiseen. Haavio-Mannilan ym. (1997, 14) mukaan sukupolvikäsitteen venyvyys ei ole ongelma, koska sukupolvet kytkeytyvät aina johonkin elämäntilanteeseen. Elämäntavan muutoksilla, esimerkiksi suhtautumisella työhön, päihteiden käyttöön tai seksuaalisuuteen, on omat sukupolvitaiset rakenteensa.

Semi Purhonen (2002b, 13–14) on todennut, että määrällisessä lähestymistavassa tutkimuksen ulkopuolelle jäävät itse avainkokemus, sukupolven diskursiivinen ulottuvuus eli sukupolvikokemuksen artikulaatiot ja sukupolven nimen institutionalisoituneisuus sekä sukupolvitietoisuuden selvittäminen. Kaiken sukupolvitutkimuksen ongelmana on lisäksi se, että iän, ajankohdan ja tiettyyn ikäryhmään kuulumisen vaikutuksia tai merkityksiä on vaikea erottaa toisistaan (Jyrkämä 2001, 131). Poikkileikkausaineistojen tapauksessa tämä on usein mahdotonta; ikä, ajankohta ja ikäryhmä ovat yhteydessä toisiinsa. Näin sukupolvien väliset erot typistyvät määrällisessä tutkimuksessa usein pelkäksi kohortin eli tiettyä ajanjaksona syntyneiden ihmisten elämän kuvauksiksi.

Ihmisen elämä etenee kronologisen iän mukaan ja elämää jaksottavat erilaiset elämäntilat. Elämänsäajan liittyy myös kokemuksellinen aika, jossa tiivistyy yksilön kehitys, historia ja historiallinen aika, jota yksilö elää. Elämää ohjaava historiallinen aika puolestaan nivoo tapahtumat toisiinsa ja kuvaa ajassa elävien ihmisryhmien yhteisiä ja myös erilaisia elämäntilanteita. (Jyrkämä 2001, 138.) Sukupolven ja elämäntilanteeseen liittyvien

käsitysten erottamista toisistaan vaikeuttaa se, että jälkimodernissa ja post-modernissa kulttuurissa kronologisiin ikävuosiin liittyvä elämänvaihejärjestys näyttää purkautuvan sitä mukaan kun ikäraajat koulutuksen, työelämän, perheen sekä eläkeläisyyden välillä ovat muuttumassa joustavammiksi. Vaikka elämän kolmivaihemalli – opintojen valmistuminen, aktiivinen työnteke ja vapaa-aika eläkkeelle siirtymisen seurauksena – muodostavat edelleen eräänlaisen metamallin elämänkululle, yhä useammin ihmiset tekevät valintoja, joiden seurauksena elämänvaiheet limittyvät ja vaihtelevat monin eri tavoin elämänkulussa. (Rantamaa 2001, 68–70; Giddens 1991.) Myös perhe-elämää koskevat valinnat ja järjestelyt ovat moninaistuneet, eivätkä seurustelu, naimisiin meno ja perheen perustaminen enää tapahdu samassa kronologisessa järjestyksessä ja tietyissä ikävaiheissa, kuin mihin on totuttu (ks. lisää luku 4.3).

Elämänvalintojen moninaistumisen taustalla on ihmisten yksilöllistyminen. Yksilöllistymiseen liittyy jatkuva neuvottelu elämäntyylien mahdollisuuksista. Valintoja eivät ohjaa ulkoiset velvollisuudet ja perinteet, vaan valinnat ohjaavat sitä, mitä henkilö on. (Giddens 1992, 75.) Tämä näkyy Lynn Jamiesonin (1998, 39) mukaan siinä, miten ihmiset 1900-luvun lopun Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa rakentavat tarinaa itsestään, reflektoiden ja harkiten koko ajan, tekevätkö he asiat oikein, kun he taistelevat oman identiteettinsä/subjektiviteettinsä ylläpitämiseksi. Tällaisen sukupolven, jota on kutsuttu minä ensin –sukupolveksi ('me-first'-society) on pelätty romuttavan yhteiskunnan rakenteita (Giddens 1998). Yksilöllistymisessä ei Giddensin (1998, 34–37) mukaan ole kyse niinkään moraalin rappeutumisesta vaan uudenlaisesta suhtautumistavasta ympäristöön, missä ajattelun perustana eivät enää ole perinteiset arvot vaan jatkuva asioiden uudelleen arviointi ja aktiivinen vastuunotto toiminnan seurauksista. Hän näkee, että hyvinvointivaltion rakentamisella on ollut suuri merkitys tällaisen ajattelun syntyyn. Hyvinvointivaltion palvelut on suunnattu perheiden sijasta yksilöille, ja palveluiden tavoitteena on yksilön työllistyminen kouluttautumisen ja liikkuvuuden keinoin. Hyvinvointivaltio on auttanut yksilöä vapautumaan perinteiden pysyvyydestä, ja näin ollen yksilöllistyminen ei ole pelkästään markkinavoimien tuotosta. On jopa väitetty, että yksilöllistymiskehitys ja traditioiden murtuminen voisivat olla 1990-luvun nuoria yhdistäviä kokemuksia, ja näin ollen sukupolven muodostavia tekijöitä (Hochschild 2000; ks. sitaatti Purhonen 2002b, 15).

Monia naisten elämässä ja elämänolosuhteissa tapahtuneita muutoksia voitaisiin kuvata yksinkertaisesti kuvailemalla suomalaisen yhteiskunnan modernisoitumista ja tasa-arvoistumista sen sijaan, että niitä tarkastellaan sukupolvien välisiä eroina. Naisten aseman paraneminen työssä käynnin, kouluttautumisen ja hyvinvointivaltion suomien mahdollisuuksien avulla on mahdollistanut naisten yksilöllistymisen, sillä työmarkkinat yksilöllistävät naisia ja motivoivat yksilöllisten kykyjen ja valmiuksien kehittämiseen (Rantalaiho 1994, 26). Empiirisen aineiston käsittelyssäni sukupolvien kuvaukset typistyvät ikäkohorttien erojen kuvauksiksi poikkileikkaustilantees-

sa, joten olisi houkuttelevaa luopua koko sukupolven käsitteestä. Sukupolven käsitteen käyttöä puoltaa tutkimuksessani se, että se antaa mahdollisuuksia tulkita tuloksia laajemmin kulttuurisina ilmiöinä, ottaen mukaan sosiaalisen ja historiallisen kontekstin ja väkivaltaan suhtautumisessa tapahtuneet muutokset. Ymmärrän sukupolven samaan tapaan kuin Ronkainen (1999a, 213) on sitä käsitellyt tutkimuksessaan. Hänen mukaansa sukupolvi kiinnittää ihmiset tiettyyn aikaan ja paikkaan, kuvaa heidän yhteiskunnallisia mahdollisuuksiaan toimia, mutta pitää sisällään myös sen, millaiset edellytykset ihmisillä on reflektoida kokemuksiaan ja suhtautumistaan. Jälkimmäinen puoli sukupolven käsitteestä mahdollistaa tarkastelun kiinnittämisen siihen, miten ympäristön suhtautuminen väkivaltaan ja väkivallasta puhumiseen vaikuttavat surveyvastaamiseen.

Oma aineistoni jakautui kolmeen ikäryhmään; vuosina 1968–79 syntyneet, 1953–67 syntyneet ja 1933–52 syntyneet. Ryhmittely ei noudata suoraan mitään aikaisemmissa suomalaisissa tutkimuksissa käytettyä sukupolvijakoa, vaan perustuu aineistosta löytyneisiin eroihin. Vastaamisen erot parisuhteessa väkivaltaa selvittäneeseen kysymykseen olivat aineistossani selvimmät tällä ryhmittelyllä; joskus parisuhteen aikana 18–29-vuotiaista oli väkivaltaa kokenut 27 prosenttia, 30–44-vuotiaista 22 prosenttia ja 45–64-vuotiaista 23 prosenttia ( $p < 0,0001$ )<sup>8</sup>. Ero kahden vanhimman ikäryhmän välillä vahvistuu, kun katsotaan tähän kysymykseen vastaamatta jättämistä. Vanhimmaasta ikäryhmästä 10 prosenttia jätti vastaamatta siihen, kun nuoremista näin teki 3–4 prosenttia. Luokittelu noudattelee kronologista ikää ja elämänvaihetta. Vastaushetkellä 18–29-vuotiaita yhdistävät monet elämänvaiheeseen liittyvät tekijät. Vanhimpaan ikäryhmään, 1933–52 syntyneet, kuuluvien ikähaitari on laaja ja heidän elämäkokemuksensa poikkeavat paljon toisistaan. Heitä kuitenkin yhdistävät monet elämänvaiheeseen liittyvät tekijät, kuten pitkä, vakiintunut parisuhde ja se, että lapset ovat muuttaneet useilla jo pois kotoa. (Ks. luku 4.3.) Käyttämäni luokittelu on pätevä ainoastaan tässä aineistosta eikä ole yleistettävissä muihin tutkimuksiin. En myöskään voi väittää, että sama luokittelu tulisi esiin, jos tutkimus toistettaisiin myöhemmin.

Aineistoni naisia voitaisiin sijoittaa eri sukupolviin suhtautumisessaan parisuhteessa tapahtuvaan väkivaltaan seuraavaan tapaan (vrt. Ronkainen 1999a; Bjerrum Nielsen & Rudberg 1994). Aineistoni vanhin ikäryhmä, 1933–52 syntyneet, kyselyhetkellä 45–64-vuotiaat, jakautuu oikeastaan kahteen sukupolveen, joista vanhimmat kuuluvat jälleenrakennuksen ja nousun sukupolveen ja nuoremmat suuriin ikäluokkiin (vrt. Roos 1987; Purhonen 2002a). Näistä vanhimmat ovat eläneet nuoruutensa ajankohtana, jolloin sukupuolta ei kyseenalaistettu, vaan naisilla ja miehillä oli molemmilla omat tehtävänsä sukupuolten välisessä työnjaossa. Naisten tehtävänä oli

8 Viimeisen vuoden aikana 18–29 -vuotiaista 18 prosenttia, 30–44 -vuotiaista 9 prosenttia ja 45–64-vuotiaista 6 prosenttia oli kokenut väkivaltaa nykyisessä parisuhteessa ( $p < 0,0001$ ). Kysymykseen vastaamatta jättäneiden osuudet olivat samansuuntaiset kuin joskus parisuhteen aikana väkivaltaa kokeneiden.

miesten rinnalla turvata perheen toimeentulo, erityisesti maalaiskulttuurissa, ja toimeentulon kannalta perheen yhtenäisyys oli tärkeää. Naiseus määrittyi työn, hoivan ja äitiyden kautta. Väkivaltaisessa parisuhteessa pysyminen ja miehestä huolehtiminen olivat itsestäänselvyyksiä, joista oli selviydyttävä. Tämän sukupolven naisille sitoutuminen hoivaan ja vastuuseen olivat itsestään selviä. Keskustelu naisruumiin oikeuksista ei ollut ajankohtaista. Yhteisöllisyys ja yhteisön velvollisuudet olivat etusijalla yksilön omiin odotuksiin ja haluihin nähden. Suurten ikäluokkien elämään puolestaan mahtuu monia murroksia, joista tärkeimpinä sukupuoltenvälisiä suhteita määrittävinä käänteinä voitaneen pitää 1960–70 -luvulle ajoittunutta seksuaalista vapautumista, opiskelijaradikalismia sekä vanhan sukupuolisopimuksen korvautumista uudella, palkkatyöäytyteen perustuvalla sopimuksella (Rantalaiho 1994, 14). Suuret ikäluokat ovat eläneet voimakkaan murroksen aikaa, jolloin hyvinvointivaltiota on rakennettu ja naisten ja miesten välistä tasa-arvoa on edistetty tukemalla naisten työhön osallistumista koulutuksen sekä äitiyslomien ja päivähoitopalveluiden kehittämisen kautta. Yhteistä näille sukupolville näyttäisi kuitenkin olevan se, että ne ovat eläneet ilmapiirissä, jossa parisuhteen asioista, myös puolison väkivaltaisuudesta, ei ollut tapana puhua kodin ulkopuolella vaan ongelmien kanssa piti selviytyä. Toinen heitä yhdistävä tekijä on kyselyyn vastaa-mishetkellä takana oleva pitkä parisuhde. Tämä vaikuttaa heidän käsityksiinsä itsestään, parisuhteesta ja väkivallasta (ks. myöhemmin luku 3.2.)

Aineistoni keskimmäinen ikäryhmä, 1953–67 syntyneet (kyselyhetkellä 30–44-vuotiaat), taas on elänyt ajankohtana, jolloin sukupuolten välistä tasa-arvoa on kehitetty voimakkaasti lisäämällä naisten mahdollisuuksia osallistua työelämään. Naiset ovat astuneet aiempaa polvea suuremmassa määrin yksityisyydestä julkisuuteen, kahden sukupuolen työmaailmaan. Tasa-arvon toteutumista on ajettu sukupuolineutraaliuden nimissä siten, että naisten tulisi saada samat mahdollisuudet kuin miesten. Sukupuolten välisiä ristiriitoja, kuten väkivaltaa, ei ole haluttu nostaa esiin. Tämän ikäpolven naisille ei ole helppoa tunnustaa, että he ovat kohdanneet parisuhteessaan väkivaltaa sukupuolensa tähden. Heidän suhtautumistaan väkivaltaan kuvaa se, että naiset yrittävät vuosia pitää parisuhdetta koossa miehen väkivaltaisuudesta huolimatta, mutta lopulta, kun mitään ei ole tehtävissä miehen käyttäytymisen muuttamiseksi, he havahtuvat omien halujen ja kiinnostuksen kohteiden olemassaoloon ja toteuttamiseen, mikä lopulta johtaa myös irrottautumiseen väkivaltaisesta parisuhteesta.

Aineistoni nuorimmat, 1968–79 syntyneet naiset (kyselyhetkellä 18–29-vuotiaat), ovat puolestaan eläneet ajanjaksona, jolloin tasa-arvoisuudesta on tullut itsestään selvyys ja oman yksilöllisyyden etsiminen ja korostaminen ovat tärkeitä. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että kehitys olisi ollut lineaarista ja nuorten naisten asema kaikilla tasa-arvon mittareilla olisi parempi kuin vanhempien. Pätkätyöläisyys, laman aikaiset säästöt ja sosiaalipalveluiden leikkaukset ovat vaikeuttaneet erityisesti nuorten naisten työhön osallistumista 2000-luvun taitteessa (Työvoimatilasto 2000; Melkas 2001). Se mikä naisten elämässä on muuttunut, on suhtautuminen mi-

nään, naiseuteen ja omaan ruumiiseen. Naisen ruumis on seksuaalista pää-omaa ja yksi mahdollisuus toteuttaa omaa yksilöllisyyttä. Väkipalta loukkaa heidän oikeuttaan päättää omasta ruumiistaan. Yleinen suhtautuminen ruumiillisuuteen ja seksuaalisuuteen on muuttunut. Yksilön oikeuksien kunnioittaminen näkyy lainsäädännön muutoksissa, ja naisiin kohdistuva väkipalta on tullut Suomessa yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi 1990-luvulla. Nuoret naiset solmivat parisuhteitaan ajankohtana, jolloin ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita korostetaan, ihmissuhdetyötä pidetään tärkeänä ja naistenlehdet pursuavat ohjeita siitä, kuinka hoidat parisuhdetasi. Yhteiskunnassa korostetaan hyvää ja toimivaa, tasa-arvoista parisuhdetta, jossa molemmat puoliset kykenevät ottamaan toisensa tarpeet huomioon säilyttäen kuitenkin vapauden elää omaa elämäänsä. Tällaisessa tilanteessa väkipalta parisuhteessa tuo esiin modernisaation paradoksaalisuuden. Kun yksilöllisyyttä ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia toisaalta korostetaan, yhteiskunnassa vallitsevat asenteet mahdollistavat edelleen miehisen vallan ja kontrollin käytön. (Ks. lisää luvut 4.1. ja 4.3.)

## *2.2 Toimijuus tutkimuksessani*

Toimijuutta voidaan tutkimuksessani tarkastella suhteessa väkivallan kokemukseen. Vastaajat tuovat oman väkivallan kokemuksensa tutkimukseen kertoessaan siitä kyselylomakkeella ja määritellessään kokemuksensa. Toimijuus näkyy tutkimuksessani myös siinä, miten naiset tunnistavat, määrittelevät ja nimeävät kokemuksensa väkivallaksi. Vastaajat ovat aktiivisia toimijoita myös määritellessään, miten paljon he haluavat kertoa kokemuksestaan tutkijalle. Tästä kertoo paikoitellen runsas osittaiskato. Jonkin verran osittaiskatoa aiheutui lomakkeen vaikean rakenteen ja pituuden vuoksi, mutta lomakkeilta löytyy myös tietoista salailua; tapauksesta halutaan kertoa jotakin, mutta ei kaikkea. Parisuhdeväkivallasta löytyy vakaviakin tapauksia (kuten sellaisia, joista oli vammaa luunmurtumia), jotka on kuvattu puutteellisesti. Vastaajien kertoessa kokemastaan väkivallasta lomakkeella naisten oma väkivallan kokemus saa merkityksen, mutta samalla luodaan surveyn kautta tulkintoja ja merkityksiä väkivallalle. Yksittäisistä naisten kokemuksista muodostuu surveyn avulla tietynlainen kuva parisuhteessa tapahtuvasta väkivallasta, kuva, joka välittyy tulosten kautta ulkomailmalle. Näin naiset ovat omalta osaltaan vaikuttamassa väkivallan merkitykseen. Sisällytän toimijuuden käsitteeseen merkityksenannon, jolloin väkivallan muistaminen ja ruumiillinen kokeminen tulevat osaksi naisten toimintaa (vrt. Tiilikainen 2003, 89).

Väkivallan fyysiset ja psyykkiset seuraukset ovat olennainen osa väkivallan merkityksenantoprosessia. Fyysiset vammat ja tunteet, joita väkivallan kokeminen herättää, auttavat muistamaan väkivaltatapauksen ja ovat olennainen tekijä tunnistettaessa ja nimettäessä tapaus väkivallaksi (Hearn 1998, 16; Sudman ym. 1996, 69–70, Kelly 1998, 143–147; Smith 1994, 113–114). Mutta kokemuksen traumaattisuus voi johtaa myös aktiivisesti

torjumaan kokemuksen (Brison 1997, 17–20). Väkivalta herättää uhrissa avuttomuuden ja arvottomuuden tunteita, mitkä osaltaan vaikuttavat merkityksiin (ks. esim. Husso 2003). Väkivallan merkityksenantoprosessissa keskeistä on myös se, mitä kulttuurissa arvostettuja alueita se loukkaa, kuten yksilön itsemäärämis-oikeutta, ruumiin rajoja ja lupaa olla yksilö. Ronkaisen (1999b, 133; ks. myös Crawford ym. 1992, 111) mukaan tunteet ovat osa prosessia, jossa tilanteelle, itselle ja kokemukselle tilanteessa annetaan tulkintaa. Se, että parisuhteessa väkivallan kohteeksi joutunut nainen häpeää eikä mies, joka väkivaltaa tekee, kertoo jotakin siitä, miten kulttuurissamme ajatellaan parisuhdeväkivallasta. Tunteet kertovat meille yhtä paljon yhteiskunnan arvoista ja rakenteesta kuin yksilöstä itsestään (esim. Heller 1985; Lupton 1998).

### 3 *Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja väkivallan kokemisen tutkimus*

#### 3.1 *Väkivallan määrittelystä, tunnistamisesta ja nimeämisestä*

Viktimologiset tutkimukset mittaavat väkivaltaa luettelemalla joukon väkivaltaisista tekoja (esimerkiksi väkivallalla uhkailu, kiinni pitäminen, potkaisu), joista vastaaja valitsee ne, joiden kohteeksi on joutunut. Tällaista lähestymistapaa on kritisoitu siitä, että se olettaa, että vastaaja jakaa saman ymmärryksen kuin tutkija siitä, mikä on väkivaltaa. Lisäksi listaamalla yksittäisiä tekoja unohdetaan tekojen takana olevat motiivit ja kontekstit, joissa teot tapahtuvat, sekä niiden merkitykset kokijalleen. Tutkimuksissa myös oletetaan, että vastaaja on määritellyt kokemuksensa väkivallaksi (ks. Kelly 1988, 140–158; Ronkainen 2004). Mutta ennen kuin nainen pystyy kertomaan kokemuksestaan väkivaltana tutkimuksessa, hänen on ensin pitänyt tunnistaa kokemansa teko hyväksyttävään käyttäytymiseen kuulumattomaksi teoksi ja sen jälkeen hänen pitää nimetä teko väkivallaksi, minkä jälkeen teko merkityksellistyy (Kelly 1988, 140).

Jeff Hearnin (1998, 15) mukaan väkivaltaa ei voi määritellä tietyllä, kaikkiin tilanteisiin sopivalla tavalla, vaan on tärkeää hyväksyä se, että väkivallan määritelmä vaihtelee ajan ja paikan mukaan. Se, mitä väkivallalla tarkoitetaan ja mitkä teot ja rakenteet milloinkin nimetään väkivallaksi, on historiallisesti ja kulttuurisesti rakentunutta. Se, mitä yhdessä tilanteessa ei nimetä väkivallaksi, voidaan toisessa tilanteessa, toisena aikana tai toisessa kulttuurissa nimetä väkivallaksi. Vaikka väkivallalle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, väkivaltaan voidaan Hearnin (1998, 16) mukaan liittää neljä elementtiä. Ensiksikin väkivalta on tai se sisältää väkivallan tekijän tai tekijöiden fyysistä tai muuta *voiman käyttöä*. Toiseksi sillä on tarkoitus tuottaa *vahinkoa*. Kolmanneksi väkivaltaa on se, minkä väkivallan kohteeksi joutunut *kokee vahingolliseksi ja/tai loukkaavaksi*. Neljänneksi väkivaltaa ovat ne teot, toiminnot tai tapahtumat, jotka kolmas taho, esimerkiksi oikeusviranomainen, on *tunnistanut väkivallaksi*. Kaikki nämä väkivallan elementit ovat historiallisesti ja kulttuurisesti vaihtelevia.

Margareta Hydén käsittelee kirjassaan ”Kvinnomisshandel inom äktenskapet” (1995, 50–51) naisia kohdistuvaa väkivaltaa sosiaalisena prosessina, jossa väkivalta tapahtuu tietyn kulttuurisin edellytyksin ja se tulkitaan tiettyjen kulttuuristen sääntöjen antamissa puitteissa. Sellaiset kulttuuriset säännöt, joiden mukaan mies on naisen yläpuolella yhteiskunnallisessa hierarkiassa, voivat legitimoida miehen väkivallan käytön. Säännöt muuttuvat ajan myötä, joten väkivallan määritelmäkin muuttuu. Väkivallan määritte-



lyssä ovat keskeisenä miehen ja naisen tulkinnat tapahtuneesta. Parisuhdeväkivallalla on yhteiskunnallinen ulottuvuus: vaikka se koskettaa yksittäisiä ihmisiä, sen merkitykset ulottuvat yksityisen ulkopuolelle.

Hydénin käsittelemässä sosiaalisessa prosessissa parisuhteella on keskeinen vaikutus väkivallan tunnistamiseen ja nimeämiseen. Parisuhteessa tapahtuva väkivalta merkitsee eri asiaa väkivallan kokijalle ja tekijälle. Väkivalta vaikuttaa paitsi molempien osapuolten kuvaan itsestään myös parisuhteen sisältöön. Väkivaltaisten tapahtumien ymmärtäminen ja tunnistaminen väkivallaksi edellyttävät sitä, että tapahtumat suhteutetaan niin osapuolten henkilökohtaiseen elämänhistoriaan kuin parisuhteen historiaan. Väkivalta ei kuitenkaan kosketa pelkästään puolisoita, vaan tapahtumia voivat olla todistamassa perheen lapset, niistä voidaan kertoa sukulaisille, poliisille ja muille viranomaisille ja kaikkien näiden osapuolten tulkinnat tapahtumasta ovat osana väkivallan sosiaalista prosessia, jossa väkivaltaa tunnistetaan ja nimetään. (Hydén 1995, 50–52.) Väkivallan tunnistamisen ja mittaamisen kannalta tämä tarkoittaa siis sitä, että naisen määritelmään omasta kokemuksestaan vaikuttavat myös muiden ihmisten käsitykset ja yhteiskunnassa yleisesti vallitsevat käsitykset siitä, mitä tapahtui ja oliko se väkivaltaa vai ei. (Ks. myös Husso 2003, 324–327.)

Niin Hearnin kuin Hydéninkin esittämissä määrittelyissä väkivalta jää avoimeksi. Keskeistä määritelmässä on kokijan subjektiivinen kokemus, loukatuksi tulemisen tunne ja tilanteen kulttuurinen ja sosiaalinen kontekstuaalisuus. Tutkimuksen kannalta aiheen tekee lisäksi vaikeaksi se, että vaikka tutkimuksessa kysytään todellista, tapahtunutta asiaa, väkivallan kokemus on hyvin henkilökohtainen ja sensitiivinen asia, ja siihen liittyy mahdollisesti häpeää, ahdistusta, pelkoa tai syyllisyyttä. Nämä tekijät vaikuttavat siihen, mitä ja miten asiasta kerrotaan.

Tyypillisesti tilanteet, joissa naiset ja miehet kokevat väkivaltaa, poikkeavat toisistaan (Heiskanen ym. 2004). Miehet joutuvat tyypillisimmin tuntemattoman tekemän väkivallan uhreiksi kadulla, ravintoloissa ja ulkotiloissa. Tapaukset ovat yleensä kertaluonteisia. Naisiin kohdistuva väkivalta tapahtuu yleensä sisätiloissa, intiimissä suhteessa ja tekijänä on joko nykyinen tai entinen avio- tai avopuoliso tai poikaystävä. Väkivallanteot eivät ole yksittäisiä tapahtumia, vaan usein sarjoja erilaisista pienistä väkivallan teoista, jotka toistuvat. Miesten kokema väkivalta on luonteeltaan sellaista, että sitä on helpompi mitata kyselytutkimuksin. Viktimologisessa tutkimuksessa väkivalta käsitetään yleensä miehille tyypillisenä väkivaltana, kertaluonteisena, muusta elämästä irrallisena kokemuksena. Viktimologinen tutkimusperinne on heikommin käsitteellistänyt ja teoretisoinut väkivaltaa naisille tyypillisten kokemusten kautta. Naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksen tekee vaikeaksi väkivallan tapahtuminen parisuhteessa. Väkivaltatapausten välillä voi olla pitkiä taukoja, joiden aikana mies on rakastava ja yhteiselo sujuu. Poikkeuksena miesten väkivallan kuvasta ovat niin sanotuissa miesten ryppyporukoissa tapahtuneet pahoinpitelyt ja henkirikokset, joissa tekijä ja uhri yleensä tuntevat toisensa, sillä he kuuluvat yhtei-



seen kaveriporukkaan, ja tapahtumien aikana molemmat ovat yleensä päih-tyneitä (Kivivuori 1999; Lehti & Kivivuori 2003).

Väkivalta tapahtuu naisille usein kotona. Kotielämä organisoii puolisoien rooleja ja yhteiselämää, luo jännitteitä ja konflikteja. Kotiin liitetyt merkitykset luovat ja jopa vahvistavat jännitteitä. Väkivallan tapahtuminen kotona tekee väkivallasta yksityistä ja samalla piilottaa väkivallan muilta. Parisuhde luo väkivallalle kontekstin, jossa väkivaltaa on vaikea erotella yksittäisenä tapahtumana parisuhteen muusta arjesta ja vuorovaikutuksesta. Toisaalta esimerkiksi Minna Lahden (2001, 43) ja Leo Nyqvistin (2001, 151) haastattelemat väkivaltaiset miehet pyrkivät tekemään selvän eron väkivallan ja muun sosiaalisen vuorovaikutuksen välillä. Naisten elämässä miehen väkivalta oli Nyqvistin mukaan koko ajan läsnä pelkona ja naisten pyrkimyksinä ennakoida miehen käyttäytymistä.

### *3.2 Väkivallan dynamiikka ja kokemus*

Hydén (1995) asettaa parisuhteen osapuolten tulkinnat tapahtumista keskeiseksi tulkittaessa, mikä on väkivaltaa. Prosessin ajatus pitää sisällään sen, että väkivalta muuttuu ajan myötä. Väkivaltaisessa parisuhteessa eläminen muokkaa naisen käsityksiä itsestään, parisuhteesta ja väkivallasta, mutta se muuttaa myös väkivallan määrittelyä. Pitkään jatkuneen väkivallan seurauksena naisen kyky toimia ja arvioida omaa toimintaansa voi muuttua (esim. Ronkainen 2001). Ileana Ariasin (1999) mukaan väkivallasta saattaa seurata muun muassa pelkoa, painajaisia, kyvyttömyyttä luottaa toisiin, itsearvostuksen romahtamista, ahdistusta, masennusta, syyllisyyttä, häpeää, erilaisia psykosomaattisia vaivoja kuten väsymistä, yleistä levottomuutta. Väkivallan kehittymistä ja muuttumista ajan myötä on useissa tutkimuksissa kuvattu väkivallan kierteen ('Walker cycle theory of violence'; Walker 1984) tai väkivallan prosessin (Hydén 1995) ja normalisoitumisen (Lundgren 1992) käsitteiden kautta.

Leonore Walker (1984, 95–96) kuvasi parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa vuonna 1979 ilmestyneessä tutkimuksessaan väkivallan kierteeksi, joka koostuu kolmesta vaiheesta. Ensimmäinen vaihe on jännityksen rakentaminen, jossa mies ilmaisee tyytymättömyyttä ja vihamielisyyttä naista kohtaan esimerkiksi nimittelemällä tätä. Tässä vaiheessa nainen tyynnyttelee miestä tehden asioita, joiden kuvittelee miellyttävän tätä, rauhoittelee miestä tai ainakin välttelee asioita, joista tietää miehen raivostuvan. Nainen pyrkii lieventämään jännitystä kaikin keinoin. Usein hän onnistuu tässä jonkin aikaa jäädessä epärealistiseen uskoon, että pystyy kontrolloimaan miehen käyttäytymistä. Juuri tämä miehen käyttäytymisen ennustamattomuus synnyttää naisessa opittua avuttomuutta, tilaa, missä naiset ovat masentuneita, passiivisia ja haluttomia hoitamaan omia asioitaan. Toisessa vaiheessa, varsinaisessa väkivaltilanteessa, jännitys purkautuu, eikä nainen pysty kontrolloimaan miehen vihan purkausta. Kolmannessa, katumisvaiheessa, mies pyytää anteeksi, on kiltti ja katuvaan sekä hyvittää tekoaan lahjoin ja lu-

pauksin. Nainen uskoo miehen muuttuvan. Tämä vaihe toimii naiselle positiivisena suhteessa pysymiseen kannustavana vaiheena. Walkerin (1984, 97) myöhemmät tutkimustulokset ovat osoittaneet, että aikaa myöten jänityksen kasaamisvaiheista tulee suhteissa yhä yleisempiä ja selkeämmin tunnistettavia ja katumisvaiheista lyhempiä. Väkivallan kierteessä eläminen aiheuttaa naisissa opittua avuttomuutta, minkä johdosta naiset ovat voimattomia, kyvyttömiä ja haluttomia toimimaan tai auttamaan itseään ja ovat sidottuja väkivaltaisiin suhteisiinsa (Walker 1984, 95–104).

Walkerin oppeja on käytetty hyväksi monissa aihetta käsittelevissä tutkimuksissa sekä oppaissa niin väkivaltaa kokeneille naisille kuin heidän auttajilleen (esim. Lehtonen & Perttu 1999). Diskurssien omaksuminen on myöhemmin jopa kääntynyt naisia vastaan. Oppeja pahoinpidellyn naisen syndroomasta ja opitusta avuttomuudesta on kritisoitu siitä, että ne psykologisoivat naista ja pitävät yllä stereotyyppisiä käsityksiä avuttomuudesta ja häiriintyneisyydestä (esim. Dobash & Dobash 1992; Mahoney 1994). Naisen toimijuudelle väkivaltaisessa parisuhteessa ei jää sijaa. Yhdysvalloissa on esimerkkejä, joissa nainen ei ole avioerossa saanut lasten huoltajuutta, kun hänet on oikeudessa katsottu kyvyttömäksi huolehtimaan lapsistaan pahoinpitelyn aiheuttaman syndrooman takia (Mahoney 1994). Auttajatahot voivat edelleen alistaa naista ja kohdella häntä välinpitämättömästi väheksyen ja kieltäen hänen kokemuksensa tai syyttäen häntä väkivallasta. (esim. Ptacek 1999; Perttu 1999.)

Myös Hydénin (1995, 50) mukaan parisuhdeväkivalta koostuu kolmesta vaiheesta samoin kuin Walkerillakin; vaiheet ovat esivaihe (förhistoria), väkivaltainen teko (våldshandling) ja jälkiselvittely (efterspel). Hydén painottaa, että ymmärtääkseen väkivaltaa on tärkeää ymmärtää kaikki väkivallan vaiheet. Hän tarkastelee naiseen kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa väkivaltainen tekien prosessina. Väkivaltaiset episodit toistuvat noudattaen tiettyjä vaiheita, vaikka ovat eri parisuhteissa jossain määrin erilaisia. Väkivallan Hydén näkee miehen heikkouden kokemuksesta johtuvaksi, ei välittömästi miehen ylivaltaan perustuvaksi. Nainen on prosessissa verraten passiivinen. Hänen tehtävänä on tilanteeseen sopeutuminen suojautumalla väkivallalta tai yrittämällä estää väkivaltatilanteet. (Hydén 1995, 215.) Miehen väkivallan käyttö muokkaa parisuhteen yhteispelin sääntöjä. Ensimmäisen lyönnin jälkeen nainen tietää, että mies on valmis käyttämään väkivaltaa, ellei hän käyttäydy miehen tahdon mukaisesti. (Hydén 1995, 61.) Hydén haastatteli tutkimuksessaan pariskuntia, joissa miehen vaimoon kohdistamasta pahoinpitelystä oli tehty ilmoitus poliisille ja pariskunnat asuivat edelleen yhdessä.

Eva Lundgrenin (1992) kuvaamassa väkivallan normalisoitumisprosessissa on osittain samoja elementtejä kuin Hydénin sosiaalisessa prosessissa. Lundgrenin työ perustuu kymmeneen väkivaltaisen parisuhteen puolisoitten haastatteluun fundamentalistisessa kristillisessä yhteisössä Norjan län-sirannikolla. Väkivallan normalisoitumisprosessina Lundgren käsittelee sitä, miten väkivaltaisissa parisuhteissa miehen käsitykset väkivallasta ja

oman väkivallan käyttönsä motiiveista vaikuttavat naisen tulkintaan tapahtumista. Prosessissa väkivalta normalisoituu osaksi parisuhdetta ja siitä tulee osa arkipäivää. Lundgren nimittää tätä normalisoitumista myös sukupuolen rakentumisprosessiksi. Siinä muodostetaan väkivallan kautta asteittain sekä maskuliinisuutta että feminiinisyttä. Mies määrittää normit, jotka toimivat positiivisen ja negatiivisen naisellisuuden rajoina ja nainen pikkuhiljaa sisäistää nämä (Lundgren 1992, 233–234). Väkivalta on tehokas keino hallita naiseutta, mutta sillä on myös voimakas elämyksellinen ja eroottinen kokemuksellinen puolensa puolisoaan pahoinpitelevälle miehelle (ks. myös Husso 1994, 134). Väkivaltaisesti käyttäytyvät miehet Lundgren asettaa sukupuolikulttuurimme ääripäähän.

Naisen suhtautumista väkivallan prosessissa luonnehtii sopeutuminen miehen asettamiin vaatimuksiin ja niiden vähittäinen sisäistäminen. Sisäistäessään miehen motiivit lyödä hän näkee itsensä miehen silmin; nainen on arvoton, epäonnistunut, jopa vastenmielinen. Mies vahvistaa väkivallan normalisoitumista eristämällä naisen ulkomaailmasta. Näin naiselta häviää mahdollisuus vertailla kokemuksiaan ja tunteitaan parisuhteen ulkopuolella, ja miehestä voi tulla ainoa vertailu- ja peilauskenttä naisen identiteetille. Myös nainen itse haluaa eristäytyä, sillä hänen viimeinen itsetunnon hitusensa on sen varassa, että muut eivät saa tietää, miten epäinhimillisesti häntä kohdellaan. Asteittain nainen menettää oman todellisuudentajunsa ja alkaa pitää väkivaltaa normaalina, muuttuu passiiviseksi ja syyttää itseään vaikeuksista, kunnes hän lopulta on täysin miehen kontrollin alaisena. (Lundgren 1992, 23–25.) Marita Husso (1997, 95) on kuvannut tätä häpeän, syyllisyyden, pelon sekä eristäytyneisyyden ja alistumisen tilaa henkisen väkivallan verkoksi, jossa nainen epäilee omien kokemusten ja tunteiden aitoutta ja oikeutusta. Henkisen väkivallan verkosta on vaikea irrottautua.

Hydénin ja Lundgrenin analyyseissä parisuhdeväkivallasta on yhteistä naisen passiivinen ja sopeutuva rooli väkivaltaisessa vuorovaikutuksessa sekä miehen vähitellen kiristytvä väkivaltainen ote naisesta. Olennainen ero Nyqvistin (2001, 75) mukaan on siinä, että Lundgren näkee naisiin kohdistuvan väkivallan miehisen ylivallan välittömänä seurauksena ja miehen tietoisena ja erotisoituneena käyttäytymismallina. Hydénille väkivaltainen mies on haavoittuva, alemmuudentuntoinen ja suhteessa naiskumppaniinsa riippuvainen. Väkivalta on miehen keino purkautua tästä olotilasta ulos ”ideaalitilaan”.

Hydén (1995, 39–40) on vertaillut Walkerin ja Lundgrenin käsityksiä siitä, mitä naisille tapahtuu väkivallan kierteessä ja millaista avuttomuutta niissä käsitellään. Hydénin mukaan Lundgren menee normalisoitumisteoriasaan astetta pidemmälle kuin Walker. Walkerin mukaan naisesta tulee passiivinen sen jälkeen, kun hän on luovuttanut, ja hän oppii asteittain avuttomaksi elettyään väkivallan kehässä. Väkivallasta ei kuitenkaan tule jotakin normaalisti hänen elämäänsä kuuluvaa. Päinvastoin, avuttomuuden tunne edellyttää, että naisella säilyy tunne siitä, että asioiden pitäisi olla toisin, mutta hän ei tiedä, kuinka muutoksen pitäisi tapahtua. Jos nainen pitäisi tilan-

netta normaalina, hän ei tuntisi itseään avuttomaksi. Lundgrenin mukaan taas väkivallasta on tullut normaalia naisille. Hänen mukaansa naiset niputtavat naisellisuuden ja väkivallalle alttiiksi joutumisen. Lundgrenin tekstissä naiseus rakentuu alistumisen kautta, eikä vastarinnalle ole tilaa normalisoitumisprosessissa. Hydénin mukaan Lundgrenin normalisoitumisprosessin heikkona kohtana on se, että tutkimus on tehty vahvasti uskonnollisessa yhteisössä. Monien ruotsalaisten – ja suomalaisten – naisten on vaikea samaistua uskonnollisen yhteisön kulttuuriin, jossa naisen täydellistä alistumista ja väkivallan käyttöä legitimoidaan uskonnollisin termein. Hydén (1995, 183–185) itse puhuu oman tutkimuksensa pohjalta tästä problematiikasta väkivallan neutralisointina, jossa mies katu ja lupaa tehdä parannuksen ja nainen puolestaan ottaa osavastuun tapahtumista (vrt. Kelly 1988). Hydénin mukaan väkivallan neutralisoinnin ero normalisoitumiseen on, että sisimmässään nainen ei hyväksy väkivaltaa, vaan jokainen löynti vie lähemmäs eroa (Hydén 1995, 185). Samaan lopputulokseen on tullut Nyqvist (2001, 103; ks. myös Husso 2003, 81) haastattelututkimuksessaan. Hän totesi, että vaikka naisten kuvaamat tilanteet muistuttavat Lundgrenin kuvausta väkivallan prosessista, väkivalta ei kuitenkaan hänen arvionsa mukaan normalisoidu suhteessa, vaan nainen tajuaa monessa tapauksessa tilanteen mahdottomuuden ja etsii koko ajan aktiivisena toimijana ratkaisuja väkivallasta irrottamiseen. Väkivallan kieltäminen ja ulossulkeminen kiinnittää naisia väkivaltaisiin parisuhteisiin ja hidastaa irrottautumista, mutta toistuvien pahoinpitelyjen myötä toivo väkivallan loppumisesta ja mahdollisuuden kieltämiseen pienenee (Husso 2003, 82).

Yhteistä näille kaikille väkivallan dynamiikan kuvauksille on, että väkivalta jatkuu niissä samanlaisena tai muuttuu ajan myötä vakavammaksi. Kuvaukset perustuvat aineistoihin, jotka ovat valikoitunut siten, että ne edustavat pitkään jatkunutta väkivaltaa. En väitä etteikö näin olisi, mutta väkivaltaa prosessina tai kierteenä kuvaavat mallit unohtavat täysin sen mahdollisuuden, että mies voi muuttaa käyttäytymistään ja väkivalta voi loppua. Usko, toivo, hakkaus -tutkimuksen mukaan neljässä parisuhteessa kymmenestä, joissa väkivalta oli alkanut yli 10 vuotta sitten, ei esiintynyt fyysistä väkivaltaa viimeisen kymmenen vuoden aikana (Heiskanen & Piispa 1998, 23). Tämä osoittaa, että väkivalta ei aina jatku samanlaisena kehänä vaan se voi myös loppua parisuhteen silti jatkuessa. Väkivaltakokemusten tarkempi analyysi väkivallan luonteen mukaan osoitti, että väkivalta voi saada monenlaisia muotoja, joista vain yhdessä väkivalta jatkuu vuosia muuttuen yhä vakavammaksi (*Complexity of Patterns of Violence*). Toinen väkivallan luonnehdinta, jossa fyysinen väkivalta jatkui, mutta oli alkanut vasta muutamia vuosia sitten, oli tyypillisestä nuorille naisille. Siihen, miten väkivalta näissä suhteissa ajan myötä kehittyy, ei poikkileikkausaineiston perusteella pystytäkään vastaamaan.

Fyysinen väkivalta voi myös jäädä taka-alalle vaihtuen naisen jatkuvaksi henkiseksi alistamiseksi ja kontrolloimiseksi. Fyysinen väkivalta ei kuitenkaan näissä parisuhteissa ole välttämättä päättynyt, sillä mies hallitsee naista edelleen pelolla ja erilaisilla alistamisen keinoilla. (*Complexity of Patterns*

of Violence; vrt. Mahoney 1994.) Väkivaltaisten parisuhteiden luonteen analyysi osoitti myös, että miehen naisen elämään kohdistuvalla kontrollilla ei kaikissa väkivallan luonnehdinnoissa ole niin suurta osuutta, kuin mitä edellä esitettyjen väkivaltaisen parisuhteen dynamiikan kuvausten perustella saattaisi olettaa. Parisuhteissa, joissa väkivalta oli alkanut äskettäin, erilaiset kontrollin muodot mustasukkaisuutta ja nimittelyä lukuun ottamatta olivat harvinaisempia. On siis olemassa toisenlaisiakin tarinoita väkivallasta parisuhteessa, mutta nämä unohtuvat silloin, kun väkivallasta puhutaan jatkuvana prosessina tai kierteenä ja naisista avuttomina sopeutujina tässä prosessissa.

### 3.3 Naisiin kohdistuvan väkivallan surveytutkimuksen päälinjat

Laajat, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa selvittäneet surveytutkimukset jakautuvat kolmeen päätyyppiin. Näistä ensimmäinen, yleiset uhritutkimukset on alunperin kehitetty mittaamaan rikoksia, joita ei ole ilmoitettu poliisille eli selvittämään piilorikollisuutta. Uhritutkimuksissa väkivaltakokemuksia selvittää rikoksen käsitteen avulla, joten sellaiset väkivallan kokemukset, jotka eivät ole selkeästi rikoksia, jäävät helposti niiden ulkopuolelle. Parisuhteessa tapahtuva väkivalta ja seksuaalinen väkivalta jäävät herkästi ilmoittamatta näissä tutkimuksissa, ellei nainen ole selkeästi määritellyt tapausta rikokseksi (Walby & Myhill 2001, 503–508.) Uhritutkimukset eivät ole kyenneet tavoittamaan parisuhdeväkivaltaa kovinkaan hyvin. Yleisissä uhritutkimuksissa parisuhdeväkivalta (tai yleisemmin perheväkivalta) on yksi tarkasteltavista väkivallan muodoista. Perhe- ja parisuhdeväkivalta erotetaan muista väkivallanmuodoista väkivallan tekijän ja uhrin suhdetta selvittävällä kysymyksellä. Näissä tutkimuksissa kysytään ensin yleisellä kysymyksellä väkivallan kokemuksia ja sen jälkeen kysytään, kuka tekijä oli. (Heiskanen 2002, 72.)

Toisena laajojen kyselyiden lajina ovat niin sanotut perhekonfliktitutkimukset, joissa selvitetään arkipäivän konfliktitilanteita parisuhteissa (Straus ja Gelles 1992). Konfliktitilanteita mittaamaan on kyselyissä kehitetty erityinen mittari, Conflict Tactics Scale (CTS), missä on väittämiä kolmenlaisista erilaisista konfliktin ratkaisutavoista; argumentoinnista, verbaalisesta aggressiivisuudesta ja fyysisestä väkivallasta (ks. *Violence against women as conveyed by surveys*; Heiskanen 2002, 73–74; Ronkainen 2004). Näissä tutkimuksissa väkivalta on määritelty laajasti, ja väkivaltakokemuksia selvittävä kysymys on esitelty vastaajille ristiriitojen selvittämistilanteina.

Kolmantena naisiin kohdistuvan surveytutkimuksen suuntauksena ovat 1990-luvulla alkunsa saaneet naisiin kohdistuvan väkivallan selvittämiseen erikoistuneet kyselyt<sup>9</sup>. Tämä tutkimusperinne on saanut paljon vaikutteita

9 Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan erikoistuneita laajoja kansallisia tutkimuksia on EU-maista Suomen lisäksi tehty ainakin Ruotsissa, Ranskassa, Portugalissa ja Saksassa. Lisäksi useissa maissa on tehty suppeampia kansallisia tutkimuksia. (CAHRV 2003; Hagemann-White 2000.)

feministisestä väkivallan tutkimuksesta ja 1980-luvun kritiikistä aikaisempia surveytutkimuksia kohtaan. Feministinen näkökulma naisiin kohdistuvaan väkivaltaan kiinnittää huomiota sukupuoli- ja valtarakenteisiin sekä perinteiseen perheinstituutioon, jotka nähdään väkivaltaa ylläpitävinä tekijöinä, sekä tarkeyteen ymmärtää ja tehdä näkyväksi naisten omat kokemukset väkivallasta ja antaa naisille tietäjän paikka (Bograd 1988, 13–14). Väkivaltaa ei tutkita yksittäisen miehen irrationaalisena toimintana, vaan yhteydessä laajempaan sukupuolten väliseen eriarvoisuuteen. Seksuaalisuus nähdään feministisessä väkivallan tutkimuksessa tärkeänä sukupuoli- ja valtarakenteita jäsentävänä tekijänä ja seksuaalisuuden yhteys väkivaltaan on tutkimuksen keskeisenä teoreettisena lähtökohtana. Feministisen tutkimuksen taustalla on ajatus, että sukupuoli luo patriarkaalisia hierarkioita ja valtasuhteita, joiden tavoitteena on naisen alistaminen. Naisiin kohdistunut häirintä, fyysinen ja seksuaalinen väkivalta, raiskaaminen ja niillä uhkailu ovat keinoja, joilla miehet kontrolloivat naisia (Messerschmidt 1993, 35).

Feministisen tutkimuksen sisällä viktimologisia tutkimuksia kohtaan esitetyllä kritiikillä oli aikanaan laaja, koko tutkimustraditiota muokkaava merkitys. Feministisessä tutkimuksessa tapaa, jolla perinteisessä viktimologiassa tarkasteltiin raiskausta, vaimon pahoinpitelyä, prostituutiota ja inestiiä pidettiin, jopa naisvihamielisenä. Viktimologisissa tutkimuksissa unohdettiin täysin naisten aktiivinen toimijuus väkivallasta selviytymiseksi. Tarkastelemalla viktimologian rajoituksia feministit havaitsivat, että tutkimuksissa on tarpeellista erotella sukupuoli (gender) teoreettisena kategoriana ja analyttisenä välineenä. Naisten ja miesten erilaiset sosiaaliset kokemukset muokkaavat heidän käsityksiään itsestään, toiminnastaan ja uskomuksistaan sekä ympärillä olevasta maailmasta. (Harding 1986, 30–31.)

Feministisellä tutkimuksella on ollut suuri vaikutus kriittiseen tutkimukseen miehistä, maskuliinisuudesta ja maskuliinisuuden yhteydestä rikollisuuteen sekä väkivaltaan seksuaalisuuden ja vallan välineenä (Messerschmidt 1993, 31). Miestutkimus on keskittynyt tarkastelemaan miesten välistä kilpailua, maskuliinisuutta, heteroseksuaalisuutta ja sitä, miten hierarkiset valtarakenteet tuottavat väkivaltaista käyttäytymistä (Connell 1987; Hearn 1998; Messerschmidt 1993). Kriittinen miestutkimus tarkastelee miesten välisen väkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan ilmenemistä määritteleviä valtarakenteita ja hierarkioita sekä sitä, miten uhrin kokevat uhriksi joutumisen suhteessa tähän rakenteeseen (Stanko & Hobdell 1993). Kriittinen miestutkimus kritisoi radikaalifeministien dikotomista käsitystä, jonka mukaan kaikki miehet ovat potentiaalisesti väkivaltaisia ja naiset uhreja (Messerschmidt 1993, 45). Messerschmidt korostaa, että miesten väliset sosiaaliset erot luovat erilaista maskuliinisuutta ja näin ollen myös miesten välillä on eroja väkivaltaisuudessa. Maskuliinisuuden esiintymistavat vaihtelevat kulttuurisesti ja historiallisesti. (Messerschmidt 1993, 47.) Miesten väkivallan käytöllä tavoitellaan hegemonista maskuliinisuutta. Hegemoninen maskuliinisuus tarkoittaa tietynlaisen maskuliinisuuden valta-asemaa. Hegemoninen maskuliinisuus määrittelee länsimai-



sessä kulttuurissa naisten ja miesten välisiä suhteita, sekä miesten keskinäisiä suhteita palkkatyön rakenteessa, työnjaon muotoutumisessa kotona, seksuaalisuudessa, hyvinvointipolitiikassa ja niin edelleen. Toisin sanoen hegemoninen maskuliinisuus on vallassa olevien miesryhmien määrittelemää tietystä historiallisesta hetkestä ihanteelliseksi katsottua maskuliinisuutta. Väkivallan käytöllä tai uhalla voidaan ylläpitää hegemonista maskuliinisuutta ja sitä tukevat usein hegemonisen maskuliinisuuden alistamat miehet, koska se takaa heille valtaa naisiin ja muihin miesryhmiin. Useimmat miehet hyötyvät naisten alistamisesta ja useimmat miehet pyrkivät toiminnallaan hegemonisen maskuliinisuuden ylläpitämiseen. (Connell 1987, 184–185; Messerschmidt 1993, 81–83.)

### 3.4 *Naisiin kohdistuvan väkivallan selvittämiseen erikoistuneet kyselyt*

Feministisestä väkivallan tutkimuksesta saatu tieto ja niissä esitetyt huomiot aikaisempien surveytutkimusten puutteisiin ovat vaikuttaneet paljon naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimukseen erikoistuneiden kyselyiden syntyyn ja suunnitteluun. Tutkimuksessa on 1980-luvulla kiinnitetty Michele Bogradin (1988, 21–24; ks. myös Yllö 1988; Kelly 1988) mukaan erityisesti huomiota viiteen keskeiseen kohtaan. Ne ovat: tutkimuksen arvojen näkyväksi tekeminen, tutkimuksessa kysyttävät kysymykset, aineistonkeruumenetelmät, aineiston tulkinta ja käyttö ja tutkijan ja tutkittavan välisen vuorovaikutuksen luonne. Monet näistä argumenteista ovat samoja, joilla feministinen tutkimusperinne ja postmoderni ajattelu ovat kritisoineet surveytutkimusta ylipäänsä. Nostan tässä esiin muutaman sellaisen seikan, jotka ovat erityisesti vaikuttaneet 1990-luvulla syntyneiden erillis-kyselyiden suunnitteluun ja kysymyksen asetteluihin.

Feministiset väkivallan tutkijat kiinnittivät ensinnäkin tutkimuksessa huomiota siihen, että *tutkijan arvot* ja *lähtökohdat* tehdään näkyviksi. Ensimmäisen tärkeänä pidettiin sitä, että naisten väkivallan kokemukset tulevat esiin väkivaltaa kokeneiden naisten omasta näkökulmasta (ks. myös Schwartz 2000, 3). Tämä edellytti aikaisempaa tutkimusta ohjanneiden, itsestään selvyyskinä pidettyjen käsitteellisten kategorioiden ja stereotyyppien haastamista. Aikaisemmat tutkimukset ovat noudatelleet vallitsevia, yhteiskunnan valtarakenteisiin pohjautuneita käsityksiä väkivallasta, jotka pohjautuvat pitkälti stereotyyppisiin käsityksiin väkivallan kohteista ja tekijöistä. Väkivaltaa kokeneiden naisten voi olla vaikea samaistua niihin. (Radford & Stanko 1996, 65; Hearn 1998, 15.) Vallitsevat käsityksestä ovat pohjautuneet pitkälle miehisiin käsityksiin väkivallasta ja väkivallan käytöstä (Messerschmidt 1993, 71) ja ne ovat neutralisoineet, puolustaneet ja oikeuttaneet miehen väkivallan käyttöä (Ptacek 1988; Hearn 1998).

Toiseksi feministisessä väkivallan tutkimuksessa suhtauduttiin kriittisesti siihen, *millaisia kysymyksiä* tutkimuksissa esitettiin. Kysymyksen asettelussa kiinnitetään huomioita pikemminkin siihen, mitkä kulttuuriset ja yhteiskun-

nalliset tekijät vaikuttavat siihen, että miehet pahoinpitelevät vaimojaan sen sijaan, että tutkimuksella etsittäisiin pahoinpideltyjen naisten taustoista yhteisiä tekijöitä, jotka liittyisivät pahoinpitelyn kohteeksi joutumiseen (esim. Dobash & Dobash 1992, 253). Jälkimmäinen tutkimusperinne on feministisen tutkimuksen mukaan naisia syyllistävää. Surveytutkimuksen kysymysten sisältöön ja siihen, miten ne eivät ota huomioon naisiin kohdistuvan väkivallan luonnetta, ovat kiinnittäneet huomiota erityisesti Rebecca ja Russell Dobash (1992, 270 ja 277) kritisoidessaan yhdysvaltalaisia perhekonfliktitutkimuksia. Perhekonfliktitutkimuksissa käytetty CTS-mittari ei heidän mielestään tavoita parisuhdeväkivallan monimuotoista luonnetta keskittyessään mittaamaan yksittäisiä väkivallantekoja. Naisiin kohdistuvassa väkivallassa on usein kyse toistuvasta väkivallasta, jossa yhteen tapahtumaan saattaa liittyä monenlaisia väkivallantekoja, kuten tönimistä ja potkimista, hiuksista vetämistä (Dobash & Dobash 1992, 270). Sylvia Walby ja Andrew Myhill (2002, 517) puolestaan ovat kritisoineet surveykyselyitä siitä, että mitatesaan yksittäisiä tapauksia kyselyt eivät tavoita naisiin kohdistuvan väkivallan prosessinomaisuutta ja tendenssiä muuttua ajan myötä vakavammaksi. Johan Galtung (1977, 149) kiinnitti jo 1970-luvulla ilmestyneessä menetelmäkirjassaan huomiota survey-metodin liialliseen staattisuuteen. Survey kuvaa ilmiötä vain yhtenä ajankohtana. Lisäksi aikaisempi versio CTS:stä unohtaa Dobashin ja Dobashin (1992) mukaan seksuaalisen väkivallan muodot täysin. CTS ei myöskään kiinnitä huomiota väkivallan motiiveihin ja laajempaan kontekstiin, missä väkivalta on osa laajempaa vallankäyttöä ja kontrollia ja unohtaa väkivallasta aiheutuvat seuraukset (ks. myös Walby & Myhill 2001, 513; Heiskanen 2002; *Violence against women as conveyed by surveys*).

Feministisessä väkivallan tutkimuksessa on painotettu aineiston *sensitiivistä tulkintaan ja sitä, miten tuloksia levitetään* ammattiauttajien ja väestön keskuudessa (ks. esim. Renzetti 1997). Tiedon poliittisen ulottuvuuden tiedostamattomuus ei Bogradin (1988, 23) mukaan vain torju tietoa vaan yksinkertaisesti tekee siitä näkymätöntä. Kersti Yllön (1988, 40–41) mukaan kvantitatiivista tutkimusta arvostetaan yhteiskunnassa liikaa perheväkivaltatutkimuksen alueella. Gellesin ja Straussin ensimmäisen perhekonfliktitutkimuksen tulokset, joiden mukaan naiset ovat lähes yhtä väkivaltaisia perheessä kuin miehet, saivat paljon huomiota, vaikka niissä ei otettu huomioon väkivallan vakavampia seurauksia naisille eikä sitä, että naisten tekemä väkivalta oli usein itsepuolustusta. Turvakodeissa ja muualla kentällä työskentelevät ammattiauttajat kritisoivat tuloksia, mutta heidän kokemuksillaan ei ollut vaikutusta, koska kvantitatiivisen tutkimuksen tuloksia pidettiin objektiivisinä.

Martin D. Schwartz (2000, 2–3) korostaa sitä, että kyselytutkimuksilla ei vain tuoteta tietoa vaan niillä myös vaikutetaan ihmisten mielikuviin. Jos kyselyn kysymykset ohjaavat vastaajaa sellaiseen käsitykseen, että tuntemattoman tekemä väkivalta on ongelma, tämä voi vahvistaa naisvastaajissa käsityksiä, joiden mukaan kotona tapahtuva väkivalta ei ole rikos. Tämä on johtanut siihen, että feministisessä väkivallan tutkimuksessa on suosittu *kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä*. Näin on pyritty välttämään valmiita vas-



tausvaihtoehtoja, jotka tutkijoiden mukaan johtavat vinoutuneisiin ja vääristyneisiin tuloksiin (ks. esim. Yllö 1988; Bograd 1988, 22). Monissa tutkimuksissa onkin sanottu, että väkivallan luonne saadaan esille vain silloin, kun naiset saavat omin sanoin kertoa kokemuksistaan (esim. Smith 1994; Kelly 1988). Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän etuna on pidetty myös sitä, että tällöin tutkija on lähempänä kohdettaan ja näin päästään eroon subjekti/objekti -asetelmasta.

Tutkijat ovat erityisen sensitiivisiä *tutkijan ja tutkittavan välisen suhteen luonteelle*, sillä valta-asetelmien tarkastelu on koko feministisen tiedonfilosofian peruselementtejä. Feministit kumoavat perinteisen uskomuksen, jonka mukaan tutkija on neutraali tarkkailija. Tällainen ajattelutapa objektiivoi vastaajan ja luo vääristyneen valta-asetelman tutkijan ja tutkittavan välillä. Tutkijat ovat pyrkineet luomaan erilaisen tiedon tuottamisen keinon, jossa tutkittava ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa (esim. Bograd 1988, 23–24; Yllö 1988; Kelly 1988; Hoff 1990). Tutkimuksissa suositetaan lähtökohtaa, jossa väkivaltatyössä mukana olevat ovat osallisina tutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa (esim. Renzetti 1997).

Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan erikoistuneiden tutkimusten suunnittelussa on pyritty ottamaan huomioon naisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet. Parisuhdeväkivalta pyrittiin kyselyissä sijoittamaan kontekstiinsa, parisuhteeseen, jotta voidaan tarkastella väkivaltaa osana maskuliinisen vallan ja kontrollin käyttöä. (Walby & Myhill 2001, 505; ks. myös Heiskanen 2002, 81–85; *Violence against women as conveyed by surveys*). Parisuhdeväkivaltaa selvitettiin kyselyssä listaamalla konkreettisia väkivallan tekoja. Kyselyissä on selvitetty sekä väkivallan fyysisiä että henkisiä seurauksia ja naisten avun hakemista. Kysymyksiä on pyritty kehittämään siten, että ne ottaisivat huomioon parisuhteessa tapahtuvan väkivallan prosessinomaisuuden ja eskaloitumisen kysymällä väkivallan kokemuksia koko parisuhteen ajalta sekä kartoittamalla väkivallan historiatietoja. (*Complexity of Patterns of Violence; Violence against women as conveyed by surveys*). Suomalainen Naisen turvallisuus 1997-kysely naisiin kohdistuvasta väkivallasta noudatti tätä perinnettä (Heiskanen & Piispa 1998). Kysymysten sisältöä ja muotoa pohdittiin asiantuntijoista ja ammattiauttajista kootussa ohjausryhmässä. Suomessa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on tutkittu ennen 1997 tehtyä erilliskyselyä lähinnä elinolotutkimusten yhteydessä sekä yleisillä uhritutkimuksilla aina 1970-luvulta lähtien (Heiskanen 2002, 40–68)<sup>10</sup>.

Pelkästään naisiin kohdistuvan väkivallan selvittämiseen erikoistuneita survey-tutkimuksia on pidetty tärkeinä monesta syystä. Kanadassa erillistutkimuksen tarvetta perusteltiin ensiksikin sillä, että monista naisista voi tuntua epämiellyttävältä kertoa kokemuksistaan yleisissä uhritutkimuksissa, koska niissä kysymysten esittelyssä ja haastattelijoiden koulutuksessa ei ole riittävästi otettu huomioon aiheen sensitiivisyyttä ja haastattelijat ovat joissakin tapauksissa myös miehiä. Toiseksi yleisten uhritutkimusten tarkoituksena on samalla kyselyllä selvittää sekä omaisuusrikoksien että väkivallan kohteeksi joutumista. Naisiin kohdistuvan väkivallan selvittäminen

siten, että huomioon otetaan laajemmin väkivallan monimutkaista luonnetta, seurauksia, avun hakemista ja vallan ja kontrollin käyttöä edellyttää toisenlaista lähestymistapaa ja joukon omia kysymyksiä. Kolmanneksi erillistutkimusta perusteltiin Kanadassa sillä, että lisäämällä kyselyyn väkivallan uhan, pelottelun ja seksuaalisen häirinnän naisten fyysisen väkivallan ja seksuaalisen väkivallan kokemukset sijoitettiin laajempaan sosiaaliseen kontekstiin, ja näin voidaan korostaa pelon yhteyksiä väkivallan kokemuksiin. (Johnson & Sacco 1995, 283.) Samat perustelut olivat tärkeitä Suomessa, kun erillistutkimusta lähdettiin suunnittelemaan. Yhtenä perusteena oli yksinkertaisesti se, ettei aiheesta ollut riittävästi olemassa olevaa tietoa. Tätä tietoa tarvittiin väkivallan ehkäisytyön suunnitteluun ja toteuttamiseen. (ks. myös Heiskanen & Piispa 1998.)

Erillistutkimusten aineistonkeruun suunnittelussa oltiin huolestuneita siitä, millaisia ahdistavia vaikutuksia väkivaltaa koskevat arkaluonteiset kysymykset herättäisivät väkivaltaa kokeneissa naisissa heidän joutuessaan muistelevaan ja palauttamaan mieleensä kipeitä muistoja, vihaa ja pelkoja. Tutkimusten suunnittelussa ja toteuttamisessa on ollut mukana väkivalta-työssä olevia henkilöitä (Johnson 1996; Heiskanen & Piispa 1998, 68–69).

Kanadassa, jossa tutkimuksen aineisto kerättiin puhelinhaastattelulla, haastattelijat koulutettiin pehmeään haastattelutapaan, jossa pyrittiin ottamaan huomioon vastaajan tunnetila ja haastattelijat opastettiin kertomaan mihin väkivaltaa kokeneet naiset voisivat ottaa yhteyttä väkivaltaongelman ratkaisemiseksi (Johnson 1996). Parisuhdeväkivalta on sensitiivinen tutkimusaihe, sillä parisuhdeväkivalta on musertava, uhrin maailmankäsitystä kyseenalaistava kokemus (Ronkainen 2001, 42). Huolta vastaajille aiheutuvaasta vakavasta ahdistuksesta lievensivät hieman naisten väkivaltakokemuksiin erikoistuneiden henkilöiden kanssa käydyt keskustelut, joissa todettiin muun muassa, että väkivallan uhrille voi olla hyödyksi, jos ratkaisematta jääneistä konflikteista kärsivät tunnistavat ongelmansa ja ottavat yhteyttä ammattiauttajiin. Lomakkeen kannessa olevassa saatekirjeessä varoitettiin aiheen arkaluonteisuudesta. Lisäksi kyselylomakkeen lopussa mainittiin kaksi henkilöä, joihin vastaaja saattoi ottaa yhteyttä halutessaan keskustella väkivallasta, ja jotka pystyivät neuvomaan avun saannista. Yhteyttä lomakkeella mainittuihin asiantuntijoihin otti vain muutama tutkimukseen valittu. (Heiskanen & Piispa 1998, 68.)

- 
- 10 Muutenkin suomalainen tutkimus naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta on ollut vähäistä ja alkanut muihin pohjoismaihin verrattuna myöhään. Tutkimus on ollut luonteeltaan käytännön ongelmiin kohdistunutta selvitysluonteista tutkimusta (Ronkainen 1998a, 9). Tutkimukset, joissa on keskitytty tarkastelemaan parisuhdeväkivaltaa sukupuolituneena ilmiönä, ovat perustuneet haastattelu- ja elämäkertatutkimusaineistoihin ja näistä suurin osa on ollut pro gradu-töitä. Joitakin suomalaisia tutkimuksia ilmestyi 1970–80 -luvuilla (esim. Germain ym. 1978; Peltoniemi 1984). Vuonna 1996 ilmestyi Mirja Kuivaniemen toimittama saman nimiseen kirjoituskilpailuaineistoon perustuva teos "Väkivallasta vapaaksi". Vasta 2000-luvun alussa on aiheesta tehty väitöskirjoja, joissa on käsitelty väkivaltaa parisuhteissa auttamistyön näkökulmasta (Nygqvist 2001) sekä kotiin sijoittuvana väkivaltana etnografian näkökulmasta (Lahti 2001). Marita Husson (2003) väitöskirjassa selvitettiin niitä tekijöitä, jotka kiinnittävät parisuhdeväkivallan kohteena olleita naisia väkivaltaiseen parisuhteeseen.

## 4 Sukupolvittaiset muutokset väkivallan tunnistamisessa ja nimeämisessä

### 4.1 Ruumiin oikeuksien tiedostamisesta väkivallan tunnistamiseen

Tutkimukseni antaa viitteitä naisten herkistymisestä tunnistamaan ja nimeämään ruumiin loukkaukset myös parisuhteessa (*Age and Meanings of Violence*). Tulokset osoittivat, että nuoret naiset (18–29-vuotiaat) ilmoittivat tutkimuksessa lievempää väkivaltaa useammin kuin muut sekä väkivallasta annetun kuvauksen että siitä aiheutuneiden fyysisten ja henkisten seurausten perusteella arvioituna. Ikäryhmien väliset erot kapenivat kun väkivallan kesto vakioitiin, mutta silloinkin nuorten naisten ilmoittamat väkivaltatapaukset olivat muita useammin sellaisia, jotka olivat aiheuttaneet lievempiä vammoja ja heidän ilmoittamansa lievemmät väkivaltatapaukset olivat kaksi kertaa muita useammin sellaisia, joista ei ollut aiheutunut vammoja lainkaan.

Nuorten naisten herkistyminen tunnistamaan ja nimeämään parisuhteessa tapahtuva väkivalta liittyy mielestäni laajemmin niihin yhteiskunnallisiin muutoksiin, joilla on parannettu naisten yksilön oikeuksia, oikeutta omaan seksuaalisuuteen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen (esim. Julkunen 1997; Palin 1996). Lait, jotka ovat pohjautuneet patriarkaaliseen käsitykseen miesten oikeuksista toisen sukupuolen ruumiiseen ja omaisuuteen, ovat korvautuneet puolisoiden muodolliseen tasa-arvoisuuteen nojaavilla laeilla (ks. esim. Millet 1969; Pateman 1989). Suomessa avioliittolaki, jolla kumottiin miehen oikeus edustaa vaimoaan juridisissa asioissa, tuli voimaan vuonna 1929 (Pylkkänen 1999, 33). Avioliittolain uudistuksessa mainittiin puolison törkeä pahoinpitely tai hengen tavoittelu ja huumaavien aineiden jatkuva väärinkäyttö perusteina, joilla toinen puoliso saattoi hakea avioeroa (Pehkonen 2003, 32). 1990-luvulla miesten aviollisia oikeuksia naisen ruumiiseen kavennettiin edelleen (ks. luku 1.3).

Feministisessä ajattelussa ovat olleet keskeisellä sijalla pohdinnat naisten sorrosta, alistamisesta ja hallinnasta sekä teorit näistä alistavista rakenteista ja käytännöistä vapautumisesta eli emansipaatiosta (Koivunen 1996a, 35 ja 1996b, 77). Feministisen liikkeen painopistealueet kamppailussa naisten oikeudesta määrätä omasta ruumiistaan ja seksuaalisuudestaan ovat vaihtuneet historiallisesti. Niin kutsutun seksuaalisen vapautumisen myötä 1960-luvulla heräsi keskustelu myös naisten oikeudesta nauttia seksuaalisuudesta (Lappalainen 1996, 217). Yhdysvalloissa vaadittiin 1960- ja 1970-luvuilla naisille oikeutta itse päättää abortista. Suomessakin käytiin 1960-luvun puolessa välissä kiivaasti keskustelua vapaasta abortista, mutta

oikeutta aborttiin ei kuitenkaan puolustettu niinkään naisen oikeutena määrätä omasta ruumiistaan vaan vedoten kansanterveydellisiin perusteisiin ja tasa-arvoon. Aborttilain keskeisinä tavoitteina oli saada nopeasti yleistyneet laittomat abortit turvallisempien laillisten keskeytysten piiriin. Lisäksi haluttiin helpottaa naisten työelämään osallistumista sekä parantaa naisten sosiaalista ja alueellista tasa-arvoa (Helén 1997, 40; Nätkin 1997, 117; Julkunen 1997, 55–56.) Suomessa abortista ei tullut samanlaista feministisen seksuaalisen ja ruumiillisen itsemääräämisoikeuden kamppailun kohdetta kuin muissa maissa, vaan lakia olivat ajamassa asiantuntijaryhmät, kuten gynekologit, psykiatrit ja Lääkäriliitto (Julkunen 1997, 56).

Naisiin kohdistuvasta väkivallasta, erityisesti parisuhteessa tapahtuvasta väkivallasta on Suomessa alettu laajemmin keskustella vasta 1990-luvulla, jolloin lainsäädäntöön tehtiin asiaa koskevia muutoksia ja asia määriteltiin sosiaalisesti ongelmaksi. Muualla tätä keskustelua käytiin paljon aikaisemmin. Esimerkiksi angloamerikkalaisissa maissa ja muissa Pohjoismaissa käytiin keskustelua ja tehtiin tutkimusta naisiin kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta, pornografiasta, raiskauksista ja seksuaalisesta häirinnästä jo 1970-luvulla (Nousiainen 1998). Muissa Skandinavian maissa alettiin jo 1980-luvulta lähtien puhua naisiin kohdistuvasta väkivallasta (kvinno-misshandel ja våld mot kvinnor), ja tukitoimet suunnattiin nimenomaisesti naisille (Nyqvist 2001, 18–19). Vaikka keskustelua käytiin yleisemmin Suomessa vasta Naisen turvallisuus 1997-tutkimuksen aineiston keruun jälkeen, aiheesta käydyllä julkisella keskustelulla on luultavasti ollut vaikutuksensa vastaajien käyttäytymiseen ja kielen omaksumiseen. Nuorten naisten on ollut helpompi ottaa asia haltuunsa ja heillä on ollut paremmin hallussaan keskustelussa käytetty sanasto.

Nuorten naisten herkistyminen tunnistamaan parisuhteessa tapahtuva väkivalta voidaan tulkita myös yksilöllistymisestä käydystä keskustelusta käsin, jossa ruumis painottuu aikaisempaa voimakkaammin yksilöllisen itsemäärittelyn paikkana ja ruumiista tulee osa laajempaa identiteetin rakentamishanketta (esim. Bordo 1993, 194–195; Giddens 1991, 99–102; Turner 1992; Suomessa Palin 1996, 234; Kosonen 1998). Ruumiillisuuden tullessa uudella tavalla osaksi minuutta ruumiin rajat ja itsemäärääminen korostuvat (Giddens 1992). Julkusen (1997, 61–62) mukaan kun naiset ovat ensin saaneet oman äänen (poliittiset oikeudet), henkilön (henkilökohtaisen vapauden) ja rahan (sosiaaliset oikeudet), he vaativat nyt oikeutta omaan ruumiiseensa. Naisten astuminen työelämään ja julkisille areenoille muodollisesti tasa-arvoisina miesten kanssa on muuttanut perinteisiä sukupuolten suhdetta sääteleviä käytäntöjä. Tasavertaisten yksilöiden kesken eivät enää päde samat sukupuolten väliset käytännöt kuin vanhan patriarkaatin aikana, jolloin naisten elämä rajoittui enemmän yksityiseen elämänpäiiriin. On esitetty, että miehet saattavat nyt tuntea asemansa uhatuiksi ja pyrkivät saamaan sitä takaisin alistamalla ja loukkaamalla naisruumiin oikeuksia esimerkiksi pornografian, prostituution ja naisiin kohdistuva fyysisen ja seksuaalisen väkivallan ja häirinnän keinoin (Palin 1996, 231; Julku-

nen 1997, 49). Sukupuolinen ahdistelu ja häirintä ovat kansainvälisesti katsottuna verrattain yleisiä Suomessa, erityisesti koulutettujen naisten kohtaamina (Heiskanen & Piispa 1998, 54–55). Naisten keino vastata tähän on vaatia itselleen oikeutta omaan ruumiiseensa (Julkunen 1997, 62).

Tutkimuksessa esiin tulleet erot keskustelukulttuurissa eri sukupolvien kesken tukevat tulkintaa siitä, että nuoret naiset ovat herkempiä tunnistamaan parisuhteessa tapahtuvan väkivallan kuin vanhemmat. Nuoret naiset keskustelivat muita useammin sensitiivisistä aiheista, kuten seksuaalisuudesta ja parisuhdeongelmista luottamuksellisesti ja kokemastaan väkivallasta. Surveykontekstissa tämä merkitsee nuorten naisten tendenssiä ilmoittaa kyselyssä helpommin myös lievemmistä väkivaltatapauksista. (*Age and Meanings of Violence.*) Parisuhdeväkivaltakysymykseen vastaamatta jättämistä käsitellyt artikkelini (*Violence against women as conveyed by surveys*) osoitti saman seikan: nuoret naiset ottavat selvemmin kantaa kysymykseen. Ylipäättään suhtautuminen ruumiiseen ja seksuaalisuuteen ja näistä asioista keskustelemiseen ovat Suomessa muuttuneet viime vuosikymmeninä (Kontula & Haavio-Mannila 1997) ja sen ohella suhtautuminen parisuhteen tunnetyöhön on muuttunut (Nykyri 1998, 160; Roos 1987, 58). Keskustelukulttuurien erot voivat näkyä myös siinä, että nuorten on helpompi paitsi keskustella kokemastaan väkivallasta myös kertoa siitä tutkimuksessa. Tutkimuksessani esiin tulleet sukupolvittaiset erot keskustelukulttuurissa osoittavat kuitenkin, että historian perinteitä ei pyyhitä hetkessä pois. Vaikka nuorille naisille oli helpompaa keskustella parisuhteen ongelmista ja seksuaalisuudesta, näin ei kuitenkaan ollut aineistoni vanhemmille naisille. Esimerkiksi Ronkaisen (1990, 67–72) tutkimuksessa 1910–30-luvuilla syntyneiden naisten käsityksistä seksuaalisuudesta tuli selvästi esiin sukupolvittaisten kokemusten ja normien vahvuus. Ennen aviosuhdetta naisen seksuaalisuuden kontrollointi oli tärkeää perheen maineen vaalimisen kannalta. Avioliitossa naisen seksuaalielämää taas kontrolloi mies, sillä seksuaalielämä rakentui usein miehen tyydytyksen tuottamisen varaan (Ronkainen 1990, 79–96).

Monissa tyttötutkimuksissa on osoitettu, että vaikka naisen asema ja yleinen seksuaalikäyttäytyminen ovat muuttuneet, tyttöjen moraalinen asema määrittyy yhä seksuaalisen käyttäytymisen kautta pitkälti päinvastoin kuin poikien asema. Hyvän maineen varjeleminen on tyttöjen käyttäytymisen perusta. Hyvä maine on puolestaan moraalinen arvio tyttöjen seksuaalisen käyttäytymisen luonteesta (Hukkila & Nisula 1991, 5; Näre 1992, 30–32; Honkatukia 1998). Maineen varjeleminen johtaa tyttöjä edelleen kanavoimaan seksuaalisuuttaan parisuhteeseen ja avioliittoon (Näre 1995, 114).

## 4.2 Vahvuus ja hoiva määrittävät suhtautumista väkivaltaan

Naisten pysyminen ja jaksaminen vuodesta toiseen väkivaltaisen miehen rinnalla on monissa suomalaisissa tutkimuksissa liitetty kolmeen elementtiin; äitiyteen, hoivaan ja vahvuuteen. Keskusteltaessa suomalaisesta nais-

ta, naiseuteen liitetään yleensä vahvuus<sup>11</sup>. ”Vahvan naisen” rooliin kuuluu vastuu perheen tunne-elämän ja ihmissuhteiden hoitamisesta (esim. Husso 1994, 137; Keskinen 1996, 11). Naiset ovat pitkälti sisäistäneet tämän hoivavastuun, ja tunnetalouden vaaliminen on tulkittu Sari Näreen (2000, 99) mukaan jopa naisten kunniakysymykseksi. Naisten vastuu perheen tunnetyöstä ei ole vain naisten itsensä sisäistämä asia, vaan sama ilmiö on siirtynyt suomalaisiin parisuhdeoppaisiin, joissa miehet kuvataan puhumattomina, itsereflektioon kykenemättöminä ja siksi syynäkeettomina parisuhteen ongelmiin. Miehet nähdään parisuhdeoppaissa oman olemuksensa vankeina, vailla mahdollisuuksia muuttua. Naisille puolestaan painotetaan sitä, miten nainen voi omaa olemustaan muuttamalla parantaa parisuhdettaan tai muuten kovalla työllä onnistua paitsi säilyttämään parisuhde onnellisena, myös lopulta muuttamaan miehen. (Tainio 2001, 156.)

Perheen tunne-elämän ja ihmissuhteiden hoitamiseen liittyy myös monille naisille ominainen piirre pyrkiä sopeuttamaan omat valinnat muiden valintoihin, ja valintoja tehdessä pohtia näiden vaikutuksia arkipäivän kokonaisuuden ja muiden kannalta. Tätä kutsutaan suomalaisessa naistutkimuksessa vastuurationaalisuudeksi. (Näre 1992, 29.) Valintoihin johtavat päätökset saattavat olla itsenäisiä ja omaa itsenäistymistä tukevia, mutta valinnoissa pyritään perheen yhteisen hyvän toteutumiseen (Komulainen 1998, 101). Katri Komulainen (1998, 104) nimeää tämän ilmiön reflekttiiviseksi huolenpidoksi. Se sisältää ajatuksen itsestä ja muista huolenpidon kohteina sekä käsityksen omasta itsenäisyydestä toisten hyvinvoinnin edellytyksenä. Komulaisen mukaan käsite kyseenalaistaa vastakkainasettelun itsenäisyyden ja riippuvuuden, altruismin ja egoismin välillä, jota on käytetty osoittamaan ja oikeuttamaan naisten ja miesten välisiä eroja. Karin Widerberg (1995, 157–166) puolestaan puhuu samasta asiasta viitaten naisten psyykkiseen haavoittuvuuteen. Psyykkisellä haavoittuvuudella hän tarkoittaa naisten kykyä psyykkiseen läheisyyteen toisten ihmisten kanssa ja kykyä vastaanottaa toisten tarpeita ja tunteita.

### ***Naisen tehtävänä pitää parisuhde koossa***

Suomalaisen naisen vahvuudella on pitkät juuret. Köyhässä, agraarisessa Suomessa naisten työpanosta tarvittiin arjesta selviytymiseen ja yksinkertaisesti hengissä pysymiseen. Toisen maailmansodan jälkeinen jälleenrakennus teki tilaa naisten työelämässä ololle. Kun naiset 1800-luvun lopussa lähtivät tavoittelemaan poliittista kansalaisuutta, he lähtivät tietoisesti tavoittelemaan sitä erityisen naiskansalaisuuden kautta. Naiset halusivat aktiivisesti pitää yllä sukupuolieroja ja samalla muovata sitä itse määrittelemällä naisten ja miesten erilliset toiminta-alueet yhteiskunnassa. Naisten toiminta-alueiksi muodostui yhteiskunnallinen äitiys, jossa naisten hoiva, äitiys ja vastuu ulottuivat kodin sisältä yhteiskuntaan. (Rantalaiho 1994, 17–23.)

11 Käsite vahvasta naisesta ei ole pelkästään suomalainen ilmiö, vaan esimerkiksi Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa on afrikkalaista syntyperää olevien naisten pysymistä parisuhteessa, jossa mies käyttäytyy väkivaltaisesti selitetty naisten vahvuudella (Washington 2001).



Vahvuuden teema näkyy myös Suvi Keskisen (1996, 44–46) väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden naisten omaelämäkertoihin perustuvassa tutkimuksessa, missä vanhemman ikäpolven naisten omaelämäkertoissa kestäminen ja selviytymisen logiikat rakentavat kertomuksia väkivaltaisessa parisuhteesta elämisestä. Kestämisen periaatteelle pohjautuvissa, 1910–20 -luvuilla syntyneiden, tarinoissa olosuhteet otettiin annettuina, eikä niihin voinut suuremmin vaikuttaa. Selviytymistä korostaneissa, 1920–30 -luvuilla syntyneiden, tarinoissa taas ihanteena oli periksi antamattomuus ja sisukkuus. (Ks. myös Strandell 1984, 224–225; Nätkin 1997, 165.) Kestämisen ja selviytymisen korostaminen ovat piirteitä, jotka luonnehtivat yleisesti tiettyjen sukupolvien elämäkuvauksia (esim. Roos 1987). Sotainvalidien leskien elämää kuvanneessa tutkimuksessa sodassa vammautuneesta miehestä huolehtiminen oli naiselle alusta lähtien sisäistetty tehtävä ja itsestäänselvyys, eikä tätä itsestäänselvyyttä horjuttanut edes miehen väkivaltainen käyttäytyminen tai väheksyvä suhtautuminen vaimon hoitoon ja huolenpitoon (Hännikäinen 1998, 52–53). Tuohon aikaan ei naisilla ollut muita mahdollisuuksia kuin kestää miehen väkivaltaa, sillä naisen asema suomalaisessa maaseutuyhteisössä oli ennen II maailmansotaa heikko; naisten elämä rajoittui kodin piiriin ja miehen väkivallan käyttö rangaistuksena tilanteissa, joissa vaimo ei täyttänyt vaimolle kuuluvia velvollisuuksia, oli jossain määrin jopa sosiaalisesti hyväksyttyä (Stark-Arola 1998, 87; Ilomäki 1998, 162).

Sisäistetyt odotukset naisen vahvuudesta ja sitoutumisesta hoivaan voivat tänäkin päivänä olla vaikuttamassa naisten päätöksiin pysyä suhteissaan. Väkivaltaisessa parisuhteessa naisten vastuurationaalisuus näkyy siten, että naiset pyrkivät toiminnallaan säilyttämään rauhan perheessä ja pitämään perheen yhdessä. Lee Ann Hoffin (1990) mukaan väkivaltaisissa parisuhteissa naiset ovat herkkiä vaistoamaan ja välttämään tilanteita, jotka voivat aiheuttaa raivonpuuskan miehessä, he keksivät tekosyitä miehen väkivaltaiselle käyttäytymiselle ja peittelevät miehen väkivaltaa omaksuen syyllisyyden miehen käyttäytymisestä. He uskovat, että mies muuttuu. Kotoaan jossain parisuhteen vaiheessa miehen väkivallan takia pois muuttaneille naisille tärkeimpänä syynä palata takaisin oli se, että puoliso lupasi muuttua (Heiskanen & Piispa 1998, 36). Suomalaisissa väkivaltaa parisuhteissaan kokeneiden naisten selviytymistarinoissa naiset kertovat jälkeenpäin, kuinka he olivat lojaaleita miehilleen ja pysyivät miehensä rinnalla kuten naisten oletetaan tekevän. Jotkut naisista myös kertoivat uskoneensa, että he voivat lunastaa miehen rakkauden, lopettaa väkivallan ja pelastaa sekä parisuhteensa että miehensä epäitsekkäällä rakkaudella ja ehdottomalla hyväksymisellä. (Husso 2003, 115; vrt. Näre 1994.) Yhteiskunnallisen äitiyden juuret näkyvät niissä odotuksissa, joita väkivaltaisissa parisuhteissa eläviin naisiin asetetaan. Kun miehet ovat ensin väkivallalla, kohtuuttomalla alkoholinkäytöllä tai irrallisilla seksisuhteillaan rikkoneet yhteiskunnan järjestyksiä, naisten on oletettu joko ryhdistävän miehensä moraalisesti tai vaihtoehtoisesti jättävän väkivaltaiset kumppaninsa (Husso 2003, 183; ks. myös Lahti 2001, 93–112; Miettinen 2001).

Omat tulokseni parisuhdeväkivallan monimuotoisuutta käsitelleessä artikkelissa (*Complexity of Patterns of Violence*) tukevat käsitystä, jonka mukaan naiset tekevät paljon työtä säilyttääkseen parisuhteensa miehen väkivaltaisuudesta huolimatta. Naiset eivät jää passiivisina suhteisiinsa, vaan etsivät apua. Avun hakeminen vaihteli sen mukaan, minkä luonteisesta väkivallasta oli kyse. Naisista, joiden kokemaa väkivaltaa luonnehdin vuosia kestäneeksi *parisuhdeterroriksi* tai *henkiseksi piinaksi* vähintään puolet oli hakenut apua erilaisilta viranomaisilta, kuten poliisilta tai lääkäriltä. Henkissä piinassa avun hakemisen paikkoina korostuivat mielenterveystoimisto ja perheneuvola, jotka kuvastavat sitä, että naiset halusivat etsiä ratkaisuja ongelmaan pitääkseen parisuhteen koossa. Eroonkin päättäneissä parisuhteissa suhde on kestänyt useita vuosia, keskimäärin 9-10 vuotta (*Modernisaation paradokseja; Complexity of Patterns of Violence*). Sitä ennen naiset olivat aktiivisesti yrittäneet hakea apua monilta tahoilta väkivallan lopettamiseksi, jotta parisuhde voisi jatkua. Naiset huolehtivat parisuhteesta ja ovat lojaaleja väkivaltaisista miehiään kohtaan. Sitkeyttä, jolla naiset pysyvät useita vuosia parisuhteissaan miehen väkivaltaisuudesta huolimatta ja sitä, miten he vuosia pyrkivät etsimään keinoja ratkaista väkivalta voidaan tulkita vahvuuden ja hoivan käsitteiden avulla. Käsitykset suomalaisen naisen vahvuudesta voivat vaikuttaa aineistossani myös siten, etteivät kaikki naiset tunnista tai halua nimetä kokemaansa väkivallaksi, eivätkä kertoa siitä ulkopuolisille. Naisten tasoitteleva ja väkivaltatilanteita ennakoiva käyttäytyminen voidaan tulkita toisaalta myös laskelmoinniksi, jolla pyritään minimoimaan miehen väkivaltaa. Naisten avunhakemista voi vastuurationaalisuuden sijaan selittää se, että naiset ovat tottuneita käyttämään hyvinvointivaltion palveluita (ks. luku 2.1.). Monet naisista työskentelevät sosiaali- ja terveydenhuollon ammateissa. He tuntevat palvelujärjestelmän ja näiden ammattien naisvaltaisuus tekee ne naisille helpommin lähestyttäviksi.

Vain nuoret, lyhyemmän aikaa väkivaltaa kärsineet naiset eivät yleensä olleet hakenneet apua väkivallan selvittämiseen. Dobashin ja Dobashin (1992) mukaan on tyypillistä, että naiset eivät hae apua väkivaltaan heti, vaan he uskovat aluksi aiheuttaneensa väkivallan omalla toiminnallaan. Nämä naiset eivät välttämättä identifioi itseään uhriksi ja uskovat kykenevänsä selvittämään asian itse.

Keskisen (1996, 44–46) tutkimus antaa viitteitä siitä, että nuoremmat sukupolvet etsivät väkivaltaan individuaalisempia ratkaisukeinoja. 1950–60-luvuilla syntyneiden naisten, kertomuksissa peruslankana kulki havahtuminen omien halujen ja kiinnostusten olemassaoloon ja niiden toteuttamiseen, vaikka ne olisivat ristiriidassa miehen tavoitteiden kanssa (vrt. Strandell 1984, 235; Nätkin 1997, 214–234). Nuorten naisten halu kertoa kokemastaan väkivallasta kyselytutkimuksessa voidaan tulkita vastarinnaksi miehen kontrollille ja väkivallan käytölle (*Age and Meanings of Violence*). Samalla tavoin Päivi Honkatukia (2000, 59) tulkitsi nuorten tyttöjen seksuaalista häirintää selvittäneessä tutkimuksessaan tyttöjen halun kertoa sukupuolisesta ahdistelusta selviytymisestään tyttöjen haluttomuudeksi



alistua sille. Väkivaltaan ei alistuta, vaan siihen etsitään ratkaisua keskustelemalla asiasta puolison kanssa.

Kun vanhemmat naiset aineistossani hakivat apua viranomaisilta ja keskustelivat väkivallasta sukulaisten kanssa, nuoret naiset puhuivat asiasta parisuhteessa ja ystäväpiirissä. Nuorilla suku on osittain korvautunut ystäväpiirillä ja samalla moderni tunnetty eli parisuhteen ongelmista puhuminen niin läheisten ystävien kuin puolison kanssa on tärkeää (*Age and Meanings of Violence*). Tämä kuvastaa sukupolvien välistä eroa suhtautumisessa parisuhteen ongelmiin sekä muutoksia asenteissa, joiden mukaan muiden tarpeet asetetaan itsestään selvästi omien tarpeiden ja halujen edelle, ja naisella yksin on vastuu parisuhteen onnistumisesta (vrt. Nykyri 1998; Roos 1987; Lähteenmaa 2000; Kosonen 1998). Tuija Nykyrin (1998, 106–107) haastattelemista naisista erityisesti nuoremmat korostivat parisuhdetyösään minäsuhteen muodostamista ja omiksi nimitettyjen halujen toteuttamista, vanhemmat puolestaan perheen koossa pysymisen tärkeyttä ja omien halujen unohtamista. Parisuhteen hoitamisessa nuoret naiset käsittelevät omien tunteidensa ohella myös miehen tunteita muodostaen minuutetaan parisuhteen kautta. Nykyrin aineiston nuorimmat olivat 30–39-vuotiaita ja vanhimmat täyttäneet 70 vuotta.

### ***Vahvan naisen käänköpuoli***

Se seikka, että nuoret naiset kokivat aineistossa muita useammin syyllisyyttä väkivallasta, viittaa siihen, että he ajattelevat edelleen olevansa omalla toiminnallaan vastuussa parisuhteen onnistumisesta. He ottavat osan vastuusta väkivallan syntymisestä, tai siitä, että eivät kyenneet välttämään tilannetta. Heidän toimintaansa ohjaavat edelleen naisille perinteisesti asetetut tunnetyön tekemisen vaateet. He kantavat syyllisyyttä ja vastuuta parisuhteen väkivallasta, minkä takana voivat olla sisäistetyt käsitykset myyttisestä vahvasta suomalaisesta naisesta.

Tämän myyttisen käsityksen toisena puolena on se, että suomalaisen naisen on vaikea samaistua uhrin osaan (Nousiainen 1998, 46). Väkivallasta puhuttaessa käsitys vahvasta suomalaisesta naisesta voi kääntyä puheeksi uhrin syyllistämisestä. Mielestäni nuorten naisten kokemat syyllisyyden tunteet ja heidän kuvauksensa väkivaltatilanteista, joissa he selvittivät omaa osallisuuttaan tilanteen laukeamiseen väkivaltaiseksi, kertovat juuri tästä vastuunottamisesta. Tulos saa tukea Husson (2003, 262) tutkimista elämäkertakirjoituksista. Häpeä liittyi väkivaltaisissa parisuhteissa eläneiden naisten elämään monin tavoin. Vanhemman sukupolven naiset kertoivat hävenneensä epäonnistumisestaan avioliitossaan vaimoina, äiteinä, parisuhteen hoitajina, miesten kasvattajina ja kontrolloijina. Nuorempien naisten kertomuksissa taas tasa-arvon ja aktiivisen toimijuuden vaatimukset ovat tulleet muiden velvoitteiden rinnalle häpeän tuottajiksi. Kun vanhempien sukupolvien naiset kertoivat kiillottaneensa kilpeä tai pönkittäneensä kullisia onnellisesta avioliitosta, monet nuoremmat naiset kertoivat pitäneensä viimeiseen saakka yllä illuusiota tasa-arvoisesta parisuhteesta.

### 4.3 Parisuhde väkivallan tapahtumapaikkana

#### ***Onko parisuhteen modernisoituminen toteutunut?***

Vaikka avioliitto on edelleen vallitseva parisuhteen muoto ja sen asema instituutiona on merkittävä, parisuhteessa tapahtuneet muutokset ovat osaltaan purkaneet perhettä ja parisuhdetta ylläpitäviä rakenteita kyseenalaistamalla loppuelämän kestäviä avioliittoja. Yhtenä muutoksen mittarina on pidetty avioerojen yleistymistä ja parisuhteen muotojen moninaistumista, jotka näkyvät suomalaisissakin tilastoissa (Perheet 1998, 9; Naiset ja miehet Suomessa 1998, 12).

Giddensin (1992, 137–140) mukaan avioliitto instituutiona, joka säätelee rakkauden ja seksuaalisuuden ilmenemistä, on korvautumassa ”puhtaalla suhteella”. Puhdas suhde on sosiaalinen suhde, johon on ryhdytty sen itsensä vuoksi. Suhdetta ei pidetä yllä vain tapojen, perinteiden ja kulisien takia, vaan suhde jatkuu niin kauan kuin se tuottaa molemmille osapuolille riittävästi emotionaalista tyydytystä. Tällöin suhde pohjautuu osapuolten keskinäiseen neuvotteluun suhteen ehdoista, yhdessä elämisen ja yhteistyön muodoista ja kommunikoinnista. Jotta tämä olisi mahdollista, suhteeseen ryhtyvien ihmisten on kyettävä refleктоimaan omaa elämäänsä. Lisäksi on tärkeää, että yksilöt ovat sitoutuneet itsensä kehittämiseen, mikä sisältää henkilökohtaisen kasvun, muutoksen ja arvioimisen. Giddensin (1992, 189–190) mukaan tärkeitä edellytyksiä modernille toimivalle parisuhteelle ovat autonomia, yhteen kietoutumattomuus, riippumattomuus ja henkilökohtaisten rajojen säilyttäminen. Puhtaassa suhteessa yksilöt ovat tasa-arvoisia päättämään yhteiselämänsä oikeuksista ja velvollisuuksista.

Kun ihmisiä eivät sido toisiinsa enää perheelle perinteisesti tarkoitetut tehtävät, yhteen sitovana sidoksena toimivat rakkaus ja intohimo, jotka idealisoidaan identiteettiperustaksi, muilta salatun minuuden peileiksi (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 49–51). Suhdetta ylläpitävästä tunteesta tulee keskeinen, sillä rakkauden esteet ovat ennen kaikkea suhteen sisäisiä molempien kamppaillessa riippumattomuutensa puolesta. Tällöin sekä oman että toisen tunteen olemassaolosta on saatava varmuus. (Jallinoja 2000, 38 ja 41.) Rakkaussuhteisiin panostetaan paljon, mutta niitä varjostaa alituisen epäonnistumisen, suhteen katkeamisen pelko, koska niihin ei sittenkään panosteta tarpeeksi (Ahponen & Marttinen 1997, 183). Susanna Paasosen (1999, 112–113, 116) mukaan romanttisen rakkauden lupaus rakentuu itsen löytämiselle rakastetun kautta. Itsen löytäminen toteutuu sulautumalla yhteen rakastetun kanssa. Rakastettu on ikään kuin se itsestä puuttuva osa, jonka löydettyään ihminen on kokonaisempi. Rakastetun valinnassa on tärkeää yhteensopivuus. Tuntiessaan olevansa samankaltaisia, rakastavaiset erottuvat muista, jolloin syntyy erottelu ”meidän” ja ”muiden” välillä. (Jallinoja 2000, 42.)

Modernisaatiokeskustelujen tarjoamat mahdollisuudet elämän muuttamisesta toisenlaiseksi myös parisuhteissa on koettu yhtäältä vapauttaviksi ja uusia mahdollisuuksia avaaviksi. Toisaalta muutokset on yhdistetty moraa-

lisiin uhkiin ja turvattomuuden lisääntymiseen (ks. Ahponen & Marttinen 1997, 177). Avioliittojen yleistymistä pidetään positiivisena osoituksena siitä, että avioliitto on vaihtunut taloudellisesta instituutiosta ihmissuhteeksi, jolloin muodolliset lailliset järjestelyt lakkaavat olemasta tärkeitä. Muutoksiin positiivisesti suhtautuvien mukaan avioliitto ei välttämättä ole menettänyt merkitystään, sillä useimmat ihmiset päättävät avioitua jossain elämänsä vaiheessa, mutta tavanomaista on elää ensin yhdessä jonkin aikaa ennen suhteen virallistamista (Jallinoja 1997; Jallinoja 2000, 63–77; ks. myös Nikander 1996, 18). Samoin avioerojen yleistyminen kertoo pikemminkin hyvän avioliiton tärkeyden merkityksestä. Ihmiset eivät ole lakanneet etsimästä elinikäistä elämänkumppania, mutta he eivät ole valmiita kärsimään suhteissa, jotka eivät toimi (Jamieson 1998, 32–33).

Negatiivisesti parisuhteen muutoksiin suhtautuvat näkevät avioerojen yleistymisessä syvällisiä elämäntavan pirstoutumisen merkkejä. Nämä pelot perustuvat oletukseen, että avioliitto ei ole vain suhde, vaan taloudellisten, kotitöiden järjestämisen ja sosiaalisten suhteiden verkko. Heidän mukaansa lapset menettävät avioerossa laajan ihmissuhteiden verkoston, ja avioerosta aiheutuu lapsille monia negatiivisia seurauksia. Korkeiden avioerolukujen nähdään myös muuttavan suhtautumista avioliittoon; avioerojen yleistyminen kertoo yleisestä moraalien laskusta, heikentyneestä sitoutumisesta avioliittoon ja lapsiin ja rakkauden mitätöimisestä. (Jamieson 1998, 33–34.)

Avioliittoa pidetään yhtenä modernin parisuhteen merkinä, sillä avioliitto perustuu puolisoitten keskinäiseen läheisyyteen, ja siinä puolisoitten keskinäiset taloudelliset ja materiaaliset sidokset ovat yleensä vähäisempiä kuin avioliitossa. Avioliiton yleisyys jaotteli aineistossani parisuhteita selkeästi sukupolvittain. Nuorista naisista suurin osa oli avioliitossa (63 %). Keskimmäiselle ikäryhmälle (30–44-vuotiaat) sen sijaan avioliitto oli avioliittoa selvästi tyypillisempi parisuhteen muoto ja suurella osalla oli lapsia. Tässä ikäryhmässä oli kahta muuta ryhmää enemmän toisessa tai kolmannessa parisuhteessaan olevia, vaikka suurimmalle osalle parisuhde oli ensimmäinen pitkään kestänyt parisuhde. Vanhimman ikäryhmän naisille puolestaan avioliitto oli vallitseva (91 %) parisuhteen muoto ja suurin osa (83 %) oli edelleen ensimmäisessä liitossaan, joka oli kestänyt yli 20 vuotta (81 %). (*Modernisaation paradokseja.*) Väkivallan yleisyys parisuhteissa, erityisesti nuorilla, puhuu kuitenkin sitä vastaan, että parisuhteesta olisi muodostumassa Giddensin tarkoittaman puhtaan suhteen kaltainen, vapaiden ja tasa-arvoisten yksilöiden suhde.

Väkivaltaiset parisuhteet alkavat kuvauksissa usein Giddensin kuvaamaa puhdasta suhdetta muistuttavina intohimon ja rakkauden tarinoina, mutta ne kääntyvät ajan myötä tarvitsevuuden ja epätoivoisuuden sävyttämiksi kamppailuiksi (Husso 2003, 163 ja 167; ks. myös Nyqvist 2001, 88–89; Kuivaniemi 1996). Lopulta tarinat muistuttavat kaikkea muuta kuin joustavaa neuvottelua ja jommankumman joustavaa haluista luopumista. Naisilla ei näissä tarinoissa ole ollut juurikaan mahdollisuuksia neuvotella yhdessä elämiseen liittyvistä sopimuksista ja käytännöistä. Naisilla ei myös-

kään ole ollut mahdollisuutta keskustella parisuhteeseen liittyvistä ongelmista ja väkivallasta, ei miehen eikä muiden kanssaihminen kanssa.

### ***Lisääkö yksilöllistymisen väkivallan uhkaa?***

Ensimmäisen artikkelini (*Modernisaation paradokseja*) tutkimustulokset osoittivat, että naisten väkivaltakokemukset olivat voimakkaimmin yhteydessä miehen kontrollikäyttäytymiseen. Miehen kontrollikäyttäytymisen yhteys väkivaltaisuuteen oli analyyseissä käyttämissäni malleissa suurin nuorimmalla ikäryhmällä ja laski iän myötä. Vanhemmat naiset ovat vuosien myötä mukautuneet avioliiton mukanaan tuomiin rajoituksiin ja miehen kontrollin käyttöön. Nuoret naiset voivat myös herkemmin asettua vastustamaan miehen kontrollia ja väkivaltaa ja uskaltavat kertoa siitä ulkopuoliselle. Kyse voi olla haluttomuudesta alistua väkivallalle, joka sotii vallitsevia yksilöllisiä arvoja vastaan. Tässä tulee esiin modernisaation paradoksaalisuus. Kun yksilöllisyyttä ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia toisaalta korostetaan, niiden toteutumisen esteenä ovat edelleen tunteet, tavat ja sukupolvien perinteet, joihin kuuluu myös sukupuolihierarkiaa korostava ajattelu.

Niin suomalaiset (Näre & Lähteenmaa 1992, 333) kuin muutkin (Giddens 1992; Badinter 1992/1993; Bjerrum Nielsen & Rudberg 1994, 144–146) tutkijat ovat todenneet, että modernisaatio on edennyt naisten osalta pidemmälle kuin miesten. Länsimaissa tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset uhkaavat pitkälle vietyinä nimenomaan miesten valta-asemia, sillä sukupuolihierarkiaa korostava ajattelu ei ole kadonnut. Badinter (1992/1993, 19–20) nostaa esiin maskuliinisen identiteetin kyseenalaistumisen viime vuosikymmeninä. Kun naiset ovat järjestelmällisesti työntyneet aiemmin vain miehille varatuille alueille ja monelta osin tehneet lopun roolieroista, on miehisen auktoriteetin perusta murentunut. Samaan tulkintaan päätyvät myös yhdysvaltalaiset tutkijat Lynn Jamieson (1998) ja Kersti Yllö ja Murray A. Straus (1990) tutkimuksissaan. Neuvottelut vanhoista 'he-the-wage-earner' ja 'she-the-houseworker' -malleista johtavat usein heteroseksuaalisten parisuhteiden läheisyyden epäonnistumiseen. Tämä epäonnistuminen johtuu miehen halusta pitää kiinni vanhoista asemistaan, ei naisen individualismista (Jamieson 1998, 170). Maskuliinista identiteettiä on yhä vaikeampi rakentaa ylemmyyden ja selkeän valta-aseman varaan. Tällaisessa tilanteessa nuoret, itsenäiset, tasa-arvoista kohtelua odottavat naiset voivat olla uhka nuorille miehille ja parisuhteelle perinteisesti asetetuille rooliodotuksille (ks. Ronkainen 1999a, 212).

Naisten kuvauksissa parisuhteesta ja väkivallasta nousee Nyqvistin (2001, 85) haastatteluissa esiin miehen emotionaalinen etäisyys kumppanistaan. Tämä näkyy miehen keskustelemattomuutena, välinpitämättömyytenä ja pakona ahdistaviksi koetuista vuorovaikutustilanteista. Nämä Nyqvist määritteli miehen harjoittaman henkisen väkivallan muodoiksi, mutta ne saattoivat synnyttää myös fyysistä väkivaltaa. Uskon, että näin on erityisesti nuorten naisten kohdalla, sillä modernissa parisuhteessa paineet parisuhteen asioista keskustelemiseen ovat suuret. Naiset tulkitsevat hel-

posti miesten haluttomuuden ponnistella yhteisen kodin hyväksi molempuolisen rakastavan hoivan epäonnistumiseksi ja emotionaaliseksi sitoutumattomuudeksi parisuhteeseen (vrt. Nykyri 1998).

***Parisuhde – yksilöllinen valinta vai sidoksia, vastuuta ja tunnesiteitä?***

Parisuhteesta lähteminen ei kuitenkaan ole niin ilmeinen vaihtoehto kuin mitä modernisaatiokeskustelu antaa ymmärtää edes hyvin koulutetuille, työssä käyville nuorille naisille, joilla ei ole taloudellista pakkoa eikä lasten mukanaan tuomia velvoitteita pysyä väkivaltaisen miehen luona. Tekijöitä, jotka tekevät parisuhteesta lähtemisestä kaikkea muuta kuin yksinkertaista ovat taloudelliset ja sosiaaliset tekijät, kuten yhteiset lapset ja omaisuus. Näitä voidaan surveyillä tutkia tarkastelemalla muuttujatasolla naisten kotonan olon, työttömyyden ja opiskelun, tulojen ja pariskunnan yhteisten lasten yhteyksiä väkivallan uhriksi joutumiseen (*Modernisaation paradokseja*). Käyttämälläni aineistolla ei kuitenkaan saada selville, kuinka suuri merkitys esimerkiksi yhteisellä omaisuudella, lasten mukanaan tuomilla emotionaalisilla sidoksia tai huoltajuuteen liittyvillä kysymyksillä on suhteessa pysymiseen. Lisätutkimukset näistä aiheista olisivat tarpeellisia.

Lisäksi on edelleen olemassa erilaisia tunne- ja vastuusidoksia, jotka estävät naisia tekemästä vapaasti päätöksiä irrottautua väkivaltaisesta parisuhteesta ilman, että siihen on taloudellista pakkoa (ks. Smart & Neale 1999, 152). Tällaisia ovat parisuhteen mukanaan tuoma status ja sen tarjoama yhteiskunnallinen turvallisuuden tunne, emotionaalinen sitoutuminen parisuhteeseen ja halu tulla rakastetuksi sekä kotiin liitetyt merkitykset. Yhtenä syynä siihen, miksi naiset eivät lähde väkivaltaisista suhteista, on pelko. Edellä mainitut tekijät vaikuttavat paitsi päätökseen lähteä parisuhteesta myös hämärtävät sitä rajaa, milloin tapaus tunnistetaan ja nimetään väkivallaksi.

Olen artikkeleissani (*Modernisaation paradokseja; Complexity of Patterns of Violence*) sivunnut äitiyden merkitystä parisuhdeväkivallalle altistavana tekijänä. Lasten syntyminen on Jallinojan (2000, 88–89) mukaan yksi parisuhteen käännekohta, joka muuttaa puolisoiden keskinäistä suhdetta ja synnyttää ristiriitoja parisuhteessa muun muassa aikapulana. Ulkomaisissa tutkimuksissa on havaittu, että äitiyden ja parisuhdeväkivallan välillä on tärkeä yhteys (Hester & Radford 1996). Suomalaisessa kontekstissa lasten olemassa olo ei tutkimuksen mukaan lisää riskiä joutua parisuhdeväkivallan uhriksi sinällään. Sosiaaliturvajärjestelmä on onnistunut tässä suhteessa turvaamaan yksinhuoltajaperheiden taloudellista tilannetta, jotta naisten ei tarvitse taloudellisen turvattomuuden tai sosiaalisen statuksen laskun pelossa jäädä väkivaltaisiin liittoihin. Suomalainen äitiys perustuu pitkälti palkkatyöäitiyteen, ja perhemalli kahden elättäjän perheeseen. Äitiys ei tutkimukseni kannalta ole keskeinen väkivaltaa selittävä tekijä senkään takia, että äitiys aktiivisena hoivana ei ole läsnä kaikkien tutkimukseni naisten arjessa. Omassa aineistossani tämä näkyy siten, että nuorista naisista suurin osa oli lapsettomia (64 %). Äitiys koskettaa aineistostani eniten keskimmäistä ikäryhmää (30–44-vuotiaat), joista enemmistöllä oli lapsia

(83 %). Vanhimmalla ikäryhmällä lapset puolestaan olivat useilla jo lähteneet pois kotoa. (*Modernisaation paradokseja.*) Kehitys noudattelee yleistä suuntausta, jonka mukaan äitiys ei enää ole samaan tapaan luonnostaan lankeavaa, vaan lasten hankintaa harkitaan tarkoin ja sitä lykätään myöhemmäksi tai päätetään olla tekemättä lapsia lainkaan (ks. esim. Nätkin 1997). Ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut; vuonna 1997 se oli 27,7 vuotta (Naiset ja miehet Suomessa 1998, 13). Perheet 2002 -tilaston mukaan 35-vuotiaista naisista on tätä nykyä lapsettomia jo neljännes kun vuonna 1990 samanikäisistä oli ilman lasta 19 prosenttia (Perheet 2002).

Parisuhteessa elämisellä, oli se sitten avio- tai avoliitto, on tietynlainen status yhteiskunnassamme. Soile Veijolan ja Eeva Jokisen (2001, 12–20) mukaan avioliitto, oletus avioitumisesta ja aviollisessa suhteessa elämisestä, järjestää ihmisiä ja ihmisten elämää, heidän sosiaalista elämäänsä, seksuaalisuuttaan ja varallisuuttaan. Avioliitto on läsnä myös niiden elämässä, jotka eivät ole naimisissa, sillä kaikkien kuitenkin odotetaan ja oletetaan menevän naimisiin ennemmin ja myöhemmin. Kyseessä ei ole siis yksilön vapaa valinta, vaan Baumanin (1997, 32–34) mukaan vallitsevat tavat ja asenteet ovat keskeisiä yhteiselämän muodoista päätettäessä. Bauman näkee tietyn kulttuurin jäseneksi syntymisen olevan tärkeimpiä vapautta rajoittavia tekijöitä. Myöskään Riitta Jallinojan (1997, 100) mukaan avoliittojen yleistyminen ei välttämättä tarkoita avioliiton merkityksen vähentymistä, vaan merkityksen muuttumista. 1990-luvulla ihmisellä on tarjolla erilaisia vaihtoehtoja, joten oman valinnan ilmaiseminen tulee tärkeäksi. Kun samalla henkilöllä voi olla useampia parisuhteita ja avoliittoja, parisuhde merkityksellistetään avoliitolla. Näin yksi parisuhde nousee ylitse muiden. Tähän liittyy myös se, että avoliittoa pidetään ainutlaatuisena, vain kerran elämässä tapahtuvana.

Vaikka avioliitto on suomalaisessa yhteiskunnassa osittain korvautunut avoliitolla, ne normit ja odotukset, jotka ennen koskivat avioliittoa, ovat osittain siirtyneet koskemaan avoliittoa. Suomessa avoliitto ei sinänsä eroa avioliitosta moraalisesti eikä sosiaalisesti. Naisilla on yhtäläiset juridiset ja taloudelliset oikeudet olivat he sitten avo- tai avoliitossa, eivätkä vanhemmuuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudetkaan enää ole avoliittoinstituution varassa. Naimisiin mennään edelleen loppuiäksi ja avioero tuntuu suurelta tappiolta ja henkilökohtaiselta epäonnistumiselta, jopa silloin, kun mies on pahoinpidellyt naista vuosikausia. Moni nainen on yrittänyt vuosikausia, jopa vuosikymmeniä pitää perhettä kasassa. (*Complexity of Patterns of Violence*; ks. myös Husso 2003, 143–144). Myös Husson (2003, 157; ks. myös Smart & Neale 1999, 152) aineistossa tilanteissa, joissa naiset ovat joutuneet päättämään lähteäkö vai jäädä väkivaltaisiin parisuhteisiin, kysymykset siitä, mitä lapsille, perheelle, ja ”meille” tapahtuu sekä mitä muut perheenjäsenet tuntevat ja miten he selviävät, ovat usein olleet tärkeämpiä kuin huoli itsestä, ja naiset ovat päättäneet jäädä suhteeseen. Näin tekivät Husson aineiston kaikkein nuorimmatkin naiset, siitäkkin huolimatta, että jääminen tulkittiin heikkoudeksi ja naisia syyllistettiin.



Eroaminen ei välttämättä ratkaise parisuhteen valta- ja riippuvuussuhteita, jos pariskunnalla on yhteisiä lapsia. Lasten huoltajuudesta ja tapaamisista sovittaessa nainen on edelleen riippuvainen entisestä miehestään, ja usein mies käyttää näissä tilanteissa valtaa esimerkiksi siten, ettei pidä kiinni sovitusta tapaamisista tai valitsee itselleen sopivat tapaamisajat ottamatta huomioon naisen toiveita (Smart & Neale 1999, 139). Lisäksi ympäristön, läheisten ihmisten ja auttajien, suhtautuminen vaikuttavat suhteessa pysymiseen (Hoff 1990; Keskinen 2004). Edelleen Suomessa naisen roolina on pitää perhettä koossa ja hoitaa parisuhteen tunnetalous, mutta tämä velvollisuus koskee yhtä hyvin avioliittoa kuin avioliittoakin. Parisuhteessa ja erityisesti väkivaltaisessa parisuhteessa pysyminen on monimutkainen ja monitasoinen asia, jota ei voi selvittää pelkästään parisuhteen modernisoinnista käsin.

Uskon, että nuorten naisten kohdalla hoivaksi ja vastuuksi nimetyt velvollisuudet pitää suhde koossa ovat osittain väistyneet modernimmalla hallulla onnistua suhteessa ja pitää kiinni rakkauden tunteesta. Myöhemmin tämän rakkauden halun tunteen voi korvata vastuu perheestä ja lapsista sekä materiaaliset tekijät. Zygmunt Bauman (1993, 82–109; ks. myös Jallinoja 2000, 45) kuvaa rakastumisen tuottamaa moraalia, joka saa henkilön toimimaan täysin laskelmoimatta ja pyyteettömästi toisen hyväksi odottamatta vastapalvelusta ja vain siinä tarkoituksessa, että tekee toisen onnelliseksi. Halu rakastaa, tulla rakastetuksi ja kokea jotain, mitä yhteiskunnassamme arvostetaan, pitävät nuoret naiset parisuhteissa väkivallasta huolimatta. Yhteiskunnassa, jossa korostetaan yksilön itsenäisyyttä ja tarvetta elää mahdollisimman paljon omana itsenään, toivotaan Jallinojan (2000, 46) mukaan kaikkivoipaista tunnetta, joka ratkaisee ikään kuin ulkopuolisena erillisyyden ja yhteenliittymisen ristiriitaiset vetovoimat. Rakastuminen antaa ihmisille tilaisuuden päästä lähelle toista ihmistä. Toisen lähelle pääseminen on tärkeää yksilöllisyyden toisista erottamille ihmiselle. Näin he voivat hetkeksi unohtaa erillisyytensä ja tuntea kuuluvansa johonkin (Jallinoja 2000, 42). Samalla hämärtyvät sekä parisuhteisiin liittyvät valtasuhteet että rakenteelliset ja institutionaaliset yhteydet (Husso 2003, 162).

Avioerojen yleistyminen on tehnyt ihmiset tietoisiksi siitä, että avioliitto on todellinen riski. Tämän vuoksi parisuhteisiin panostetaan yhä enemmän, ja siksi nuorille naisille voi olla vaikeaa myöntää erehtyneensä puolison suhteen silloin, kun puoliso osoittautuu väkivaltaiseksi. Jallinojan (2000, 63–77) mukaan parisuhteen riskiin on varauduttava etukäteen varmistamalla puolisoloiden yhteensopivuus. Seurustelu, esiaviollinen seksi ja asuminen yhdessä ennen avioliittoja ovat keinoja varmistaa yhteensopivuus. Sopivuutta arvioidessaan kumppanit arvioivat alituisen, miten hyvin he sopivat yhteen ja vasta kun kumpikin on täysin varma, he päättävät aviokitua tai muuten jatkaa vakiintuneina yhdessä. Tästä on osoituksena se, että puolisoloiden valintavaihe on pitkittynyt: naiset solmivat keksimääriin 28,2-vuotiaina ensimmäisen avioliittonsa vuonna 1998, yli viisi vuotta vanhempina kuin 1960-luvulla. Kun seurustelu aloitetaan yhä nuorempana,

muutos on merkinnyt paitsi seurustelukumppanien määrän kasvua myös seurusteluajkojen pitenemistä. (Jallinoja 2000, 63–79.) Voisikin ajatella, että puolison valinnasta on tullut aidommin valinta kuin aikaisemmin. Tällainen perinpohjainen valinta asettaa suuria vaatimuksia parisuhteen onnistumiselle. Ahponen ja Marttinen (1997, 186–187) näkevät puhtaan suhteen riskinä juuri tässä kohdin, sillä heidän mukaansa puhtaaseen suhteeseen sisältyvä reflektii-visiys, identiteetin rakentuminen itsetutkiskelun ja intiimin vuorovaikutuksen kautta, voivat saada aikaan riippuvuutta, jolloin suhteesta ei kyetä irrottautumaan, vaikka se tajuttaisiinkin huonoksi tai onnettomaksi.

Parisuhteen muutoksia käsittelevissä teoreettisissa kirjoituksissa (esim. Giddens 1992; Beck & Beck-Gernsheim 1995; Jamieson 1998) ei useinkaan tarkastella sitä, miten parisuhde muuttuu elämänvaiheen mukana, miten lasten syntyminen, kasvaminen ja pois muuttaminen vaikuttavat parisuhteen luonteeseen. Toisaalta parisuhteessa eläminen muokkaa puolisoiden käsityksiä itsestään ja parisuhteestaan ja siksi naisten ei ole aina helppo tunnistaa väkivaltaisia tekoja eikä ainakaan kertoa niistä ulkopuolisille. Tulokseni (*Complexity of Patterns of Violence*) osoittivat, että väkivalta muuttaa naisen kiintymystä parisuhteessa. Kun väkivaltaa on ollut vasta lyhyehkön ajan, 24 prosenttia naisista koki, että heidän parisuhteensa oli erittäin hyvä. Samoin arvioivat ne, joille väkivalta oli taakse jäänyt, ratkaistu episodi menneisyydessä. Niistä, joiden parisuhteessa väkivalta oli läsnä joko näkyvänä fyysisenä väkivaltana tai piilevänä pelon, kontrollin ja dominoinnin muodoissa, vain 15–17 prosenttia koki, että parisuhde oli erittäin hyvä ja yksi neljäsosa jatkuvassa parisuhdeterrorissa elävistä arvioi parisuhteensa huonoksi. Vaikka tulokset kertovat kiintymyksen laskusta, ne myös yllättävät. Voisi olettaa, että parisuhteen huonoksi kokeneiden osuus olisi suurempi silloin, kun väkivalta on läsnä parisuhteessa. Ehkä omaa parisuhdetta on vaikea arvioida huonoksi kyselylomakkeella tai parisuhteen onnistumisen kannalta on olemassa muitakin asioita, jotka vasta yhdessä väkivallan kanssa tekevät sen huonoksi, kuten alkoholismi, uskottomuus, huono isyys. Hydénin (1995, 60–61) mukaan parisuhteessa on kyse puolisoitten yhteisestä pariprojektista, jolla on päämäärä jota kohti liikutaan ja tässä liikkeessä tapahtuvat tapahtumat muokkaavat parisuhdetta. Yhtenä tällaisena parisuhteen sosiaalista järjestystä muokkaavana tekijänä on miehen väkivaltaisuus, joka asettaa rajat naisen käyttäytymiselle (ks. myös Nyqvist 2001, 151). Husso (2002, 143) toteaa omassa tutkimuksessaan, että pelon, kauhun, tuskan, häpeän ja vihan kuvaukset sivuuttavat vähitellen väkivaltaa kokeneiden naisten selviytymistarinoissa rakkauden ja onnen hetket. Länsimaiselle kulttuurille on ominaista, että parisuhde on yksityisasia. Näin parisuhteessa elävien on vaikea vertailla kokemuksiaan ja tietää, missä kulkevat rajat sallitun ja kielletyn, normaaliin parisuhteeseen kuuluvan kanssa käymisen ja väkivallan välillä (Hydén 1995, 58). Väkivallan kokeminen voi muuttaa naisten käsityksiä väkivallasta, mikä tuli esille aikaisemmin kuvaamani väkivallan dynamiikan yhteydessä. Nuoret naiset muistavat lievämpiäkin väkivallan muotoja, mutta kun väkivalta jatkuu, vakavammat väki-



vallan teot korvaavat lievemmat, joita ei enää muisteta (*Age and Meanings of Violence*). Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki naiset eivät välttämättä tunnista väkivallan lievempiä muotoja.

Kotiin liittyy monenlaisia tunnesiteitä ja merkityksiä, jotka tekevät lähtemisen vaikeaksi. Vaikka kodin jättäminen on useimmille vaikeaa niin taloudellisesti, kulttuurisesti kuin tunteidenkin puolesta, se on Veijolan ja Jokisen (2001, 128) mukaan naisille vielä ristiriitaisempaa kuin miehille. Taloudellisesti vaikeaa kodin jättäminen on siksi, että asuminen perustuu Suomessa pitkälti omistusasumiseen, jolloin puoliset ovat sidoksissa toisiinsa yhteisen omaisuuden tai siihen otetun lainan vuoksi. Kohtuuhintaisen vuokra-asunnon, saati sitten omistusasunnon hankkiminen yksin, erityisesti jos huollettavana on lapsia, on vaikeaa. Oman ongelmansa muodostaa se, mihin nainen voi muuttaa väliaikaisesti väkivaltaisen miehen luota akuutin tilanteen ratkaisemiseksi; tavallisimmin juuri nainen lähtee yhteisestä kodista (Heiskanen & Piispa 1998, 34). Turvakotipaikkoja ei Suomessa ole riittävästi tai ne ovat kaukana, ja kalliista omistusasumisestamme seuraa se, että asunnot ovat usein pieniä eikä ystävien ja tuttavien kotona ole useinkaan tilaa (Piispa & Heiskanen 2000, 28).

Koti ei kuitenkaan ole vain fyysinen tila, vaan kotia on määritelty ihmisen ja hänen elinympäristönsä väliseksi suhteeksi (ks. esim. Granfelt 1998). Kokeemukset, joita koti sosiaalisena ja emotionaalisenä tilana tuottaa ja suodattaa, ovat osa kodin merkitystä, kodin tuntua, kuten Anni Vilkkio (2000, 214) sitä nimittää. Kodin tunnussa ovat läsnä kodin tuttuus, joka syntyy kodin esineympäristöstä, kodin tarjoama emotionaalinen turva (fyysisten puitteet, ihmissuhteet) ja toiminnallinen vapaus. Kodilla on tärkeä merkitys ihmisen käsityksille itsestään: kotonaan ihminen tietää, kuka on ja miten (Granfelt 1998, 107). Koti mahdollistaa Riitta Granfeltin (1998, 105) mukaan eheyden ja psyykkisen autonomian kokemuksen, kyvyn puolustautua minuuden rajojen loukkaukselta. Työpainneiden lisääntyessä kodin merkitys vapaana alueena, tilana, missä voi olla oma itsensä ja tehdä mitä itse haluaa korostuu. Työpaikan kiireet ja pidentyneet työpäivät aiheuttavat paineita ja vievät aikaa perheeltä ja kodilta (Jallinoja 2000, 128–146; Julkunen ym. 2004). Tästä seuraa Arlie Hochschildin (1997) mukaan se, että kotielämää rationalisoidaan ja järjestehtään kuten teollista työtä, sitä delegoidaan ja alihankitaan ja siihen suhtaudutaan emotionaalisella askeettisuudella.

Susanne Kappeler (1995, 30–32) on kuitenkin todennut, että ajatus kodista vapaana alueena ja privaattina sfäärinä sopii paremmin koskemaan miehiä kuin naisia. Empiirinen tutkimus toisensa jälkeen osoittaa, että suurempi vastuu kotitöistä, talouden hoidosta ja lasten hoidosta on edelleen naisilla, siitä huolimatta, että naiset käyvät työssä lähes yhtä usein kuin miehet. Naiset kantavat niin sanottua kaksoistaakkaa kantaen suurempaa vastuuta kotona palkkatyön lisäksi. (Hochschild 1990; Melkas 1998 ja 2001.) Työpaikan paineista ja aikapulasta kodin ja työn ristipaineessa seuraa helposti ristiriitoja kotielämässä ja siitä, kuka tekee ja mitä ja kenen vapaata aikaa koti on. Rebecca ja Russell Dobashin (1998, 144–145) mukaan

kotitöihin liittyvät odotukset ja erimielisyydet ovat yksi neljästä yleisimmistä väkivaltaisen käyttäytymisen syiksi nimetyistä tekijöistä (ks. myös Lahti 2001, 170–171). Parisuhteissa, joissa mies on väkivaltainen, koti ei ole naisen vapaata tilaa, vaan väkivalta jähmettää naiset koteihinsa, he eristäytyvät ulkopuolisesta maailmasta väkivallasta kokemansa häpeän ja syyllisyyden takia tai mies eristää heidät muusta maailmasta. Sellaisessa tilanteessa naiset voivat olla voimattomia lähtemään. Koti jäsentää ihmisten suhteita muutenkin kuin vain rakkaussuhteena. Se jäsentää puolisoiden työnjakoa, vuorovaikutusta ja se pitää sisällään tärkeitä ihmissuhteita ja muistoja, joista luopuminen on vaikeaa. Kotiin liittyvät muistot hyvistä ajoista, lämmöstä ja rakkaudesta tekevät lähtemisestä vaikeaa (ks. Husso 2003, 235).

Pelko on yksi tekijä, joka estää naisia vapaasti lähtemästä väkivaltaisen miehen luota. Monet tutkimukset ovat osoittaneet, suomalainen kyselytutkimus mukaan luettuna, että miehen väkivaltaisuus ei pääty eroon ja naisen hengenvaara on suurimmillaan eron hetkellä (esim. Daly & Wilson 1988; Heiskanen & Piispa 1998; Kivivuori 1999). Väkivaltaisissa parisuhteissa naiset joutuvat valitsemaan erilaisten riskien välillä. He joutuvat valitsemaan eron ja siihen liittyvien riskien sekä väkivaltaiseen parisuhteeseen jäämiseen liittyvien riskien välillä. Jäädessään parisuhteeseen naiset joutuvat päätöksessään nojautumaan miehen lupaukseen paremmasta ja väkivallan loppumisesta, mutta aina on olemassa riski, että nainen miehen lupauksista huolimatta joutuu yhä uudelleen pahoinpidellyksi. Kuitenkin myös erominen on riski.

Väkivallan esiintyminen parisuhteissa tuo esiin modernisaatiokäsitteen irrationaalisuuden. Puhuttaessa parisuhteen modernisoitumisesta ei oteta huomioon sitä, että miesten ja naisten suhde valtaaan parisuhteessa on erilainen, naisilla ja miehillä on erilaiset valmiudet tehdä valintoja ja vaikuttaa suhteisiin, ja että naisilla on monia tunne- ja vastuusidoksia, jotka sitovat naiset parisuhteisiin. Sukupuolistereotypioita tukevat ja toistavat mielikuvat, totutut käytännöt ja olemisen ja tekemisen tavat voivat olla arjessa sitkeästi läsnä ja estää naisten vapaiden valintojen tekemistä (Griffiths 1995, 141). Carol Smart & Bren Neale (1999, 140–141) kritisoivat Giddensin käsitystä autonomisesta yksilöstä maskuliiniseksi. Feministisessä tutkimuksessa on painotettu naisten yhteyttä toisiin ihmisiin, päinvastoin kuin perinteisessä yksilökäsityksessä, jossa on keskitytty miehiin ja heidän emotionaaliinseen vapauteensa muista. Feministisen teorian mukaan tasa-arvo ja eristyisyys eivät toteudu perhesuhteissa. Ihmiset tarvitsevat toisiaan, ovat riippuvaisia toisistaan, täydentävät toisiaan ja mahdollisuus kehittää itseäänkin pohjautuu keskinäiseen riippuvaisuuteen. Naisille autonomia itsessään ei ole arvokas, vaan autonomia kontekstissa johonkin. Morwenna Griffithin (1995, 141) mukaan autonomia löytyy siitä, että voi olla itse, puhua omasta puolestaan, päättää oman elämänsä kulusta tietäen, että arvokkaaseen elämään sisältyy sosiaalisia siteitä, jotka voivat muuttaa olevaa, puhuvaa ja päättävää itseä.

Yhdyn Husson (2003, 169) käsitykseen siitä, että Giddensin ajatukset puhtaasta suhteesta, yhdistävästä rakkaudesta ja reflektiivisestä suhteesta itseän, omaan elämään ja ihmissuhteisiin tuntuvat houkuttelevilta mahdollisuuksilta ja niillä voisi olla merkitystä parisuhdeväkivallan kannalta. Vaikka sukupuolistereotypioita ja sukupuolten sosiaalisia suhteita ylläpitävät asenteet ja käytännöt ovat voimakkaasti läsnä parisuhteissa, vanhoja käytäntöjä myös koko ajan kyseenalaistetaan ja puolisoitten tasa-arvoa korostavat mallit voivat saada enemmän tilaa parisuhteissa. Omassa aineistossani oli paljon merkkejä mahdollisesta muutoksesta. Vaikka nuorten naisten vallinnan mahdollisuuksien lisääntyminen ja taloudellinen riippumattomuus eivät estäneet heitä joutumasta parisuhdeväkivallan uhriksi, heidän vastauksissaan näkyy monia positiivisia muutoksia valta-asemien suhteen verrattuna vanhempiin. Nuoret naiset tunnistavat väkivallan herkemmin, he jatkoivat omaa sosiaalista elämäänsä parisuhteen ulkopuolella miehen väkivaltaisuudesta huolimatta (*Modernisaation paradokseja; Complexity of Patterns of Violence*) ja keskustelivat kokemastaan väkivallasta sekä ulkopuolisten että miehen kanssa vanhempia naisia useammin (ks. luku 4.2). Tämä viittaisi siihen, että heillä on paremmat mahdollisuudet reflektoida parisuhdettaan ulkopuolisten kanssa kuin vanhemmilla naisilla. Nuorilla naisilla on mahdollisesti parempi kyky erottaa miehen käyttäytyminen omastaan, vaikka he tunsivat syyllisyyttä väkivallasta. Toisaalta diskurssit tasa-arvoisista parisuhteista ja vahvasta suomalaisesta naisesta voivat myös peittää väkivallan kokemuksia. Ne voivat saada häpeämään ja piilottamaan parisuhdeväkivaltaa ja uskomaan, että tilanteesta pitää selviytyä yksin. (*Complexity of Patterns of Violence; Age and Meanings of Violence*; ks. myös Lundgren ym. 2001, 79–80).



## 5 *Merkitysten rakentuminen ja toimijuus surveyvastaamisessa*

Erilaisilla kysely- ja haastattelumenetelmillä on vakiintunut asema yhteiskunnallisessa tutkimuksessa ja tiedon tuottamisessa. Survey -menetelmillä tarkoitetaan etukäteen strukturoitua aineiston keruuta kysely- ja haastattelulomakkeiden avulla (Alkula ym. 1994, 118). Tutkimuksellisesti survey -menetelmät nojaavat kvantitatiiviseen tutkimusperinteeseen. Tapani Alkulan ym. (1994, 22) mukaan kvantitatiivisen tutkimuksen pätevyysalueena pidetään sitä, että sillä voidaan kuvata tutkittavan ilmiön rakennetta eli sitä, minkälaisista osista ilmiö koostuu, löytyykö niistä jonkinlaista erilaisina riippuvuuksina ilmenevää systematiikkaa, minkälaisia yhteyksiä osien välillä on (vuorovaikutus- ym. suhteet) ja minkälaisia muutoksia tutkittavassa ilmiössä tapahtuu. Menetelmän etuna on, että samanaikaisesti voidaan kerätä tietoa suurelta joukolta jotain tiettyä väestöryhmää edustamaan valittuja ihmisiä. Aineiston keruuta surveyllä perustellaan usein sillä, että näin saadaan standardoitua, luotettavaa ja yleistettävää ”tositietoa” tutkittavasta kohteesta. Tutkimuksia tarkasteltaessa on kuitenkin aina syytä miettiä, millaista tietoa kyseinen aineisto tuottaa. (Alkula ym. 1994, 121.)

Kvantitatiivisella sosiaalitutkimuksella on omat rajansa. Tutkimuksella ei pystytä tavoittamaan sosiaalista ilmiötä kokonaan, niin kuin ei tutkimuksella ylipäätään, vaan tutkimus tuottaa aina vajavaisen kuvan todellisuudesta. Tämän vuoksi kvantitatiivisessa tutkimuksessa tulosten ymmärtäminen ja oikea tulkinta edellyttävät tutkimuskohteen tuntemista laajemmassakin mielessä kuin vain käytetyn aineiston antaman kuvauksen rajoissa (Alkula ym. 1994, 20–21). Myös Ronkainen (1998b, 251; 2004) on painottanut tulkinnan merkitystä osana surveytutkimusta. Jos surveyaineisto ymmärretään todellisuuden osakuvaukseksi, tulkintojen perustelut ja niiden pätevyyden arviointi ja argumentointi nousevat tärkeäksi osaksi tulosten hyödyntämistä.

### 5.1 *Survey toimijuuden kenttänä*

Postmodernin kritiikin mukaan surveymenetelmä on käytäntö, joka konstruoi todellisuutta. Aineistonkeruumenetelmät ja analyysitavat määräävät, mitä voidaan kysyä, mikä hyväksytään vastaukseksi ja miten tiedoksi nimetty tunnistetaan tiedoksi. (Esim. Ronkainen 1998b; Lehto 1996.) Surveyaineiston keruu perustuu etukäteen laadittuun kyselylomakkeeseen. Tutkimuksen onnistumisen edellytyksenä on, että tutkijat pystyvät etukäteen tekemään ymmärrettäviä ja vakiomuotoisia kysymyksiä, joten tutkittavat asiat ja käsitteet on kyettävä luokittelemaan ennen tiedon keruuta. (Alkula ym. 1994, 120.) Tästä seuraa, että surveyssä toistetaan usein aikaisemmin aihealueesta tehtyjä tutkimuksia käyttäen hyväksi aikaisempia kokemuksia (ks.

Lehto 1996, 151). Ennalta muotoiltujen vastausvaihtoehtojen käyttö rajaa surveyn tavoittamaa maailmaa (Alkula ym. 1994, 121). Vastatessaan vastaajat sitten joutuvat valitsemaan vaihtoehtoista parhaiten heidän kokemustaan vastaavan. Feministisen väkivallan tutkimuksen parissa valmiiden vastausvaihtoehtojen käyttöä on kritisoitu paljon. Sen nähdään johtavan vinoutuneisiin ja vääristyneisiin tuloksiin (ks. esim. Yllö 1988; Bograd 1988, 22).

Surveymenetelmän perusajatus, että todellisuutta voidaan tavoittaa tutkijan etukäteen laatimien kysymysten ja vastausvaihtoehtojen avulla, on johtanut kritiikkiin tutkimuksen kyvyttömyydestä tavoittaa merkityksiä. Erityisesti kvalitatiivinen tutkimusperinne on kritisoinut sitä, ettei surveyllä tavoiteta ihmisten toiminnalleen antamia subjektiivisia merkityksiä (mm. Marsh 1982, 48–66). Aron Cicourel (1974, 96; ks. sitaatti Maynard ja Schaeffer 2002, 11) esittää, että surveyhaastatteluissa käytetyt ilmaisut ja kysymykset eivät koskaan ole merkityksiltään itsestään selviä kaikille, vaan ne saavat merkityksensä vastaajan ääneen lausumattomien merkitysten ja ympäristön asenteiden välityksellä. Surveyn tavoitteleva todellinen standardointi on siten mahdollista vain, jos kysymyksen merkitys olisi sama kaikille vastaajille (Cicourel 1982). Charles L. Briggsin (1986, 24–25) mukaan tutkijat luottavat yleensä omaan esiymmärrykseensä kysymysten merkityksistä ja käyttävät sitä viitekehyksenä tulosten tulkinnassa. Tulosten tulkinnan kannalta tästä seuraa ongelmia; mittaamisen sijaan survey tuottaa merkityksiä, mutta se ei pysty kertomaan suoraan näiden merkitysten vastaavuudesta (esim. Lehto 1996). Menetelmävertailuissa laadullisen haastattelun ja survey-menetelmän välisistä eroista on saatu tuloksia, joiden mukaan survey-tutkimuksessa haastateltavat puhuvat enemmänkin asenteistaan ja laadullisessa tutkimuksessa henkilökohtaisista kokemuksistaan (Bryman 1988, 159–161) tai laadullisessa haastattelussa saadaan esiin merkityksiä ja surveyssä sellaisia kokemuksia, jotka mahtuvat tutkijan maailmaan (Honkasalo 1988, 173). Kvalitatiivisen ja erityisesti etnografisen ja sosiolingvistisen tutkimusperinteen puolelta surveyiin kohdistetun kritiikin mukaan survey ei ota riittävästi tai ollenkaan huomioon ihmisten välistä vuorovaikutusta, vuorovaikutuksen sääntöjä ja muotoja eikä sitä, miten kysymys-vastaus –malli toimii keskustelussa. Kritiikin mukaan survey laiminlyö täysin normaalin keskustelun kerronnallisuuden, tutkijan ja tutkittavan roolit ja vallan jakautumisen näiden välillä. (Maynard ja Schaeffer 2002, 12.) Huomiota on kiinnitetty myös surveyn kyvyttömyyteen ottaa huomioon tulosten analyysissä etnografista taustatietoa vastaajien elämästä ja arkielämän todellisuudesta, missä sosiaaliset rakenteet luodaan ja ymmärretään (ks. Briggs 1986, 113).

William Foddy (1995) tarkastelee surveyvastaamista sosiaalisena vuorovaikutuksena. Hänen näkemyksensä mukaan kontekstia ei enää tulkita tutkimuksen ulkoiseksi kehykseksi, vaan se nähdään keskeisenä osana ymmärtämisyhteyttä, joka mahdollistaa inhimillisen vuorovaikutuksen. Tässä lähestymistavassa tutkija rakentaa kysymykset ottaen huomioon omat tavoitteensa, olettamuksensa ja tietonsa vastaajasta ja havaintonsa itseään koske-

vista vastaajan olettamuksista. Vastaaja puolestaan tulkitsee kysymyksen käyttäen samoja tulkinnan lähteitä kuin tutkija käytti kysymyksen rakentamiseen ja rakentaa sen jälkeen vastauksensa tutkijaa koskevien olettamustensa ja tietojensa pohjalta sekä nojautuen havaintoihinsa itseään kokevista kysyjän olettamuksista. Vastatessaan kysymykseen vastaaja joutuu tekemään monia päätelmiä, jotka määrittelevät annetun vastauksen luonteen. Tutkija puolestaan tulkitsee vastaukset omista lähtökohdistaan. Vastaajat ovat aktiivisia toimijoita, jotka pyrkivät tulkitsemaan heille esitettyjä kysymyksiä tilanteesta ja tutkijasta saamansa tiedon perusteella ja tekevät päätelmiä, jotka vaikuttavat heidän antamiinsa vastauksiin. Tästä seuraa, että vastaajat voivat antaa samaan kysymykseen saman vastauksen erilaisista näkökulmista. Myös Briggs (1986, 22) on kiinnittänyt huomiota kontekstin tärkeyteen osana tulosten tulkintaa. Surveyllä haastatteluvuorovaikutuksessa tuotetun tiedon syntyminen vaikuttaa paitsi haastattelutilanne, sen sisältämä verbaali ja non-verbaali vuorovaikutus sekä haastattelun muu vuorovaikutus. Tiedon tuottaminen ei ole irrallaan tutkijan omasta toiminnasta, vaan tutkijan ennalta luomat käsitykset ja vuorovaikutus vaikuttavat sekä tiedon keräämiseen, analysointiin että tulkintaan (Briggs 1986, 119). Vastaaja käyttää kysymystä tulkitessaan ja vastausta muotoillessaan hyväksi muita kyselyssä olevia kysymyksiä ja tutkimuksessa käytettyjä määritelmiä (vrt. myös Sudman ym. 1996, 66). Anja Aholan (2002, 77) mukaan surveytutkimuksessa pohditaan aivan liian harvoin sitä, miten kysymysten esittämistapa ja aineistonkeruutapa ovat vaikuttaneet tuloksiin. Lopputuloksen kannalta on tärkeää pohtia, ymmärtääkö vastaaja kysymyksen tutkijan tarkoittamalla tavalla ja edelleen, tulkitseeko tutkija vastauksen vastaajan tarkoittamalla tavalla (Foddy 1995).

Surveyn vuorovaikutusta käsitelleissä tutkimuksissa (esim. Briggs 1986) tutkimuksen kohteena ovat yleensä käyntihaastatteluin tehdyt aineistonkeruut, joissa vuorovaikutus on suoraa. Postikyselyn vuorovaikutus poikkeaa käyntihaastattelusta, mutta useimmat tutkimuksen vuorovaikutukseen liittyvät seikat koskevat sitäkin. Postikyselyssä tutkijan ja vastaajan välinen vuorovaikutus käydään lomakkeen välityksellä. Jos vastaavaa tilannetta etsitään kvalitatiivisen tutkimusperinteen puolelta, postikyselyn vuorovaikutustilannetta voisi verrata elämäkertakirjoituksiin. Vilkkö (1987, 24) on omassa tutkimuksessaan käsitellyt elämäkertakirjoituksia tekstin ja lukijan vuorovaikutuksellisen kohtaamisen mielessä. Postikyselyssä itse vastaamistilanteen vuorovaikutus, jota Briggs (1986) on haastattelun osalta painottanut, ei luonnollisestikaan pysty vaikuttamaan vastausten luonteeseen samalla tavoin kuin käyntihaastattelussa. Toisaalta vastaaja joutuu postikyselyssä käyttämään enemmän hyväkseen lomakkeella olevia määritelmiä ja muita kysymyksiä kysymysten tulkintaan, koska hän ei voi kysyä selvennystä haastattelijalta siitä, mitä kysymyksellä tarkoitetaan.

Postikyselyn etuna on pidetty sitä, että se suojaa paremmin vastaajan intimiteettiä ja anonymisyyttä. Erityisesti sensitiivisissä tutkimusaiheissa postikyselyn anonymisuus on katsottu eduksi. Postikyselyssä sellaisilla teki-

jöillä, kuten onko vastaus kysyjän silmissä sosiaalisesti suotavaa tai miltä vastaaja näyttää kysyjän silmissä, on pienempi merkitys kuin kasvokkain annetuissa haastatteluissa (Sudman ym. 1996, 74). Dawn Currie ja Brian MacLean (1997, 168–178) osoittivat Kanadassa tehdyssä eri menetelmiä käsitelleessä vertailussaan, että naiset kertoivat käyntihaastattelussa enemmän pahoinpitelykokemuksistaan kuin itse täytettävillä lomakkeilla. Suomessa tilanne näyttää olevan päinvastainen (Heiskanen & Piispa 1998, 48). Suomalaiset vastaajat näyttävät katsovan, että postikyselyn suoma anonyymiyys tarjoaa mahdollisuuden kertoa helpommin uhriksi joutumisen kokemuksistaan. Suomalainen vertailu uhriksi joutumisen kokemusten ilmoittamisesta käynti-, puhelin- ja postihaastatteluissa osoitti, että käynti- ja postihaastattelut tuottivat yhtä korkeat uhriprevalenssit. Nuoret naiset (16–29-vuotiaat) kertoivat postikyselyssä useammin uhriksi joutumisestaan kuin käyntihaastattelussa. (Heiskanen 1998.)

Postikyselyssä vastaajalle annetaan enemmän aikaa vastata ja arvioida tutkimuksen luotettavuutta kuin puhelin- tai käyntihaastattelussa. Tutkimuskokemukset ovat osoittaneet, että naiset eivät välttämättä kerro väkivallan kokemuksestaan ensimmäisellä kerralla, vaan asia tulee myöhemmin haastattelun edetessä esiin, kun asiasta kysytään uudelleen eri sanoin. Tätä on selitetty siten, että naiset joko muistavat aikaisemmin unohtamansa tapauksen kyselyn edetessä tai sitten he ovat olleet epävarmoja tutkimuksen aikana siitä, kertoako niin henkilökohtaista tietoa itsestään (esim. he ovat hävenneet tai olleet kiusaantuneita), mutta miettivät tutkimuksen edetessä kivuliaan muiston jakamisesta saamaansa hyötyä (esim. terapeutista arvoa). (Smith 1994, 113.) Seymour Sudmanin ym. (1996, 79) mukaan kyselyyn vastaamisella saattaa olla myös positiivista vahvistavaa merkitystä (empowering effect). Vastaaminen voi vaikuttaa vastaajan käyttäytymiseen tulevaisuudessa.

Tarkastelin artikkelissani *Violence against women as conveyed by surveys* parisuhdeväkivallan merkityksiä parisuhdeväkivaltakysymykseen vastaamattomuuden avulla. Puuttuvat tiedot ja ”en osaa sanoa”-vastaukset sekä muut niin sanotut jäteluokat koetaan tavallisesti tilastollista analyysiä häiritseviksi tekijöiksi. Nämä ajatellaan tutkimuksen virhelähteiksi ja sen luotettavuutta heikentäviksi tekijöiksi. Ronkaisen (1999a, 127) mukaan jäteluokkien analyysistä tulee kuitenkin tärkeää, jos aineistoa käytetään tutkijan ja vastaajien episteemisten positioiden ja merkitysmailmojen erittelyyn. Ajateltaessa surveyvastaamista vuorovaikutuksena, jäteluokat voivat kertoa joko vuorovaikutuksen epäonnistumisesta, toisin sanoen vastaaja ei ole ymmärtänyt, mitä tutkija kysymyksellä tarkoittaa. Yhtäältä ne voivat kertoa kommunikoinnin eroista, ja niiden tarkastelu kertoo tutkimuksen kontekstuaalisuudesta sekä voi tarjota tutkijalle uusia tulkintakehyksiä (ks. myös Briggs 1986, 110).

”En osaa sanoa”-vastaukset voivat kertoa merkityksistä. Niiden kautta voi selvittää, ymmärtävätkö vastaajat kysymyksen samoin, kuinka vierasta tai tuttua kysymyksen puhemaailma on tai löytyykö kysymyksen merkitys-



maailmasta taustaryhmittäisiä siirtymiä. Vastaamatta jättämisen tendenssit kysymysryhmittäin kertovat myös erilaisista tavoista ymmärtää kysymys ja vastaajien toimijuudesta suhteessa kyselylomakkeen esittämään maailmaan. (Ronkainen 1999a, 127; ks. myös Briggs 1986, 110.) Omat tuloksetni osoittivat, että parisuhdeväkivaltaa kartoittanut kysymys ei ole tavoittanut kaikkien naisten väkivaltakokemuksia samoin tai kuten Ronkainen (1999a, 139) asian ilmaisisi, ei ole kutsunut tasapuolisesti kaikkia vastaamaan. Erityisesti vanhemmat, vähemmän koulutetut naiset, ja ne, joista parisuhteeseen liittyvistä asioista (kuten parisuhteen laadusta ja miehen kontrollikäyttäytymisestä) oli vaikeaa puhua, olivat jättäneet vastaamatta väkivaltaa selvittäneeseen kysymykseen.

Ronkainen (1999a) analysoi omassa väitöskirjassaan haastattelututkimusta vuorovaikutustilanteena. Tarkastelu keskittyi siihen, miten survey kulttuurisena puhemaailmana ohjaa vastaajaa sekä kohteen ja haastattelijan roolijakoja. Analyysi keskittyi erityisesti siihen, miten vastaajien vastaamistyyli kertovat heidän subjektiviteetistaan. Tulosten mukaan naisten vastaustyyli on erilainen kuin miesten; naiset epäröivät, eivät tiedä (paljon ”en osaa sanoa” –vastauksia), rönsyilevät (käyttävät useita vaihtoehtoja) ja vastaavat äärimmäisesti, eli suosivat Likert-asteikon<sup>12</sup> ääripäitä. Naiset eivät pidä asioita erillään, mikä tarkoittaa vähäistä poissulkevuutta ja sitä, että he arvioivat itseä ja toisia samoilla kriteereillä. Perinteisestä surveyn näkökulmasta tämänkaltaisen vastaus on huono; vastaaja ei valitse selkeästi. Tämä voidaan tulkita myös siten, että naiset ymmärtävät asioiden ristiriitaisuuden ja moniulotteisuuden, kestävät eroja ja sitä, että minun perspektiivini ei ole itsestään selvästi muiden mitta, kun taas miesten vastaustyyliä voidaan tulkita siten, että he vastaavat yksituumaisemmin, pohtimatta ja ovat sokeita minän ja muiden erottamiselle. Sukupuolten väliset erot samoin kuin naisten keskinäiset erot vastaamistyyliessä ovat tutkimuksen mukaan selkeitä. Naiset eroavat tutkimuksessa käytetyillä vastaamistyyliä kuvaamaan käytetyillä muuttujilla toisistaan ja miehet jakavat keskenään samanlaisen tyylin toimintakulttuurista, paikkakunnasta ja sukupolvea toiseen. Naisten väliset keskinäiset erot voivat Ronkaisen (1999a, 227, myös 208) mukaan selittyä sillä, että hänen tutkimuksessaan mukana olleiden naisten sukupolvien (synt. 1914–35) elämän aikana on tapahtunut monia heidän elämän valinnanmahdollisuuksiin vaikuttaneita muutoksia, jotka rakentavat naisille julkista puhujan paikkaa. Nuoremman sukupolven vastaaminen muistuttaa enemmän miesten vastaamista. Nuoret naiset miehistyvät vastaamistyylin suhteen.

Omassa aineistossani sukupolvien muutos on vielä selkeämpi, sillä tutkimukseeni osallistuneiden ikäjakama on laajempi (vuosina 1933–79-syntyneet) ja tuona aikana on tapahtunut monenlaisia naisen elämään vaikuttaneita muutoksia, kuten edellisissä luvuissa osoitin. Ronkaisen (1999a,

---

12 Viisiportainen mielipidettä selvittävä asteikko, jossa vastaajaa pyydetään ottamaan kantaa vaihtoehtojen välillä. Tyypillinen skaalaus on ”erittäin paljon”, ”melko paljon”, ”ei kumpaakaan”, ”melko vähän” ja ”erittäin vähän”.

144) mukaan vastaustyyli kertovat siitä, kuinka hyvin surveyn tarjoama puhujanpaikka ja vastaajan eletty kokemus ja sukupuolitettu ruumis kohtaavat. Se, että nuoret naiset ottavat tutkimuksessa puhujaposition helpommin vastaan, kertoo sekä heidän koulutustasostaan että tuttuudestaan surveyn puhemaailman kanssa. Korkean iän ja matalan koulutustason yhteys ”en osaa sanoa” -vastausten yleisyyteen on tuttua muistakin vastaamista tarkastelleista menetelmällisistä tutkimusta (esim. Groves 1989). Nuoret taas ovat tottuneet kyselytutkimuksiin ja vastaamaan ”rasti ruutuun” -menetelmällä. Monivalintatehtävät ovat heille tuttuja jo koulusta samoin kuin kyky eritellä kokemuksia ja tuntemuksia.

Mielenkiintoista analysoimani aineiston tuloksissa on se, että vastaamatta jättäminen liittyy selkeämmin parisuhteeseen sensitiivisenä tutkimusaiheena kuin väkivaltaan. Vastaajista on vaikea eritellä parisuhdetta käsitteleviä aiheita kyselylomakkeella ja siten väkivalta parisuhteessa koetaan vaikeasti lähestyttäväksi aiheeksi. Parisuhde näyttää olevan sensitiivisempi tutkimusaihe kuin väkivallan kokemukset. Tähän löytyy monia selityksiä (ks. *Violence against women as conveyed by surveys*). Eri ikäisillä naisilla voi olla erilaiset käsitykset siitä, millainen kontrolli on normaalia parisuhteessa. Vanhemmat naiset ovat vuosien myötä mukautuneet avioliiton mukanaan tuomiin rajoituksiin ja miehen kontrollin käyttöön. Artikkelissani *Modernisaation paradokseja* logistisella regressioanalyysillä tehdyissä malleissa vanhimmassa ikäryhmässä (45–64 -vuotiaat) miehen kontrollikäyttäytymisellä ei ollut enää yhtä suurta vaikutusta väkivallan yleisyyteen kuin muissa ikäryhmissä. Perinteiset käsitykset miehen oikeuksista parisuhteessa voivat vieläkin vaikuttaa vanhempien naisten käsityksiin, vaikka lainsäädännöllisesti tällaiset oikeudet on purettu. Myös parisuhteessa ja erityisesti väkivaltaisessa parisuhteessa eläminen vaikuttaa käsityksiin normaalista parisuhteesta ja se, että parisuhdekokemuksille ei ole vertailukohtia (ks. edellä luku 4.3.; vrt. Hydén 1995)

Kaikki naiset eivät myöskään välttämättä halua reflektoida parisuhdettaan kyselyn kysymysten kautta. Sukupuolineutraalin ajattelutavan omaksumisella on oma osuutensa tässä. Suomalaisessa ajattelutavassa, jossa kaikki on kiinni itsestä eikä sukupuolesta (ks. Julkunen 1999, 98), väkivaltaa ei haluta tunnistaa omassa parisuhteessa, sillä väkivallan näkeminen rikkoisi harhan sukupuolten välisestä tasa-arvosta. ”Kaikki on kiinni itsestä” -ajattelutapa johtaa helposti naiset tuntemaan itsensä syylliseksi väkivaltaan, mitä tukevat naistenlehtien ja oppaiden parisuhdeterapiapuheet ja -kirjoitukset. Osa nuorista naisista, mutta eivät välttämättä kaikki, pystyy kertomaan parisuhteensa ongelmista ulkopuolisille ja tätä kautta mahdollisesti irrottautumaan syyllisyyden kokemuksista (ks. *Age and Meanings of Violence*).

Suomalaisessa kulttuurissa yksityisyyden säilyttäminen on tärkeää. Tästä seuraa, etteivät kaikki suomalaiset naiset tahdo puhua väkivallan kokemuksistaan eivätkä myöskään tahdo, että ulkopuoliset puuttuvat heidän asioihinsa. Vastaamisessa tämä näkyy siten, etteivät he tahdo reflektoida kokemuksiaan kyselylomakkeelle. Riippumattomuus ja selviytyminen omin

avuin ovat kulttuurissamme vaalittuja ihanteita, ja yksityisyys on suojelemisen arvoista (Lahti 2001, 158–159). Haluttomuutta kertoa tutkimuksessa kokemastaan parisuhdeväkivallasta voidaan tulkita myös kulissien (Jalilinoja 1999) tai onnellisuusmuurin ylläpitämiseksi (Roos 1987). Kyse on tuolloin vastaajien aktiivisesta valinnasta, jossa vastaajat eivät kerro ongelmistaan vaan silottelevat todellisuutta ja kuvaavat julkisivua. Julkisivun kuvaaminen on tyypillistä ihmiselle silloin, kun he kertovat itsestään muille sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa.

Miten sitten tulkitaan sitä, että vastaaja on kertonut kokeneensa väkivaltaa parisuhteessa, hyvin rajuakin väkivaltaa, esimerkiksi pään hakkaamista, mutta hän ei kerro väkivallan yksityiskohdista? Parisuhdeväkivallan monimuotoisuutta käsitelleessä artikkelissani (*Complexity of Patterns of Violence*) tarkastelin osittaiskatoa tästä näkökulmasta. Etsiessäni aineistosta erilaisia väkivallan luonnehdintoja käytin menetelmänä ryhmittelyanalyysejä. Ryhmittelyanalyysejä käytettäessä puuttuvat tiedot ovat ongelmallisia, joten pudotin analyyseistä pois ne tapaukset, joilla oli puuttuvia tietoja analyysin keskeisissä ulottuvuuksissa. Tällöin aineiston ulkopuolelle jäi eniten naisia ryhmästä, jotka kärsivät yhä pitkään kestäneestä väkivallasta, jota nimitin *parisuhdeterroiksi* sekä ryhmästä, johon kuuluvat olivat satunnaisesti kärsineet vakavasta väkivallasta ohi menevänä *episodina menneisyydessä*. Tulkitin tulosta siten, että väkivallan keskellä elävien naisten voi olla vaikea eritellä kokemustaan kyselyssä, koska väkivallan kokemus on niin traumaattinen. Traumaattisen kokemuksen läpikäynyt voi kokea vaikeuksia muodostaa kertomuksia tapahtuneesta ensiksikin siksi, että häneltä usein puuttuvat sanat, jotka kuvaisivat kokemusta, toiseksi koska hänellä ei ole ymmärättäviä kuulijoita. Traumaattisen kokemuksen seurauksena henkilö voi menettää luottamuksensa ruumiilliseen koskemattomuuteen. Ruumiista tulee haavoittuva ja se voidaan kokea viholliseksi. (Brisson 1997, 17–20.) Erilaiset psykosomaattiset ja psyykkiset oireet kertovat ruumiin reagoimisesta väkivaltaisiin tapahtumiin (Ronkainen 2001; Arias 1999). Tulkinta nostaa esiin kaksi vastaamattomuuden syytä, muistamisen ja kokemuksen traumaattisuuden. Kuten edellä kerroin, väkivallasta aiheutuneet fyysiset vammat helpottavat tapahtuman määrittämistä väkivallaksi sekä tapauksen muistamista jälkikäteen, mutta traumaattisen kokemuksen läpikäyminen voi vaikeuttaa myös päinvastoin, siten ettei tapahtumaa tai ainakaan sitä koskevia yksityiskohtia haluta muistaa eikä tapauksesta pystytä kertomaan muille (*Violence against women as conveyed by surveys*; ks. myös Ronkainen 2001). Omat analyyseini osoittavat, että kokemuksen traumaattisuus ja siitä aiheutuneiden vammojen yhteys vastaamattomuuteen ei ole suoraviivainen. Nämä tekijät eivät olleet yhteydessä parisuhdeväkivaltakysymykseen vastaamattomuuteen. Näyttää siltä, että traumaattisuus on enemmän yhteydessä vaikeuteen muistaa väkivaltatapauksen yksityiskohtia kuin tapauksen muistamiseen sinänsä.

Kun väkivalta oli tapahtunut kauan sitten, sitä koskevia yksityiskohtia voi olla vaikea muistaa, niitä ei haluta enää muistella tai tapaus ei ollut

merkittävä kokijalleen ja siksi sitä koskevia yksityiskohtia ei haluttu kertoa tutkimuksessa. Kyse on ilmeisesti ollut asiasta, jota ei ole haluttu kokonaan paljastaa tutkijalle (vrt. edellä julkisivun kuvaaminen). Kun vastaamista ajatellaan vuorovaikutuksena, osittaiskadon tulkinnan mahdollisuudet kasvavat. Tulkinnassa jää tilaa vastaajan omalle aktiivisuudelle tehdä valintoja sen suhteen, mitä hän haluaa kertoa kokemuksestaan. Perinteisestihän vastaaja ajatellaan passiiviseksi niin viktimologisissa tutkimuksissa kuin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tutkimiseen erikoistuneissa tutkimuksissakin (ks. esim. Walby & Myhill 2001; Lundgren ym. 2001). Esimerkiksi ruotsalaisen kyselytutkimuksen tekijät Lundgren ym. (2001) olivat raporttinsa metodologisessa osassa huolissaan siitä, että naiset eivät tunnista kokemaansa väkivaltaa väkivallan normalisoitumisen takia. Raporttinsa lopussa he keskustelivat siitä, kuinka se, että naiset eivät olleet tunnistaneeet nykyisissä parisuhteissaan kokemaansa väkivaltaa samalla tavoin kuin päättyneissä parisuhteissa koettua, selittää eroa väkivallan yleisyydessä näiden kahden välillä. Tässä tulkinnassa ei ajatella, että kyseessä voi olla naisten aktiivinen valinta siitä, mitä he kertovat tutkimuksessa.

## 5.2 *Kenen äänellä survey puhuu?*

Surveyä ajatellaan usein julkisena puhetilanteena, jolloin tilastohaastattelun mittakeppinä ei ole niinkään ihmisen oma kokemus vaan julkisen käsitys, yleinen mielipide. Tämä ei tarkoita sitä, että lomakehaastattelussa ei voisi keskustella yksityisistä asioista tai että haastattelussa ei olisi yksityisempiä ja julkisempia vaiheita, vaan sitä, että lomakekyselyssä yksilökokemus kierrättyy yleisen mielipiteen kautta (Ronkainen 1999a, 137). Täten surveyhaastattelun puhetilanne kutsuu esiin yleisen, ei-kenenkään kokemuksen vertailukohteeksi ja osoittaa vastaajalle yleistetyn toisen puhujaposition. Kenen ääni surveyssä sitten puhuu? Tutkijan vai vastaajan?

Postmodernin kritiikin mukaan surveymenetelmä on käytäntö, joka konstruoi todellisuutta. Aineistonkeruumenetelmät ja analyysitavat määräävät, mitä voidaan kysyä, mikä hyväksytään vastaukseksi ja miten tiedoksi nimetty tunnistetaan tiedoksi. Näin surveytutkimus tulee helposti toistaneeksi itseään ja omaa historiaansa ja tulokset ovat usein yllätyksettömiä ja yleisiä. Kokemusten erilaisuus ja merkitykset katoavat samuuden sumuun (Ronkainen 1998b, 239; vrt. Lehto 1996, 151). Naisten parisuhdeväkivallan kokemusten luonnehdintoja tarkastellut artikkelini (*Complexity of Patterns of Violence*) osoitti, että surveytutkimuksen avulla voidaan tuoda esiin erilaisia parisuhdeväkivallan kokemuksia. Eivät kaikki kokemukset katoa surveyssä samuuden sumuun. Tulokset toivat esiin ainakin neljää eriluonteista väkivaltaa, jotka poikkesivat toisistaan väkivallan vakavuuden, sen fyysisten ja henkisten seurauksien ja väkivallan kestoja kuvaavien ulottuvuuksien suhteen. Tällainen analyysi edellyttää tietenkin, että kyselylomaketta laadittaessa on otettu huomioon mahdolliset erot väkivallan kokemuksissa ja näille erojen huomaamiseen herkistytään analyysissä ja tulkinnassa.

Parisuhdeväkivaltaa ja väkivallan yksityiskohtia selvittäneiden kysymysten osittaiskadon analyysit osoittavat, että vastaajat ovat vastanneet kyselyyn monenlaisista lähtökohdista tuoden mukanaan oman elämänkokemuksensa ja ymmärryksensä. Surveyssä esiin tuleva puhe on paljon moninaisempaa kuin mitä tulokset ensi lukemalta näyttivät. Analyysit osoittavat, miten sensitiivisestä ja herkästä tutkimusaiheesta on kyse ja miten vaikeaa parisuhteeseen liittyvistä asioista puhuminen on toisille, erityisesti aineistoni vanhemmille naisille. Iän ja väkivallan merkityksiä (*Age and Meanings of Violence*) selvittänyt artikkelini osoitti, että erityisesti lievän väkivallan, josta ei ole aiheutunut varsinaisia fyysisiä vammoja, ilmoittaminen surveytutkimuksessa vaihtelee paljon iän mukaan. Nuoret naiset ovat herkempiä tunnistamaan kokemansa väkivallan. Tämä saattaa johtua osittain siitä, että nuorilla naisilla on erilainen tapa puhua väkivallasta, mutta myös tottumuksesta hyödyntää julkista puhetilannetta. Vaikka surveyn vastauksissa painottuu niiden ääni, jotka pystyvät puhumaan aroista aiheista, surveyssä löytyy myös niiden vastaajien ääni, joille aihe on vielä liian sensitiivinen keskusteltavaksi. Surveytutkimus pystyy paikantamaan, keitä nämä naiset ovat. Tähän ei välttämättä pystytä kvalitatiivisissa tutkimuksissa, sillä niihin tyypillisesti valikoituvat ne, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä puhumaan parisuhteessa tapahtuneesta väkivallasta.

Tutkimuksessa, erityisesti feministisessä tutkimuksessa on pidetty tärkeänä äänen antamista tutkittavalle. Yleensä ajatellaan, että kvalitatiivinen tutkimusote, jossa haastateltava voi vuorovaikutuksessa tutkijan kanssa kertoa vapaasti omasta kokemuksestaan mahdollistaa tämän paremmin. Tällöinkin on tärkeää, että haastateltava voi mahdollisimman paljon ohjata vuorovaikutustilannetta. Tosin viime aikoina on kyseenalaistettu kvalitatiivisenkin tutkimuksen mahdollisuutta autenttiseen tutkittavien äänen esiin tuomiseen (esim. Honkatukia ym. 2003, 3). Briggsin (1986, 123) mukaan millään haastattelulla ei oikeastaan pystytä antamaan ääntä tutkittavalle. Haastattelija ohjaa haastattelun kulkua ja sisältöä, eikä haastateltava saa vapaasti kertoa omaa näkemystään. Briggs onkin kritisoinut feminististä metodologiaa siitä, että vaikka tutkimuksessa tavoitteena on, että haastateltavat saavat omin sanoin puhua kokemuksistaan, mikä sinänsä on Briggsin mukaan hyvä tavoite, tulosten analysoinnissa ei oteta huomioon haastattelijan ja haastattelutilanteen vaikutusta. Äänen antaminen onnistuu parhaiten silloin, kun vastaajan annetaan puhua suoraan lukijalle. Kirjoittaessaan tuloksista tutkijat helposti käyttävät tutkittavien vastauksia vahvistamaan omaa tulkintaansa ja omia tutkimusintressejään (MacMillan 1996, 145).

Voidaanko surveyllä ylipäätään antaa ääntä tutkittaville? Kuuluuko surveyssä vain tutkijan ääni, tutkijan tulkinta vastauksista hänen omiin kysymyksiinsä? Tarkasti ottaen ajatus näyttää mahdottomalta, sillä postikyselyssä vastausten formaatti on tiukasti etukäteen säädelty. Mutta entä jos asiaa ajatellaan laajemmin, jolloin äänen antamista on myös se, että pitkään vaiettu asia tulee julkisuuteen ja asian julkisuuteen tulemisella muutetaan vanhoja kangistuneita ajattelutapoja. Usko, toivo, hakkaus –tutkimuksen

tulokset ovat omalta osaltaan vaikuttaneet siihen, että naisiin kohdistuvasta väkivallasta on alettu keskustella Suomessa. Survey mahdollisti näin yksittäisten naisten, joiden ääni yksin ei olisi kuulunut, osallistumisen yhteiskunnalliseen keskusteluun osana laajempaa tutkimusta. Keskustelu parisuhdeväkivallasta niin sanottua neutraalia tilastotietoa hyväksi käyttäen ja sen asian kauhistelu, kuinka yleistä parisuhdeväkivalta on Suomessa, on mahdollistanut asiasta keskustelun niin työpaikan kahvipöydissä kuin lehtien sivuillakin. Julkaistuissa lehtiartikkeleissa aiheen tärkeyttä ja painoarvoa perustellaan tilastollisen tutkimuksen tuottamilla luvuilla. Tämä näkökanta haastaa empiiriseen sosiaalitutkimukseen kohdistetun kritiikin, jonka mukaan tilastotutkimus nähdään vallan välineenä, jonka avulla tiede uusintaa hallinnon instituutioiden arvomaailmaa ja intressejä. Sen mukaan ”surveytutkimus toistaa kuvaa todellisuudesta tavalla, joka vastaa modernin yhteiskunnan hallitsevien eliittien tarvetta kontrolloida kansalaisia. Se pönkittää sekä vallitsevaa kuvaa todellisuudesta että sen vallanjakoja pikemminkin kuin ottaa haltuun todellisuutta”. (ks. kritiikistä esim. Ronkainen 1998b, 236; Ronkainen 2004). Usko, toivo, hakkaus -tutkimus on nimenomaan rikkonut vallitsevaa kuvaa suomalaisesta tasa-arvosta. Naisiin kohdistuvan väkivallan käsitteleminen julkisuudessa ja erityisesti sen osoittaminen, että ongelma koskettaa muitakin, on helpottanut yksittäisten naisten omista kokemuksista kertomista.

### 5.3 *Surveyn tuottama kuva väkivallasta*

Erilaisten uhritutkimusten (yleiset uhritutkimukset, perhekonfliktitutkimukset, naisuhritutkimukset) tulosten vertailut osoittavat, että samantyyppisillä mittareilla kerätyissä tuloksissa on suuria eroja erityisesti lievien väkivaltatapauksen ottamisesta mukaan väkivaltaan. Lievyyttä koskevat arviot perustuvat yleensä näissä tutkimuksissa yksittäisiin tekoihin, jossa ei oteta huomioon väkivallan fyysisiä ja henkisiä seurauksia. (*Age and Meanings of Violence*; Heiskanen 2002). Esimerkiksi Yhdysvalloissa rikosuhritutkimusten mukaan vain 0,02–1,1 prosenttia naisista oli joutunut väkivallan kohteeksi vuoden sisällä, kun vastaava osuus perhekonfliktitutkimuksessa oli 16 prosenttia (Straus 1999, 23). Suomessa taas yleisen uhritutkimuksen mukaan kyselyä edeltäneen viimeisen vuoden aikana miehen tekemän väkivallan kohteeksi joutui 8 prosenttia, samaan aikaan tehdyn Naisen turvallisuus 1997 -kyselyn mukaan taas 14 prosenttia (Heiskanen & Piispa 1998, 58). Markku Heiskanen (2002) on tarkastellut laajasti uhritutkimusten metodologiaa ja niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat eri tutkimusten tuottamien lukujen välisiin eroihin. Yhdysvaltalaisten tutkimusten vertailu osoitti, että ne mittaavat eri asiaa. Uhritutkimuksissa ilmoitetut väkivaltatapaukset olivat vakavampia; tutkimuksesta riippuen 52–76 prosentissa tapauksista seurasi fyysinen vamma kun taas perhekonfliktitutkimuksessa vammoja aiheutui vain 1–3 prosentille vastanneista (Straus 1999, 23). Osa eroista selittyy tutkimusten erilaisella kehityksellä, siis sillä, esitelläänkö tutkimus rikoksen



uhriksi joutumista vai perheen sisäisiä konflikteja selvittäväksi, väkivalta-kysymyksen esittelyllä ja sillä, miten laajasti väkivaltaa on kysymyksellä kartoitettu (*Violence against women as conveyed by surveys*; Heiskanen 2002). Lukijan kannalta tämä on hämmäntävää, mutta asian tekee ymmärrettäväksi sen muistaminen, että väkivallan määrittely on hyvin subjektiivista (ks. luku 3.1). Väkivallan mittaamisen suurimmaksi ongelmaksi onkin noussut mahdollisimman hyvin vastaajien kokemuksia tavoittavan ja kattavan määritelmän löytäminen sekä tutkimuksen sisäinen validiteetti.

Suomalaisten tutkimustulosten eroa Heiskanen (2002, 234; ks. myös *Violence against women as conveyed by surveys*) selittää naisuhritutkimuksen spesifimmällä kontekstilla, joka on suunniteltu ottamaan huomioon parisuhdeväkivallan luonnetta ja naisten elämää. Lisäksi kysymysten esittäminen listaamalla väkivaltaa kuvaavia tekoja ja esittämällä kysymykset tekijäryhmittäin auttoi varmasti vastaajia sekä tunnistamaan että muistamaan lievempiä väkivallan muotoja, jotka eivät vastaa yleisiä käsityksiä väkivallasta. Ennen parisuhdeväkivaltaa selvittänyttä kysymystä kysyttiin samansisältöisellä kysymyksellä väkivallan kokemuksia tutun tai tuntemattoman taholta kohdatusta väkivallasta. Tämä ohjasi vastaajia ajattelemaan, että on kyse samanlaisesta ilmiöstä.

Kaiken kaikkiaan vaihtelut väkivallan ilmoittamisessa eri tutkimusten välillä syntyvät Heiskasen (2002, 234) mukaan siitä, ilmoitetaanko kyselyssä lievemmat pahoinpitelyt ja uhkailut vai ei. Systemaattista vaihtelua tuloksiin saattaa syntyä väkivallan salaamisesta, unohtamisesta tai kysymysten käsittämisestä eri tavoin, kuin mitä tutkija on tarkoittanut (Heiskasen 2002, 235). Omat analyysini parisuhdeväkivaltaa kartoittaneeseen kysymykseen vastaamattomuudesta osoittivat, että erityisesti vanhemmat, vähemmän koulutetut naiset, ja ne, joista parisuhteeseen liittyvistä asioista oli häpeällistä puhua, olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen, jossa selvitettiin listaamalla erilaisia väkivallan tekoja sitä, onko nykyinen puoliso käyttänyt joskus väkivaltaisesti vastaajaa kohtaan (*Violence against women as conveyed by surveys*). Naisen turvallisuus 1997 -tutkimus tavoitti nuorten naisten väkivaltakokemukset parhaiten. Tulokset palauttavat kysymyksen takaisin surveymenetelmään ja vastaamisen problematiikkaan. Surveyn kielii puhuttelee koulutettuja ja nuoria paremmin kuin muita väestönosia (ks. myös Galtung 1977; Mirrlees-Black ym. 1998). Tämä vaikuttaa surveyn tuottamaan kuvaan parisuhdeväkivallasta.

Surveyn etuna on se, että jotkut haastateltavat kokevat surveyhaastattelun puhemaailman erityisen hyväksi puheen muodoksi, koska se sallii heidän puhua asioista, jotka syvähaastattelussa vaatisivat aivan toisenlaista sanastoa ja luottamuksellista suhdetta (esim. Briggs 1986). Surveyn tarjoama julkisen puheen maailma voi tarjota mahdollisuuden puhua sensitiivisistä aiheista tavalla, jossa asia etäännytetään. Puhuminen ei johda paljastuksiin, kun siitä ei haluta vielä kertoa kaikille. Tämä voi selittää sitä, miksi survey puhuttelee erityisesti nuoria naisia. Anonyymissä kyselylomakkeessa väkivallasta voi olla helpompi kertoa, ilman että kertominen edellyttäisi kerto-

jalta jonkinlaisia toimenpiteitä tilanteen ratkaisemiseksi. Kerrottaessa väkivallasta läheiselle vastaanottaja odottaa kertojalta jonkinlaista ratkaisua tilanteen selvittämiseen. Kun vielä yksityisyyden säilyttäminen on kulttuurissamme tärkeää, kertominen väkivallasta anonymisti kyselylomakkeella, jota voidaan pitää neutraalina, voi olla helpompaa kuin kertominen siitä kasvokkain ammattiauttajille (ks. *Violence against women as conveyed by surveys*).

Suomessa tehdyn naisiin kohdistuvaa väkivaltaa selvittäneen kyselytutkimuksen yleistulokset antoivat ehkä liiankin lievän kuvan väkivallasta, sillä yleiskuvassa väkivallan vakavimmat ääripäätt peittyvät helposti yleisempien keskiarvojen varjoon. Nuoret naiset ilmoittivat Naisen turvallisuus 1997 -tutkimuksen mukaan kokeneensa miehen tekemää väkivaltaa enemmän kuin vanhemmat naiset. Väitöskirjani artikkelit ovat osoittaneet, että nuoret naiset olivat paremmin edustettuina aineistossa (*Violence against women as conveyed by surveys*) ja nuoret naiset olivat herkempiä tunnistamaan kokemuksensa väkivallaksi kuin vanhemmat ja näin ollen vanhempien naisten lievempiä väkivaltatapauksia on saattanut jäädä aineiston ulkopuolelle (*Age and Meanings of Violence*). Kun vielä tutkimuksessa nuorten naisten usein lievemmat väkivaltatapaukset ovat paremmin edustettuina, tutkimuksen tuottama kuva erityisesti väkivallan seurauksista on oletettavasti todellista lievämpi. Väkivallan jatkuessa vakavammat väkivaltatapaukset korvaavat usein lievemmat, mistä seuraa, etteivät pidempään väkivaltaisissa parisuhteissa eläneet naiset enää muista lievempiä väkivallan tapauksia (ks. lisää *Age and Meanings of Violence*). Väkivallan yleisyyttä nykyisessä parisuhteessa kuvaavista luvuista ovat karsiutuneet eronneiden kokemukset, joita kyselyssä selvitettiin erikseen. Lisäksi naiset, jotka olivat kokeneet erityisen vakavaa väkivaltaa, jota luonnehdin parisuhdeterroriksi (*Complexity of Patterns of Violence*), olivat muita ryhmiä useammin jättäneet kertomatta väkivallan yksityiskohdista, mikä vaikuttaa osaltaan todellista lievemmän kuvan tuottamiseen väkivallasta surveyssä.

Carol Hageman-White (2001, 753) huomauttaa, että kohdistamalla kysely naisille, kuten naisiin kohdistuvan väkivallan selvittämiseen erikoistuneissa tutkimuksissa on tehty, saavutetaan korkeammat vastausprosentit ja väkivallan yleisyysluvut kuin muuten. Hän tulkitsee tämän johtuvan osittain naisten emansipoitumisesta (empowerment) ja sen lisäksi siitä, että tutkimuksen kontekstissa on kyetty ottamaan paremmin huomioon väkivallan sukupuolispesifit muodot ja näin kyetty helpottamaan naisten väkivaltatapauksien muistamista. Suomessa Naisen turvallisuus -tutkimuksen vastausprosentti ei ollut mitenkään poikkeuksellisen korkea verrattuna muihin Tilastokeskuksen tutkimuksiin (Heiskanen 2000, 131). On totta, että spesifimmällä kysymyksen asettelulla tavoitettiin paremmin naisten väkivallan kokemuksia, mutta on vaikea kuvitella, että naiset olisivat yhteistuumin lähteneet haastamaan suomalaista yhteiskuntaa tutkimuksen välityksellä – etenkin kun tulokset (*Age and Meanings of Violence*) osoitti-



vat, kuinka vaikeaa joillekin naisryhmille on puhua parisuhteeseen liittyvistä ikävistä asioista.

Erilaisilla kyselytutkimuksilla, joilla naisiin kohdistuvaa väkivaltaa on selvitetty, on kullakin omat pätevyysalueensa. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan erikoistuneet kyselyt ja perhekonfliktitutkimukset tavoittavat lievempää väkivaltaa kuin piilorikollisuuden selvittämiseen erikoistuneet rikosuhritutkimukset. Naisen turvallisuus 1997 -tutkimus tavoitti sellaista naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa, jota ei yleensä tavoiteta tutkimuksissa, joiden haastateltavat on kerätty erilaisten auttajatahojen, esimerkiksi turvakotien kautta. Tällaisia ryhmiä ovat erityisesti *nuoret naiset*, joiden kohdalla miehen väkivaltaisuus ei ole kestänyt vielä pitkään ja naiset, joiden kokemaa väkivaltaa olen luonnehtinut *henkiseksi piinaksi*. Surveyllä ei sen sijaan pystytty kuvaamaan hyvin väkivaltaisen parisuhteen dynamiikkaa, väkivallan kokemuksellisuutta ja niitä hajoamisen ja ahdistuksen tunteita, joita väkivalta aiheuttaa. Näiden kuvaamiseen tarvitaan laadullisempaa tutkimusotetta.



## 6 Lopuksi

Naisiin kohdistuva väkivalta, nimenomaan sukupuolistuneena väkivaltana, määriteltiin sosiaalisesti ongelmaksi laajemmassa mittakaavassa Suomessa vasta 1990-luvulla. Aikaisemmin parisuhteessa tapahtuva väkivalta käsitettiin perheen sisäisenä ongelmana. Nostamalla parisuhteen väkivalta esiin naisiin kohdistuvana väkivaltana, huomiota kiinnitettiin sukupuolten väliin valtaeroihin ja väkivaltaan yhtenä keinona pitää yllä näitä valtaeroja ja maskuliinista kulttuuria. Väitöskirjani aineistona oleva kyselytutkimus miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta Usko, toivo, hakkaus -raportissa julkaistuine tuloksineen on ollut mukana määrittelemässä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa sosiaalisesti ongelmaksi.

Olen artikkeleissani tarkastellut kysymystä, miksi juuri nuoret naiset joutuvat parisuhteissaan väkivallan uhreiksi, vai onko kyse erilaisesta väkivallan tulkinnasta. Nuorilla naisilla on käytettävissään hyvinvointivaltion luomat mahdollisuudet ja heidän olettaisi olevan tasa-arvoisia ja moderneja. Ottamalla kohteeksi iän väkivallan sosiaalisena ja kulttuurisena kontekstina olen voinut tarkastella, miten väkivalta muuttuu parisuhteessa ajan myötä sekä mitä ovat väkivallalle annettujen merkitysten muutokset niin väkivallan keston kuin kulttuurissa tapahtuneiden muutosten suhteen.

Olen tutkimuksessani pyrkinyt hahmottomaan, millaisten erilaisten elämäntilanteiden ja -mahdollisuuksien kehystämästä näkökulmasta aineistoni naiset ovat vastanneet kyselyyn ja miten nämä erilaiset elämäntilanteet ja elämisen olosuhteet vaikuttavat sekä väkivaltaan suhtautumiseen, väkivallalle annettuihin merkityksiin ja toimijuuteen väkivaltaisessa parisuhteessa että näistä kertomiseen surveytutkimuksessa. Näin surveyn tuottama kuva väkivallasta ei muodostu vain tietona väkivallan kokemuksesta vaan kuvaan vaikuttaa se, miten survey kykenee tavoittamaan erilaiset elämäntilanteet ja miten vastaamistilanteessa vastaajan elämäntilanne resonoi lomakkeen kanssa.

Tulokset osoittivat, että survey sopii nuorten naisten väkivallan kokemusten tavoittamiseen. Heidän parisuhdeväkivallan kokemuksensa ovat lyhyemmältä ajanjaksolta ja tapauksia on vähemmän kuin vanhemmilla naisilla, joten nuoret naiset pystyvät paremmin erittelemään tapaukset ja muistamaan ne. Heillä on paremmat mahdollisuudet hallita tilannetta, ja pitkäkestoisen parisuhdeväkivallan sosiaaliset ja henkiset vaikutukset, kuten traumatisoituminen, eivät vielä ole vaikuttaneet heidän käsityksiinsä itsestään ja väkivallasta. Nuoret ovat tottuneet vastaamaan kyselyihin ja toisaalta survey on neutraali tapa kertoa väkivallasta, mikä saattaa sopia erityisesti nuorille.

Tulokset osoittivat myös, että nuorten ja vanhempien naisten väkivallan kokemukset poikkesivat toisistaan, ja kokemusten erilaisuus näkyy väkivallan merkityksissä. Vanhemmilla naisilla väkivalta on saattanut kestää pitkään, muuttuen vakavammaksi ajan myötä. Näin ollen he eivät välttämättä muista lievempiä väkivaltatapauksia eivätkä väkivallan yksityiskohtia. Väki-

vallan kokonaiskuvassa tulee esiin niin sanottu harmaan alue, joka on vakavaksi luonnehdittavan väkivallan ja ei-väkivallan välillä. Nuoret kykenevät tulkitsemaan tämän alueen herkemmin. Tämä asettaa menetelmälle vaatimuksen. Tutkittaessa parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa kyselylomakkein on tärkeää kysyä väkivallan kokemuksia koko parisuhteen ajalta, ei vain viimeisen vuoden sisältä. Lisäksi on tärkeää, että kysytään väkivallan luonnetta, kestoa, useutta ja seurauksia selvittäviä kysymyksiä. Tällaisten kysymysten avulla voidaan jälkikäteen arvioida väkivallan eri asteita.

Suomessa vuosina 1980, 1988, 1993 ja 2003 kerättyjen yleisten uhritutkimusten mukaan perheväkivalta ei ole yleistymässä, pikemminkin päinvastoin (Heiskanen ym. 2004, 19). Suhtautuminen väkivaltaan ja parisuhteeseen on kuitenkin muuttunut. Näistä asioista puhutaan nykyään vapaammin, mikä näkyy surveyvastaamisessa. Tutkimukseni tuo esiin monia samaan suuntaan viittaavia tuloksia, joiden mukaan nuorilla naisilla on erilaiset käsitykset parisuhteesta ja väkivallasta kuin vanhemmilla. Tämä näkyy siinä, että he eivät alistu helposti miehen kontrolliin ja heillä on matalampi kynnyks puhua väkivallasta ja erota väkivaltaisesta parisuhteesta. Toisaalta väkivaltaisessa parisuhteessä eläminen muuttaa naisten käsityksiä itsestään ja väkivallasta, joten sukupolvittaiset muutokset suhtautumisessa parisuhdeväkivaltaan voivat olla hitaita. Nuorten naisten kokemaa väkivaltaa oli erilaista kuin vanhempien, eikä heillä useimmilla vielä ollut lasten mukanaan tuomia sidoksia ja velvoitteita, jotka muokkaavat heidän käsityksiään parisuhteesta ja väkivallasta. Väkivallan prosessin ja sen vaikutusten selvittämiseen päästäisiin parhaiten kiinni pitkittäistutkimuksella, jossa samoja ihmisiä haastatellaan useamman vuoden ajan.

Aineisto tuo esiin mielenkiintoisen ristiriidan, jota on vaikea tulkita. Samanaikaisesti kun tulokset osoittavat, että jotakin suhtautumisessa parisuhteeseen ja väkivaltaan parisuhteessä on muuttunut, tulee myös esiin, miten nuoret naiset edelleen elävät väkivallasta sisäistettyjen uskomusten varassa. Nuoret ovat valmiita keskustelemaan väkivallasta parisuhteen ulkopuolella ja heillä on muita sosiaalisia suhteita parisuhteen ulkopuolella, jotka mahdollistavat suhteen reflektoinnin ja vastuun siirtämisen itsen ulkopuolelle. He myös ilmoittavat herkemmin väkivallasta, mikä viittaisi siihen, että väkivaltaan ei alistuta, vaan siihen etsitään ratkaisuja puhumalla asiasta muiden ja puolison kanssa. Tästä huolimatta he tuntevat syyllisyyttä väkivallasta muita useammin. Tulkitsen, että nuorten naisten syyllisyyden tunteet miehen väkivallasta kumpuavat heidän sisäistyneistä uskomuksistaan: heidän olisi pitänyt osata valita paremmin, heidän pitäisi kyetä hoitamaan tilanteet niin, ettei ristiriitoja pääsisi syntymään tai ainakaan he eivät saisi jäädä väkivaltaiseen parisuhteeseen. Ulkopuolelta tulevat vaatimukset tasa-arvoisesta parisuhteesta ja aktiivisesta toimijuudesta synnyttävät häpeän ja syyllisyyden tunnetta siitä, että he eivät täytä näitä vaatimuksia (ks. myös Husso 2003). Taustalla saattaa olla pikemminkin yksilöllistymiseen liittyvä, omaa käyttäytymistä tarkkaileva, minäsuhteen rakentamiseen pyr-

kivä ajatus kuin perinteiseen vastuurationaalisuuteen liitetty pyrkimys pitää perhe koossa (vrt. Nykyri 1998, 105–106).

Tutkimukseni osoitti, että naiset eivät jää passiivisina koteihinsa vaan monet heistä hakevat aktiivisesti apua väkivaltaongelman ratkaisemiseen. Mutta saavatko he apua? Väkivallan kustannuksia selvittäneissä projekteissa (Piispa & Heiskanen 2000; Heiskanen & Piispa 2002) keskustelimme erilaisten auttajatahojen kanssa heidän käsityksistään naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja siitä, miten ongelma ilmenee heidän työssään ja miten uhreja autetaan. Tutkimukset osoittivat, että Suomessa on monenlaisia tahoja, jotka kohtaavat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa työssään. Näkyvimmin asia tulee esiin oikeus- ja terveydenhuoltosektorin eri pisteissä. Sosiaalisektorin työssä naisiin kohdistuva väkivalta tulee esiin usein muiden ongelmien yhteydessä, paitsi tietenkin niissä palvelupisteissä, joissa on keskitytty nimenomaan naisiin kohdistuvan väkivallan hoitamiseen kuten turvakodeissa ja kriisipalvelussa. Yhteiskuntapolitiikan haasteena naisiin kohdistuvan väkivallan hoitamisessa ja ehkäisemisessä onkin hoitomuotojen kehittäminen siten, että ne palvelisivat mahdollisimman hyvin erilaisten avun tarvitsijoiden tarpeita. Nyt ongelmana näyttää olevan, että sektorijajattelu on johtanut siihen, että auttajat kiinnittävät huomiota vain oman erikoistumisalueensa ongelmiin eivätkä tunnista ongelmien taustalla olevaa väkivaltaa. Esimerkiksi päihdehuollossa tunnistetaan vain päihdeongelma ja lastensuojelussa lasten pahoinvointi. Sektorijajattelusta seuraa, että naiset ja heidän perheensä voivat käydä samanaikaisesti monilla auttajilla, mutta auttajatakaan eivät aina tiedä, että perheen kanssa työskennellään jo toisaalla eikä kukaan hoida perheen ongelmia kokonaisvaltaisesti. Auttajatahojen välistä yhteistyötä pitäisi kehittää ja keinotekoiset esteet poistaa. (Heiskanen & Piispa 2002, 36.)

Yhtenä auttamisen esteenä on, että auttajat eivät aina tunnista naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja sen aiheuttamia seurauksia osittain siksi, että se kietoutuu muihin ongelmiin (Perttu 1999, 26; Piispa & Heiskanen 2000, 49–51). Työntekijät ovat oppineet tunnistamaan tietyn luonteisen väkivallan ja kykenevät vastaamaan parhaiten näiden naisten tarpeisiin. Aineistosani eniten apua erilaisilta auttajatahoilta olivat hakenneet *parisuhdeterroria* kokeneet naiset. Näiden naisten elämässä kohtaavat useat ongelmat ja he ovat tulleet tutuiksi auttajatahojen kanssa. Sen sijaan *nuoria naisia*, joiden kohdalla väkivalta ei ole vielä kestänyt kovinkaan kauan, auttajat eivät välttämättä tapaa eivätkä tunnista väkivaltaa heidän ongelmiansa taustalla. Nuorilla naisilla on valmiudet hakea apua, mutta onko yhteiskunnalla valmiuksia kohdata heidän tarpeitaan? Monet auttajat ovat keskittyneet auttamaan erityisesti lapsiperheitä; näitä ovat turvakodit, kunnalliset kasvatus- ja perheneuvolat ja useimmat yksityiset pari- ja perheterapiayksiköt. Nuoret naiset, joilla ei ole lapsia, jäävät näiden palveluiden ulkopuolelle. Nuoret naiset eivät myöskään tutkimukseni mukaan ole kovinkaan halukkaita hakemaan apua viranomaisilta. Avun hakemisen esteenä on voi olla se, ettei sellaisia tahoja, joista he apua voisivat hakea, ole tarjolla. Heitä voisivat

puhutella erityisesti niin sanotut matalan kynnyksen auttajatahot, kuten väkivaltaa kokeneiden naisten keskusteluryhmät, mutta näitä ei ole kaikkialla Suomessa.

Toinen ryhmä, joita hyvinvointivaltion sosiaalipoliittiset toimenpiteet eivät aina tavoita tai joiden väkivaltaongelmaa auttajat eivät aina tunnista, ovat ne naiset, jotka kärsivät pitkään jatkuneesta henkisestä piinasta. Väkivalta, joka on alkanut fyysisellä väkivallalla, mutta jossa kontrolli ja alistaminen ovat vuosien kuluessa ottaneet yhä suuremman roolin, ja jossa nainen elää jatkuvan pelon ja ahdistuksen keskellä, mutta ulkopuolisten on vaikea puuttua asiaan fyysisen väkivallan näkymättömän luonteen vuoksi. Nämä naiset ovat usein hakeneet apua mielenterveystoimistosta, mutta keskustelut auttajatahojen kanssa osoittivat, että ongelmaa ei välttämättä tunnisteta (Piispa & Heiskanen 2000, 36; Heiskanen & Piispa 2002, 17).

Naisiin kohdistuva väkivalta parisuhteessa on sosiaalinen ongelma. Se ei kosketa ainoastaan niitä naisia, jotka joutuvat parisuhdeväkivallan kohteeksi, vaan myös heidän lapsiaan. Väkivallan kustannukset ulottuvat niin oikeuslaitoksen, terveydenhuollon kuin sosiaalisektorin erilaisten toimijoiden toimintaan. Yhteiskuntapolitiikan kannalta on tärkeää, että naisiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan ja toimintatapoja kehitetään, mikä vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja muuttaa käsityksiä väkivallan syistä. Vain puhumalla avoimesti voidaan auttaa naisia ja vapauttaa heidät kantamasta vastuuta väkivallasta. Usko, toivo, hakkaus -tutkimus on ollut tärkeä arkaluonteisen aiheen keskustelun avaaja sen lisäksi, että se on tuottanut tietoa sekä väkivallan fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista seurauksista uhrille että tukipalvelujen tuntemuksesta ja suhtautumisesta niihin. Tutkimustuloksia hyödynnettäessä on kuitenkin tärkeää ymmärtää, miten väkivaltaa on tutkimuksessa mitattu ja miten tuotettu tieto on syntynyt. Keskustelu naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksesta on noussut jälleen ajankohtaiseksi keväällä 2004, kun aiheesta on julkaistu uusia, osittain ristiriitaisesta suuntauksesta kertovia tutkimustuloksia (HS 25.2.2004; HS 22.3.2004; HS 26.3.2004). Tutkimukseni tuo esiin, miten monitahoisesta ja vaikeasti lähestyttävästä tutkimusaiheesta naisiin kohdistuvassa väkivallassa on kysymys. Se osoittaa myös, miten tutkimuksen tulokset ovat vastaajien eletyn elämän kuvauksia ja tulkintoja, joissa suodatuvat paitsi väkivallan kokemukset myös yhteiskunnassa vallitsevat asenteet ja suhtautuminen naisiin kohdistuvaan väkivaltaan.

## Kirjallisuus

- Ahola, A. (2002). Surveytiedon kontekstuaalisuus surveylaboratorion haasteena. Teoksessa Lehtinen, M. & Godenhjelm, P. & Ahola, A. (toim.) *Kysymisen taito: surveylaboratorio lomaketutkimusten kehittämisessä* (s. 65–80). Tilastokeskus. Katsauksia.
- Ahponen P. & Marttinen H. (1997). Parisuhde riskiyhteiskunnassa. Teoksessa Ahponen P. (toim.) *Riskikirja. Uhat, mahdollisuudet ja asiantuntijuus epävarmuuden yhteiskunnassa* (s. 175–203). SoPhi. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 9. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Alanen, L. (2001). Polvesta polveen. Sukupolvi sosiologisena käsitteenä ja tutkimuskohteena. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa* (s. 97–116). Tampere: Vastapaino.
- Alkula T. & Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. (1994). *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.
- Arias, I. (1999). Women's Responses to Physical and Psychological Abuse. Teoksessa Arriaga X, Oskamp S (toim.) *Violence in Intimate Relationships*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Badinter, E. (1992/1993). *Mikä on mies?* Suom. Leevi Lehto. Alkuteos Xy-de l'identitee masculine. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Z. (1993). *Postmodern Ethics*. Oxford, UK & Campridge USA: Blackwell.
- Bauman, Z. (1997). *Sosiologinen ajattelu*. Tampere: Vastapaino.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Caos of Love*. Padstow, Cornwall: Polity Press (alkup. 1990).
- Bjerrum Nielsen, H. & Rudberg, M. (1994). *Psychological Gender and Modernity*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Bograd, M. (1988). Feminist Perspectives on Wife Abuse: An Introduction. Teoksessa K. Yllö & M. Bograd (toim.) *Feminist perspectives on wife abuse* (s. 11–25). Newbury Park: Sage.
- Bordo, S. (1993). *Unbearable Weight. Feminism, Western Culture and the Body*. Berkeley-Los Angeles-London: University of California Press.
- Braidotti, R. (1994). *Nomadic subjects: embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. New York Chichester: Columbia University Press.
- Briggs, C. (1986). *Learning how to ask. A Sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research*. New York: Cambridge University Press.
- Brison, S. (1997). Outliving Onself: Trauma, Memory, and Personal Identity. Teoksessa Tietjens Meyers, Diana (toim.) *Feminist Rethink the Self* (s. 12–39). Wesview Press: Colorado and Oxford.

- Bryman, A. (1988). *Quantity and Quality in Social Research*. London: Unwin Hyman.
- CAHRV (2003). Sixth Framework Programme Priority. Citizens and Governance in a knowledge based society. Suunnitelma.
- Cicourel, Aron V. (1974). *Theory and Method in a Study of Argentine Fertility*. New York: Wiley.
- Cicourel A. (1982). Interviews, surveys and the problem of ecological validity. *American Sociologist* Vol. 17, 1982, 11–20.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Crawford, J. & Klippax, S. & Onyx, J. & Gault, U. & Benton, P. (1992). *Emotions and Gender. Constructing Meaning from Memory*. London: Sage.
- Currie, Dawn H. & MacLean Brian. D. (1997). Measuring Violence Against Women: The Interview as a Gendered and Social Encounter. Teoksessa Schwartz, Martin D. (toim.). *Researching Sexual Violence Against Women. Methodological and Personal Perspectives* (s. 157–178). Thousands Oaks: Sage.
- Daly, M. & Wilson, M. (1988). *Homicide*. New York: De Gruyter.
- Dobash, R. E. & Dobash R. (1992). *Women, Violence and Social Change*. London: Routledge.
- Dobash, R. E. & Dobash R. (1998). Violent men and violent contexts. Teoksessa Dobash, R. E. & Dobash R. (toim.) *Rethinking Violence Against Women*. Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage.
- Foddy, W. (1995). *Constructing questions for interviews and questionnaires*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Galtung, J. (1977). *Theory and Methods of Social Research*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Germain S. & Mattila, K. & Polkunen-Gartz, M. & Törnroth C. (1978). *Väki-valta avioliitossa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Giddens, A. (1984). *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia: toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä* (Suom. Pasi Andersson ja Ilkka Heiskanen). Helsinki: Otava.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1998). *The Third Way. The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Goode, E. & Ben-Yehuda, N. (1994) *Moral Panics. The Social Construction of Deviance*. London: Blackwell Publications.
- Granfelt, R. (1998). *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 702. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.



- Griffiths, M. (1995). *Feminism and the Self. The Web of Identity*. London: Routledge.
- Groves, R. J. (1989). *Survey Errors and Surve Costs*. New York: John Wiley and Sons.
- Haavind, H. (1984). "Love and Power in Marriage". Teoksessa H. Holder (toim.) *Patriarchy in a Welfare Society* (s. 137–167). Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavio-Mannila, E. & Roos, J.P. & Kontula, O. (1997). Pidättyvyyttä, vallankumousta ja ambivalenssia: kolmen sukupolven seksielämä. *Alkoholipolitiikka* 62: (1997):1.
- Hagemann-White, C. (2001). European Research on the Prevalence of Violence Against Women. *Violence Against Women* 7:7: 732–759.
- Haraway, D. (1991). *Simians, cyborgs, and women: the reinvention of nature*. New York : Routledge.
- Harding, S. (1986). *The Science Question in Feminism*. Milton Keynes: Cornell University Press.
- Harding, S. (1987). Introduction: Is there a feminist method? Teoksessa Harding, S. (toim.) *Feminism and Methodology. Social Science Issues*. Bloomington, Indiana: Open University Press.
- Hearn, J. (1998). *The Violences of Men: How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women*. London: Sage.
- Heiskanen, M. (1998). *En fråga, tre metoder*. Lillehammer. Seminaariesitelmä.
- Heiskanen, M. (2002). *Väkivalta, pelko, turvattomuus. Survey-tutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen*. Tilastokeskuksen tutkimuksia 236. Helsinki.
- Heiskanen, M. (2000). How to Study Sensitive Topics. Teoksessa Keeler, L. (toim.) *Recommendations of the E.U. Expert Meeting on Violence Against Women*. 8-10 November 1999, Jyväskylä, Finland (s. 129–136). Ministry of Social and Health. Reports 2000:13. Helsinki.
- Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). *Usko, toivo, hakkaus*. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Oikeus 1998:12. Sukupuolten tasa-arvo. SVT. Helsinki.
- Heiskanen, M. & Piispa, M. (2002). *Väkivallan kustannukset kunnassa. Viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2002:6. Helsinki.
- Heiskanen, M. & Sirén, R. & Aromaa, K. (2004). *Suomalaisten turvallisuus 2003. Vuoden 2003 haastattelututkimuksen ennakkotietoja suomalaisten tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta ja pelosta*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29. Helsinki.
- Helén, I. (1997). *Äidin elämän politiikka*. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle. Helsinki: Gaudeamus.

- Heller, A. (1985). *The Power of Shame*. Routledge & Kegan Paul.
- Helsingin Sanomat (25.2.2004). Riitta Vainio: Perheväkivaltaa yhtä paljon kuin muita pahoinpitelyjä. Tutkimuksen tekijä kauhistui kotiväkivallan määrää.
- Helsingin Sanomat (22.3.2004). Marja Vuento: Suomalaismiehen maine on mustamaalattu aiheettomasti (mielipide).
- Helsingin Sanomat (26.3.2004). Noora Jokinen: Amnestyllä ei tarkoitus pilata miesten mainetta (mielipide).
- Hester, M. & Radford, L. (1996). Contradictions and compromises: the impact of the Children Act on women and children's safety. Teoksessa Hester, M. & Kelly, L. & Radford, J. (toim.) *Women, Violence and Male Power. Feminist activism, research and practice* (s. 81–98). Buckingham: Open University Press.
- Hochschild, A. (1990). *The Second Shift: Working Parents the Revolution at Home*. London: Piatkus.
- Hochschild, A. (1997). *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York: Metropolitan Books.
- Hoff, L. A. (1990). *Battered women as survivors*. London: Routledge.
- Holli, A. (1995). Tasa-arvosta ja Troijan hevosista. Feministinen lähdekritiikki ja suomalaisen tasa-arvopolitiikan käytännöt. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 8 (3), 14–33.
- Holli, A. (2003). *Discourse and Politics for Gender Equality in Late Twentieth Century Finland*. Acta Politica 23. Department of Political Science. University of Helsinki. Helsinki: Helsinki University Press.
- Honkasalo, M. (1988). *Oireiden ongelma: sosiaalilääketieteellinen tutkimus oireista, niiden esiintymisestä ja merkityksistä kahta tutkimusmenetelmää käyttäen*. Kansanterveystieteen julkaisuja M 101, Helsinki.
- Honkasalo M. (1994). Etnografia ja tutkiva subjekti - kertomuksia tiedonkerummatkalta ja kenttätöystä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 1, 15–23.
- Honkatukia, P. (1998). *Sopeutuvat tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 152. Helsinki.
- Honkatukia, P. (2000). "Lähentelijöitä riittää..." Tyttöjen kokemuksia sukupuolisesta ahdistelusta. Teoksessa Honkatukia, P. & Niemi-Kiesiläinen, J. & Näre, S. (toim.) *Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta* (s. 13–76). Julkaisuja 13. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Honkatukia, P. & Nyqvist, L. & Pösö, T. (2003). Sensitive Issues in Vulnerable Settings – Studying Violence in Youth Residential Care. *Young*, Vol. 11, No. 4, 323–339.
- Hukkila, K. & Nisula, T. (1991). Seksuaalikäyttäytymisen kulttuuriset ehdot. Esimerkkinä 15-vuotiaat tytöt. *Nuorisotutkimus* 9:1991:3–9.
- Husso, M. (1994). Parisuhdeväkivalta ja pahoinpidelty ruumis. Teoksessa Heinämä, S. ja Näre, S. (toim.) *Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Tampere: Gaudeamus

- Husso, M. (1997). Heikkouden hetkiä parisuhdeväkivallassa. Teoksessa Jokinen, E. (toim.) *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksiä ja sukupuolesta* (s. 87–104). Tampere: Vastapaino (Ensimmäinen painos 1995).
- Husso, M. (2003). *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.
- Hydén, M. (1995). *Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Mellan det möjliga och det omöjliga*. Falköping: Liber.
- Hännikäinen, I. (1998). *Vaimot sotaveteraanien rinnalla. Elämäntehtävänä selviytyminen*. Tampere: Gaudeamus.
- Ilomäki, H. (1998). The Image of Women in Ingrian Wedding Poetry. Teoksessa Apo, S. & Nenola, A. & Stark-Arola, L. (toim.) *Gender and Folklore: Perspectives on Finnish and Karelian Culture* (s. 143–174). Studia Fennica Folkloristica 4. Helsinki: Finnish literature Society
- Jamieson, L. (1998). *Intimacy: Personal Life and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Jallinoja, R. (1997). *Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Tampere: Gaudeamus.
- Jallinoja, R. (2000). *Perheen aika*. Keuruu: Otava.
- Johnson, H. (1996). *Dangerous Domains. Violence against women in Canada*. Toronto: Nelson.
- Johnson H. & Sacco V. F. (1995). Researching violence against women: Statistics Canada's national survey. *Canadian Journal of Criminology*. July 1995: 281–304.
- Jokinen, E. (1996). *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, R. (1997). Naisruumiin oikeudet. Teoksessa Jokinen, E. (toim.) *Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta* (s. 43–64). Vastapaino: Tampere.
- Julkunen, R. (1999). Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio. Suomi vertailussa. Teoksessa Lipponen, P. & Setälä, P. (toim.): *Suomalainen nainen* (s. 79–100). Keuruu: Otava.
- Julkunen, R. & Nätti, J. & Anttila, T. (2004). *Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Jyrkämä, J. (1995). ”Rauhallisesti alas illan lepoon? Tutkimus vanhenemisen sosiaalisuudesta neljässä paikallisyhteisössä. Acta Universitatis Tamperensis, ser A vol. 499. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jyrkämä, J. (2001). Aika tutkimuksessa ja elämäntulussa. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa* (s. 117–157). Tampere: Vastapaino.
- Kelly, L. (1988). *Surviving sexual violence*. Cambridge: Polity Press.
- Kappeler, S. (1995). *The Will to Violence: the Politics of Personal Behaviour*. Cambridge: Polity Press.

- Keskinen, S. (1996). *Väkivaltainen avioliitto naisten omaelämäkertoissa*. Nais-tutkimusraportteja 3/1996. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Keskinen, S. (2004). Between Abstract Individualism and Gendered Lives: Negotiating Abused Women's Agency and Identity in Therapy. Teoksessa Lieblich, A. & McAdams, D.P. & Josselson, R. (toim.). *Healing Plots. The Narrative Basis of Psychotherapy* (s. 67–88). Washington, DC: American Psychological Association.
- Kivivuori, J. (1999). *Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Komulainen, K. (1998). *Kotihiiriä ja ihmisiä. Retorinen minä naisten koulutusta koskevissa elämäntietomuksissa*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 35/ 1998. Joensuu.
- Koivunen, A. (1996a). Sorto. Teoksessa Liljeström, M. & Koivunen, A. (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen* (s. 35–76). Tampere: Vastapaino.
- Koivunen, A. (1996b). Emansipaatio. Teoksessa Liljeström, M. & Koivunen, A. (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen* (s. 77–110). Tampere: Vastapaino.
- Kontula, O. & Haavio-Mannila, E. (1997). *Intohimon hetkiä. Seksuaalisen läheisyyden kaipuu ja täyttyminen omaelämäkertojen kuvaamana*. Juva: WSOY.
- Kosonen, U. (1998). *Koulumuistoja naiseksi kasvamisesta*. SoPhi. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 21. Jyväskylän yliopisto.
- Kuivaniemi, M. (1996). *Väkivallasta vapaaksi. Naiset kertovat kokemuksistaan*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Kuusipalo, J. (1999). Suomalaiset naiset politiikassa. Teoksessa Lipponen, P. & Setälä, P. (toim.) *Suomalainen nainen* (s. 55–78). Keuruu: Otava.
- Lahti, M. (2001). *Domesticated Violence. The Power of the ordinary in everyday Finland*. University of Helsinki. Helsinki: Helsinki University Printing House.
- Lappalainen, P. (1996): Seksuaalisuus. Teoksessa Liljeström, M. & Koivunen, A. (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen* (s. 207–224). Tampere: Vastapaino.
- Lehti, M. & Kivivuori, J. (2003). Väkivaltarikokset. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2002. Rikollisuus tilastojen valossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 2000. Helsinki.
- Lehto, A. (1996). *Työolot tutkimuskohteena. Työolotutkimusten sisällöllistä ja menetelmällistä arviointia yhteiskuntatieteen ja naistutkimuksen näkökulmasta*. Tilastokeskus, Tutkimuksia 222. Helsinki.
- Lehtonen, A. & Perttu, S. (1999). *Naisiin kohdistuva väkivalta*. Helsinki. Kirjayhtymä Oy.
- Lundgren, E. (1992). *Gud och alla andra karlar*. Stockholm: Natur och kultur.

- Lundgren, E. & Heimer, G. & Westerlund, J. & Kalliokoski, A. (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning. Brottsoffermyndigheten*. Uppsala Universitet. Åströms tryckeri Ab, Umeå.
- Lupton, D. (1998). *The Emotional Self. A Sociocultural Exporation*. Thousands Oaks: Sage.
- Lähteenmaa, J. (2000). *Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista*. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 14. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- MacMillan, K. (1996). Giving Voice: The Participant Takes Issue. Teoksessa Wilkinson, S. & Kitzinger, C. (toim.) *Representing the Other* (s. 141–146). Thousands Oaks: Sage.
- Mahoney, M.R. (1994). Victimization or Oppression? Women's Lives, Violence, and Agency. Teoksessa Fineman, M. A. & Mykitiuk, R. (toim.) *The Public Nature of Private Violence. The Discovery of Domestic Abuse* (s. 59–92). New York: Routledge.
- Mannheim, K. (1928/1952). The Problem of Generations. Teoksessa Mannheim, K. (toim.) *Essays on the Sociology of Knowledge* (s. 276–322). London: Routledge.
- Marsh, C. (1982). *The Survey Method. The contribution of surveys to sociological explanation*. London: George Allen and Unwin.
- Maynard, D. & Schaeffer, N. (2002). Standardization and Its Discontents. Teoksessa Maynard, D. & Houtkoop-Steenstra, H. & Schaeffer, N. & van der Zouwen J. (toim.) *Standardization and Tacit Knowledge: Interaction and Practice in the Survey Interview* (s. 3–44). New York: Wiley Interscience.
- Melkas, T. (1998). *Tasa-arvobarometri 1998*. Elinolot 1998:1. Sukupuolten tasa-arvo. SVT. Helsinki: Tilastokeskus ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Melkas, T. (2001). *Tasa-arvobarometri 2001*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Tasa-arvojulkaisuja 2001:9. Tilastokeskus. Elinolot 2001:1. Sukupuolten tasa-arvo. Helsinki.
- Messerschmidt J. W. (1993). *Masculinities and Crime. Critique and Reconceptualization of Theory*. USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Miettinen, S. (2001): *Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta tunnepuheen kautta tarkasteltuna*. Sosiologian laitoksen pro gradu-tutkielma. Sosiaalitieteiden laitos. Kuopion yliopisto.
- Millet, K. (1977). *Sexual Politics*. Great Britain: Virago Press.
- Mirrlees-Black C. & Budd T. & Partridge S. & Mayhew, P. (1998). The 1998 British Crime Survey. England and Wales. *Home Office Statistical Bulletin* 21/98.
- Naiset ja miehet Suomessa 1998*: Sukupuolten tasa-arvo 3. Tilastokeskus, Helsinki.
- Nikander, T. (1996). *Perheiden muodostuminen ja hajoaminen. Avo- ja avioparien yhteen ja erilleen muutto*. Tilastokeskus. Väestö 1996:17. SVT. Helsinki. Oy Edita Ab.

- Nousiainen, K. (1998). Kielletty uhri. Teoksessa Kiviaho P. (toim.) *Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta* (s. 45–48). Tasa-arvo-julkaisuja 3/98. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Nykyri, T. (1998). *Naisen viha*. SoPhi. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja. Jyväskylän yliopisto.
- Nyqvist, L. (2001). *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Helsinki.
- Näre, S. (1992). Liisa Älä! Älä! –maassa. *Tyttöjen autonomian säätely*'. Teoksessa Näre, S. & Lähteenmaa, J. (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. (s. 25–36). Tietolipas 124. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Näre, S. (1994). Pakenevat prinssit. Naisvihaajan muotokuva. Teoksessa Heinämaa, S. & Näre, S. (toim.) *Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta* (s. 162–182). Helsinki: Gaudeamus.
- Näre, S. (1995). *Etnopsykoanalyttisiä näkökulmia sukupuolikulttuuriin*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimusraportteja 229. Helsinki: Yliopistopaino.
- Näre, S. (2000). Nuorten tyttöjen kohtaama seksuaalinen väkivalta ja loukattu luottamus tunnetaloudessa. Teoksessa Honkatukia, P. & Niemi-Kiesiläinen, J. & Näre, S. (toim.) *Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta* (s. 77–136). Julkaisuja 13. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Näre, S. & Lähteenmaa, J. (1992). Moderni suomalainen tyttöys: altruistista individualismia. Teoksessa Näre, S. & Lähteenmaa, J. (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Tietolipas 124 (s. 329–337). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nätkin, R. (1997). *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä*. Tampere: Gaudeamus.
- Paasonen, S. (1999). "Hän on se oikea! Hän on todellakin se oikea!" Elokuvat Morsian karkuteillä ja Notting Hill romanssiteknologiana. Teoksessa Paasonen, S. (toim.) *Hääkirja: kirjoituksia rakkaudesta, romanssista ja sukupuolesta* (s. 103–121). Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitoksen julkaisuja, sarja A, no 43. Turku.
- Palin, T. (1995). Ruumis. Teoksessa Koivunen, A. & Liljeström, M. (toim.) *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen* (s. 225–244). Tampere: Vastapaino.
- Pateman, C. (1989). *The Sexual Contract*. Stanford: Stanford University Press.
- Pehkonen, P. (2003). *Naisen puolesta, ei miestä vastaan*. Suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa. Sosiologian laitoksen raportteja 2. Joensuu.
- Pekingistä Suomeen. Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelma*. (1997). Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvotoimisto. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1997:11. Helsinki.
- Peltoniemi, T. (1984). *Perheväkivalta*. Helsinki: Otava.
- Perheet 1998*: Tilastokeskus. Väestö 1999:12. SVT. Helsinki: Edita.



Perheet 2002: Tilastokeskus. Väestö 2003:10. SVT. Helsinki: Edita.

Perttu, S. (1999). Perhe- ja läheissuhdeväkivalta terveydenhuollossa. *Domestic violence in social welfare and health care. Tutkimus ammattityöntekijöiden toiminnasta ja työn kehittämistarpeista 1998. Survey of professional workers and the areas for development in their work 1998*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 19. Helsinki: Nykypaino Oy.

Piispa, M. & Heiskanen, M. (2000). *Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa*. Tilastokeskus SVT Oikeus 2000:14 / tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvojulkaistuja 2000:6. Helsinki

Ptacek, J. (1988). Why Do Men Batter Their Wives? Teoksessa Yllö, K. & Bogard, M. (toim.) *Feminist perspectives on wife abuse* (s. 133–157). Newbury Park: Sage.

Ptacek, J. (1999). *Battered Women in the Courtroom. The Power of Judicial Responses*. Boston: Northeastern University Press.

Purhonen, S. (2002a). Suurten ikäluokkien itsetietoisuus sukupolvena. *Hyvinvointikatsaus* 1/2002: 37–41.

Purhonen, S. (2002b). Sukupolvikäsitteen kolme ulottuvuutta. Diskursiivisen dimension merkitys sukupolvitietoisuuden rakentumisessa. *Sociologia* 1/2002: 4–17.

Pylkkänen, A. (1999). Suomalainen tasa-arvo. Agraarinen perintö ja valtioon kiinnittynyt yksityisyys. Teoksessa P. Lipponen & P. Setälä (toim.). *Suomalainen nainen* (s. 24–38). Keuruu: Otava.

Radford, J. & Stanko, E. A. (1996). Violence against women and children: the contradictions of crime control under patriarchy. Teoksessa Hester, M. & Kelly, L. & Radford, J. (toim.) *Women, Violence and Male Power. Feminist activism, research and practise* (s. 65–80). Buckingham: Open University Press.

Rantalaiho, L. (1994). Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen, A. & Henriksson, L. & Nätkin, R. (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio* (s. 9–27). Tampere: Vastapaino.

Rantamaa, P. (2001). Ikä ja sen merkitykset. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa* (s. 49–96). Tampere: Vastapaino.

Renzetti, C. (1997). Confessions of a Reformed Positivism: Feminist Participatory Research as Good Social Science. Teoksessa Schwartz, Martin D. (toim.) *Researching Sexual Violence Against Women. Methodological and Personal Perspectives* (s. 131–144). Thousands Oaks: Sage Publications.

Ronkainen, S. (1990). *Ikääntyvän naisen seksuaalisuus. Ikääntymisen vaikutus naisen seksuaalielämään elämänhistorian valossa*. Tasa-arvojulkaistuja sarja D: Naistutkimusraportteja 1/1990. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Ronkainen, S. (1998a). *Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa. Tutkimuksen katveet valokeilassa*. Naistutkimusraportteja 2/98. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

- Ronkainen, S. (1998b). Kaikuva empiirisyys – surveyn epistemologiset mahdollisuudet. Teoksessa Paananen, S. & Juntto, A. & Sauli, H. (toim.) *Faktojuttu: tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt* (s. 233–255). Tampere: Vastapaino.
- Ronkainen, S. (1999a). *Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Tampere: Gaudeamus.
- Ronkainen, S. (1999b). Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa Näre, S. (toim.), *Tunteiden sosiologiaa I. Elämyksiä ja läheisyyttä* (s. 131–154). Tietolipas 156. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Ronkainen, S. (2001). Sukupuolistunut väkivalta ja uhriutumisen paradoksit. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2001:38:139–151.
- Ronkainen, S. (2004). Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Liljeström M. (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino. (Tulossa.)
- Roos, J. P. (1987). *Suomalainen elämä: tutkimus tavallisten suomalaisen elämäkerroista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 454. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Schwartz, M. D. (2000). Methodological issues in the use of survey data for measuring and characterizing violence against women. *Violence Against Women* Vol. 6, Issue 8: 815–839.
- Smart, C. & Neale, B. (1999). *Family Fragments?* Polity Press, Cambridge.
- Smith, M. D. (1994). 'Enhancing the Quality of Survey Data on Violence Against Women: A Feminist Approach'. *Gender & Society* 3, 109–127.
- Sparks, R. (1983). *Research on Victims of Crime: Accomplishments, Issues, and New Directions*. Crime and Delinquency Issues: A Monograph series, U.S. department of health and human services. Public health service. Alcohol, Drug Abuse, and Mental Health Administration. National Institute of Mental Health. Center for Studies of Crime and Delinquency. Maryland.
- Stanko, E. & Hobdell, K. (1993). Assault on Men. Masculinity and Male Victimization. *British Journal on Criminology*, Vol. 33, No. 3, 400–415.
- Stark-Arola, L. (1998). *Magic, Body and Social Order. The Construction of Gender Through Women's Private Ritual in Traditional Finland*. Studia Fennica. Folkloristica 5. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Strandell, H. (1984). Kolmen sukupolven kokemuksia työstä ja perheestä. Teoksessa Haavio-Mannila, E. & Jallinoja, R. & Strandell, H. (toim.) *Perhe työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja* (s. 203–300). Juva: WSOY.
- Straus, M. A. (1999). The Controversy over Domestic Violence by Women: A Methodological, theoretical, and Sociology of Science Analysis. Teoksessa Arriaga, X. B. & Oskamp, S. (toim.) *Violence in Intimate Relationships* (s. 17–44). California: Thousand Oaks, Sage.



- Straus, M. A. & Gelles, R. J. (1992). *Physical Violence in American Families. Risk Factors and Adaptations to Violence in 8,145 Families*. New Jersey: New Brunswick.
- Sudman, S. & Bradburn, N. M. & Schwatz, N. (1996) *Thinking about Answers. The Application of Cognitive Processes to Survey Methodology*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Sulkunen, P. (1980). *Alkoholin kulutus ja elinolojen muutokset toisen maailman-sodan jälkeen*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- SVT. Väestö 1995:6. Tilastokeskus.
- Tainio, L. (2001). *Puhuvan naisen paikka. Sukupuoli kulttuurisena kategoriana kielenkäytössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 854. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tiilikainen, M. (2003). *Arjen islam: somalinaisten elämää Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tourangeau, R. & Rips, L. J. & Rasinski, K. (2000). *The psychology of survey response*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner, B. S. (1992). *Regulating Bodies. Essays in Medical Sociology*. London: Routledge.
- Työvoimatilasto (2004). Tilastokeskus. SVT. Työmarkkinat 2004:5. Helsinki.
- Veijola, S. & Jokinen, E. (2001). *Voiko naista rakastaa? Avion ja eron karuselli*. Juva: WSOY.
- Vilkko, A. (1987). *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana - Naisen elämän kerronta ja luenta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkko, A. (2000). Riittävästi koti. *Janus* No 3, Vol. 8: 213–229.
- Virtanen, M. (2001). *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Hämeenlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Virtanen, M. (2002). Ovatko suuret ikäluokat sukupolvi? *Hyvinvointikatsaus* 1/2002:42–46.
- Väkivaltajaoston mietintö. *Naisiin kohdistuva väkivalta*. (1991). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Tasa-arvojulkaisuja. Sarja B: Tiedotteita 5/1991. Helsinki.
- Walker, L. E. (1984). *The Battered Woman Syndrome*. New York: Springer publishing company. (First edition 1979)
- Walby S. & Myhill A. (2001). New survey methodologies in researching violence against women. *British Journal of Criminology* 41:502–522.
- Washington, P. A. (2001). Disclosure Patterns of Black Female Sexual Assault Survivors. *Violence Against Women*, Vol. 7, No. 11:1254–1283.
- Wiederberg, K. (1995). *Kunskapens kön. Minnen, reflektioner och teori*. Stockholm: Norstedts Förlag AB.
- Yhdistyneet kansakunnat* (1993). Julistus naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi. Hyväksytty YK:n yleiskokouksessa 20.12.1993.

- YK:n neljäs naisten maailmankonferenssi Pekingissä 4.–15.9.1995*. Suomen valtuuskunnan raportti. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 14/1995. Helsinki.
- Yllö, K. (1988). Political and Methodological Debates in Wife Abuse Research. Teoksessa Yllö, K. & Bograd, M. (toim.) *Feminist perspectives on wife abuse* (s. 29–50). Newbury Park: Sage.
- Yllö, K. A. & Straus, M. A. (1990). Patriarchy and Violence against Women. The Impact of Structural and Normative Factors. Teoksessa Straus, M. A. & Gelles, R. J. (toim.). *Physical Violence in American Families. Risk Factors and Adaptations to Violence in 8,145 Families* (s. 383–402). New Brunswick, New Jersey, USA.